

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**LİSELERDE BİLGİSAYAR VE İNTERNET KULLANIMININ
EĞİTİM VE ÖĞRETİMDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ**

Yasemin AYDIN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEKNOLOJİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Semra ÜNAL**

İSTANBUL 2011

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**LİSELERDE BİLGİSAYAR VE İNTERNET
KULLANIMININ EĞİTİM VE ÖĞRETİMDEKİ
OLUMSUZ ETKİLERİ**

**Yasemin AYDIN
(522708006)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEKNOLOJİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Semra ÜNAL**

İSTANBUL 2011

ÖNSÖZ

Günümüzde bilgisayar ve internetin, her alanda olduğu gibi eğitim üzerinde de olumlu ya da olumsuz etkileri görülmektedir. Bu etkiler, bilgisayar ve internetin doğrudan eğitimde kullanılması ile oluşabileceği gibi, günlük hayatta birçok şekilde kullanımı ile de eğitime yansiyabilmektedir. Kontrolsüz, bilinçsizce kullanıldığında bilgisayar ve internet eğitim-öğretimin çeşitli hedefleri için engel teşkil edebilmekte, hedeflerin tersi öğrenmelere sebep olabilmektedir.

Bu araştırmada çeşitli açılardan bilgisayar ve internet kullanımı ele alınarak, bunların eğitim öğretime olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur. Genellikle bilgisayar ve internetin olumlu etkileri üzerinde durulması; doğru, etkili bilgisayar ve internet kullanımının azalması sebepleriyle araştırma önem kazanmaktadır.

Tez çalışmam boyunca gerek akademik, gerek manevi anlamda yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Semra ÜNAL' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın yazım aşamasında teknik ve manevi destekleriyle yanımda olan değerli arkadaşlarım Arzu KİLİTÇİ, Mehmet Ali BODUR ve Selvi BOZDAĞ' a, sevgili kardeşim Ahmet AYDIN' a, sabır ve sevgiyle beni destekleyen aileme ve daha adını sayamadığım birçok sevgili dostuma teşekkür ve minnet borçluyum.

Ayrıca anketlerin uygulanma aşamasında yardım ve katkılarını esirgemeyen okul müdürü, öğretmen ve öğrencilerine; emeği geçen herkese çok teşekkür ederim.

Mart, 2011

Yasemin AYDIN

İÇİNDEKİLER

	SAYFA NO
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	xi
KISALTMALAR.....	xiii
ŞEKİLLER	xiv
TABLolar	xv
BÖLÜM I.....	25
I. GİRİŞ.....	25
I.1 PROBLEM DURUMU	25
I.2 PROBLEM CÜMLESİ.....	27
I.3 ALT PROBLEMLER	27
I.4 DENENCELER.....	28
I.5 SAYILTILAR.....	28
I.6 SINIRLAMALAR.....	28
I.7 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	29
I.8 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	29
BÖLÜM II.....	30
II. İLGİLİ LİTERATÜR.....	30
II.1 EĞİTİM-ÖĞRETİM.....	30
II.2 EĞİTİM- ÖĞRETİMİN AMAÇLARI	32
II.3 ERGENLİK DÖNEMİ PSİKOLOJİK VE FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ	33
II.4 BİLGİSAYAR VE İNTERNET.....	35

II.4.1	Tarihi	36
II.4.2	Günümüzde Kullanımı	36
II.4.3	Eğitimdeki Yeri	38
II.5	BİLGİSAYAR VE İNTERNETİN OLUMSUZ ETKİLERİ ...	39
II.5.1	Kullanım Yerlerine Göre	39
II.5.1.1	Evden Bilgisayar ve İnternete Erişim	40
II.5.1.2	İnternet Kafelerden Bilgisayar ve İnternete Erişim	43
II.5.1.3	Okuldan Bilgisayar ve İnternete Erişim.....	47
II.5.2	Kullanım Amaçlarına Göre	48
II.5.2.1	Ödev- Araştırma Yapma	48
II.5.2.2	Oyun Oynama	50
II.5.2.3	İletişim-Sohbet	56
II.5.2.4	Bilişim Suçları.....	62
II.5.3	Karşılaşılan Olumsuz İçeriğe Göre.....	66
II.5.3.1	Pornografi.....	67
II.5.3.2	Zararlı Alışkanlıklar (Uyuşturucu, Kumar).....	69
II.5.3.3	Şiddet	72
II.5.3.4	Terör, Satanizm Gibi Sapkın Düşünceler.....	73
II.5.4	Kullanım Sıklığına Göre.....	75
II.5.4.1	Bağımlılık.....	75
II.5.4.2	Sağlık Sorunları.....	79
BÖLÜM III		81
III. METODOLOJİ		81
III.1	ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	81
III.2	EVREN VE ÖRNEKLEM.....	81
III.3	VERİLERİN TOPLANMASI	82
III.4	VERİLERİN ANALİZİ	82
BÖLÜM IV		84
IV. BULGULAR		84
IV.1	BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERE AİT FREKANS VE YÜZDE DEĞERLERİ	84

IV.2	BAĞIMLI DEĞİŞKENLERİN BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERE GÖRE FARKLILAŞIP FARKLILAŞMADIĞINI TEST ETMEK İÇİN YAPILAN DEĞERLENDİRMELER.....	89
IV.2.1	“Cinsiyet” Değişkenine İlişkin Bulgular	89
IV.2.2	“Sınıf” Değişkenine İlişkin Bulgular.....	97
IV.2.3	“Bilgisayar Kullanım Yılı” Değişkenine İlişkin Bulgular... ..	106
IV.2.4	“Bilgisayar Kullanma Düzeyi” Değişkenine İlişkin Bulgular	117
IV.2.5	“Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer” Değişkenine İlişkin Bulgular	121
IV.2.6	“Mail Kontrol Etme Sıklığı” Değişkenine İlişkin Bulgular	133
IV.2.7	“Bilgisayarda Geçirilen Zaman” Değişkenine İlişkin Bulgular	141
IV.3	ÖĞRENCİLERİN BİR DEN FAZLA SEÇENEĞİ İŞARETLEYEBİLDİKLERİ SORULARA VERDİKLERİ CEVAPLARA AİT FREKANS VE YÜZDE DEĞERLERİ	159
IV.3.1	Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili Birden Fazla Seçeneği İşaretleyebildikleri Sorulara Verdikleri Cevaplara Ait Frekans ve Yüzde Değerleri .	159
IV.4	ÖĞRENCİLERİN BAĞIMLI DEĞİŞKENLERE (ANKETTEKİ İFADELERE) VERDİKLERİ CEVAPLARIN FREKANS, YÜZDE, ORTALAMA VE STANDART SAPMASINA GÖRE DAĞILIMI	165
IV.4.1	Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili İfadelere (Bağımlı Değişkenlere) Verdikleri Cevapların Frekans, Yüzde, Ortalama ve Standart Sapmasına Göre Dağılımı.....	165

BÖLÜM V..... 168

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER..... 168

V.1 TARTIŞMALAR..... 168

V.1.1 Öğrenci Deneklerin Bağımsız Değişkenlerine Ait Tartışmalar 168

V.1.2 Bağımlı Değişkenlerin Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Elde Edilen Bulgulara Dair Tartışmalar 170

V.1.2.1 Öğrencilerin “Cinsiyet” Değişkenine İlişkin Tartışmalar 170

V.1.2.2 “Sınıf” Değişkenine İlişkin Tartışmalar..... 173

V.1.2.3 “Bilgisayar Kullanım Yılı” Değişkenine İlişkin Tartışmalar 174

V.1.2.4 “Bilgisayar Kullanma Düzeyi” Değişkenine İlişkin Tartışmalar 175

V.1.2.5 “Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer” Değişkenine İlişkin Tartışmalar 176

V.1.2.6 “Mail Kontrol Etme Sıklığı” Değişkenine İlişkin Tartışmalar 177

V.1.2.7 “Bilgisayarda Geçirilen Zaman” Değişkenine İlişkin Tartışmalar 178

V.1.3 Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili Birden Fazla Seçeneği İşaretleyebildikleri Sorulara Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bulgulara Dair Tartışmalar 180

V.1.4 Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili İfadelere (Bağımlı Değişkenlere) Verdikleri Cevapların Frekans, Yüzde, Ortalama ve Standart Sapmasına İlişkin Bulgulara Dair Tartışmalar 182

V.2 SONUÇLAR..... 183

V.2.1 Bağımsız Değişkenlere İlişkin Sonuçlar 183

V.2.2	Bağımlı Değişkenlerin Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Elde Edilen Bulgulara Dair Sonuçlar	184
V.2.2.1	Öğrencilerin “Cinsiyet” Değişkenine İlişkin Sonuçlar.....	184
V.2.2.2	“Sınıf” Değişkenine İlişkin Sonuçlar.....	185
V.2.2.3	“Bilgisayar Kullanım Yılı” Değişkenine İlişkin Sonuçlar.....	185
V.2.2.4	“Bilgisayar Kullanma Düzeyi” Değişkenine İlişkin Sonuçlar.....	186
V.2.2.5	“Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer” Değişkenine İlişkin Sonuçlar	186
V.2.2.6	“Mail Kontrol Etme Sıklığı” Değişkenine İlişkin Sonuçlar.....	187
V.2.2.7	“Bilgisayarda Geçirilen Zaman” Değişkenine İlişkin Sonuçlar.....	187
V.2.3	Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili Birden Fazla Seçeneği İşaretleyebildikleri Sorulara Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bulgulara Dair Sonuçlar	188
V.2.4	Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili İfadelere (Bağımlı Değişkenlere) Verdikleri Cevapların Frekans, Yüzde, Ortalama ve Standart Sapmasına İlişkin Bulgulara Dair Sonuçlar	189
V.3	ÖNERİLER.....	191
	KAYNAKÇA	194
	EKLER.....	202
	EK-1- ARAŞTIRMA ANKETİ	202
	ÖZGEÇMİŞ.....	207

ÖZET

LİSELERDE BİLGİSAYAR VE İNTERNET KULLANIMININ EĞİTİM VE ÖĞRETİMDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ

Günümüzde, bilgisayar ve internetin sağladığı olanaklarla, günlük hayatta var olan olumlu ya da olumsuz nerdeyse her şeyin sanal ortamda bir yansıması oluşmuştur. Sanal ortamında da yürütülen eğitim, kamu hizmetleri, alışveriş, bankacılık, kütüphanecilik olumlu yansımalara örnek olabilirken; telif hakkı ihlali, pornografi, uyuşturucu, kumar, terör, ayrımcılık, şiddet, çeşitli sapkın inançlar vb. gibi suç sayılan eylemler de olumsuz yansımaların örnekleridir. Üstelik bilgisayar ve internetin ulaşılabilirliklerinin her geçen gün artması, günlük hayata göre bu olumsuzluklarla karşılaşmayı daha mümkün kılmaktadır. Olumsuz içeriklerle karşılaşma tehlikesinin yanında, aşırı bilgisayar ve internet kullanımı da özellikle okul çağındaki gençlerin zihinsel, duygusal, sosyal, cinsel, kişisel, ahlaki ve bedensel gelişimlerinin olumsuz etkilenmesine, akademik başarılarının da düşmesine neden olmaktadır. Bilgisayar ve internetin olumsuz etkilerinden korunmak ve avantajlarından yararlanmak için karşılaşılabilecek olumsuzluklar hakkında bireyin belli bir bilinç düzeyine sahip olması gerekmektedir.

Bu çalışmada, liselerde öğrenim gören öğrencilerin, bilgisayar ve internet kullanım alışkanlıklarının eğitim-öğretimdeki olumsuz etkileri ele alınmış ve şu anki durum araştırılmıştır. Yapılan araştırma, var olan bir durumu betimlediği için tarama modelindedir.

Araştırma, 2009–2010 eğitim-öğretim yılında, İstanbul’un Beşiktaş ve Sarıyer ilçelerinde rastgele seçilmiş 6 farklı devlet lisesinin 9, 10, 11 ve 12. sınıflarında öğrenim gören, 15–18 yaşları arasındaki toplam 280 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS istatistik programı kullanılmıştır.

Yapılan analizler sonucu; “cinsiyet”, “sınıf”, “bilgisayar kullanım yılı”, “bilgisayar kullanma düzeyi”, “evde bilgisayarın bulunduğu yer”, “mail kontrol etme sıklığı”, “bilgisayar başında geçirdiği zaman” değişkenlerine göre; öğrencilerin bilgisayar oyunlarına olan ilgileri; bilgisayar ve interneti araştırma, ödev yapma amacıyla kullanma tutumları; sanal ortamda sosyallikleri; günlük işlerine ayırdıkları

zaman; yaşadıkları sağlık sorunları; fikir, mülkiyet ve telif hakkı ihlaline duyarlılıkları; ailelerin, öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanım alışkanlıklarını kontrolü konularında farklılıklar görülmüştür.

Ayrıca, öğrencilerin çoğunun, evinde bilgisayar ve internet olduğu, bilgisayarının kendi odalarında bulunduğu, 5–10 yıldır bilgisayar kullanıcı olduğu, bilgisayar başında günde 1–3 saat arası vakit geçirdiği, bilgisayarı eğlenmek amacıyla kullandığı, strateji savaş ve dövüş oyunlarını tercih ettiği ve internette en çok pornografik öğelerle karşılaştığı bulgularına ulaşılmıştır.

Mart, 2011

Yasemin AYDIN

ABSTRACT

NEGATIVE EFFECTS OF COMPUTER AND INTERNET USAGE IN EDUCATION AND TRAINING AT HIGH SCHOOLS

Nowadays, most of the things we face in daily life has a positive or negative reflection on virtual environment provided by computer and internet facilities. Although there are positive reflections implemented on the internet such as education, public services, shopping, banking librarianship etc., it is possible to see the negative reflections such as copyright infringement, pornography, drugs, gambling, terrorism, discrimination, violence, etc which are taken as criminal actions. Furthermore, the increase of internet users makes it very well possible to come across negativity more than everyday life. Besides the danger of encountering negative content, excessive use of computer and internet, negatively affects development of teenagers' mental, emotional, social, sexual, personal, moral, physical and academic careers as well. To avoid from the negative effects and to take the advantage of computer and internet usage; individuals must have the level of consciousness about adverse effects of the issue.

In this research, computer and internet usage habits of high school students and its negative effects on education investigated. Since the research describes the current situation it is named as survey model.

This research performed in Beşiktaş and Sarıyer regions of İstanbul in 2009-2010 academic year. Six state schools and 280 students chosen randomly among 9-10-11-12 levels between 15-18 years old teenagers. SPSS statistical programme was used to analyze the information gained from the participant students.

As a result of the research according to variables such as; gender, class(level), process of computer usage, level of computer usage, the location of computer at home, frequency of email checking, spent time on the computer etc. some differences determined among the students like their interests of computer games, the attitude of using computers and the internet as a means of doing homework, sociality in an imaginary environment, spared time for daily chores, health problems, the awareness of ownership, copyright infringement and ideas and controlling the internet usage habits of students by families.

Furthermore, most students; have computers and internet connection at home, computer located in their own rooms, are regular internet users five to ten years, spend time at least one to three hours on computer, use computer as a means of entertainment, prefer strategy, fight and war games and the most encountered pornographic items are some extra findings of the research.

March, 2011

Yasemin AYDIN

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATO	: Ankara Ticaret Odası
F	: Varyans
GTA	: Büyük Araba Hırsızlığı (Grand Theft Auto)
INCB	: Uluslararası Narkotik Kontrol Kurulu
ITU	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (International Telecommunications Union)
MMORPG	: Kitlesele Katılımlı Çevrimiçi Rol Yapma Oyunları (Massively Multiplayer Online Role-Playing Games)
N	: Frekans
NSBF	: Amerikan Ulusal Okul Kurulu Vakfı (National School Boards Foundation)
Ort	: Ortalama Derecesi
p	: Anlamlılık Derecesi
P2P	: İki Veya Daha Fazla İstemci Arasında Veri Paylaşmak İçin Kullanılan Bir Ağ Protokolü (Peer to Peer).
Sd	: Serbestlik Derecesi
Sh	: Standart Hata
SPSS	: Statistical Package For Social Sciences(Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi)
Ss	: Standart Sapma
TİEV	: Türkiye İnternet Evleri Derneği
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TUMİM	: Türkiye Uyuşturucu Ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
X	: Ortalama

ŞEKİLLER

	<u>SAYFA NO</u>
Şekil II.1: Sohbet Dilinde Kullanılan İşaretler ve Anlamları.....	58
Şekil II.2: Sohbet Dilinde Kullanılan Kısaltmalar Ve Anlamları	58
Şekil II.3: Sohbet Dilinde Kullanılan Hatalı Türkçe Kelimeler Ve Anlamları.....	60
Şekil II.4: Peer To Peer Ağları Kullananlardan Bazıları.....	69
Şekil III.1: Ölçek Aralığı	83

TABLolar

	<u>SAYFA NO</u>
Tablo IV.1. Öğrencilerin “Cinsiyet” Değişkenine Göre Dağılımı	84
Tablo IV.2. Öğrencilerin “Sınıf” Değişkenine Göre Dağılımı.....	85
Tablo IV.3. Öğrencilerin “Bilgisayar Kullanım Yılı” Değişkenine Göre Dağılımı	85
Tablo IV.4. Öğrencilerin “Bilgisayar Kullanma Düzeyi” Değişkenine Ait Dağılımı	86
Tablo IV.5. Öğrencilerin “Evinde Bilgisayar Olup Olmama Durumu” Değişkenine Ait Dağılımlar.....	86
Tablo IV.6. Öğrencilerin “Evinde İnternet Bağlantısı Olup Olmama Durumu” Değişkenine Ait Dağılımlar.....	87
Tablo IV.7. “Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer” Değişkenine Ait Dağılımlar	87
Tablo IV.8. “Mail Kontrol Etme Sıklığı” Değişkenine Ait Dağılımlar	88
Tablo IV.9. “Bilgisayar Başında Geçirdiği Zaman” Değişkenine Ait Dağılımlar....	88
Tablo IV.10. Cinsiyet Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları	89
Tablo IV.11. Cinsiyet Değişkenine Göre “İnternette bulduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları	90
Tablo IV.12. Cinsiyet Değişkenine Göre “Eğitim CD’ lerini seçerken uzman bir kişiden yardım alırım.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları.....	90
Tablo IV.13. Cinsiyet Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları.....	91
Tablo IV.14. Cinsiyet Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları.....	92

Tablo IV.15. Cinsiyet Değişkenine Göre “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları	92
Tablo IV.16. Cinsiyet Değişkenine Göre “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları.....	93
Tablo IV.17. Cinsiyet Değişkenine Göre “Oyunlar derslerle ilgili olduğu zaman eğlenceli gelmiyor.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları.....	94
Tablo IV.18. Cinsiyet Değişkenine Göre “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları.....	94
Tablo IV.19. Cinsiyet Değişkenine Göre “Oynadığım oyundaki karakteri model aldığım, onun gibi davrandığım olur.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları	95
Tablo IV.20. Cinsiyet Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları	96
Tablo IV.21. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem bilgisayarda yaptığım, internette bakındığım şeyleri takip eder.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	97
Tablo IV.21A. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem bilgisayarda yaptığım, internette bakındığım şeyleri takip eder.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	98
Tablo IV.22. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	99
Tablo IV.22A. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	100

Tablo IV.23. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	100
Tablo IV.23A. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	101
Tablo IV.24. Sınıf Değişkenine Göre “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	102
Tablo IV.24A. Sınıf Değişkenine Göre “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	103
Tablo IV.25. Sınıf Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	104
Tablo IV.25A. Sınıf Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	105
Tablo IV.26. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	106
Tablo IV.26A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	107
Tablo IV.27. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	108

Tablo IV.27A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffé Testi Sonuçları.....	109
Tablo IV.28. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	109
Tablo IV.28A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffé Testi Sonuçları.....	110
Tablo IV.29. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	111
Tablo IV.29A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffé Testi Sonuçları.....	112
Tablo IV.30. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Boş zamanlarımda ödevim olmadığı halde kendi kendime, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaparım.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	113
Tablo IV.30A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Boş zamanlarımda ödevim olmadığı halde kendi kendime, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaparım.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffé Testi Sonuçları.....	114
Tablo IV.31. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	115
Tablo IV.31A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffé Testi Sonuçları	116

- Tablo IV.32.** Bilgisayar Kullanma Düzeyi Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları 117
- Tablo 32A.** Bilgisayar Kullanma Düzeyi Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları 118
- Tablo IV.33.** Bilgisayar Kullanma Düzeyi Değişkenine Göre “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları..... 119
- Tablo IV.33A.** Bilgisayar Kullanma Düzeyi Değişkenine Göre “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları..... 120
- Tablo IV.34.** Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “İnternette bulunduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları 121
- Tablo IV.34A.** Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “İnternette bulunduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları 122
- Tablo IV.35.** Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları..... 123
- Tablo IV.35A.** Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları..... 124

Tablo IV.36. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	125
Tablo IV.36A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	126
Tablo IV.37. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	127
Tablo IV.37A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	128
Tablo IV.38. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	129
Tablo IV.38A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	130
Tablo IV.39. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	131
Tablo IV.39A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	132
Tablo IV.40. Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	133

Tablo IV.40A.	Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	134
Tablo IV.41.	Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	135
Tablo IV.41A.	Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	136
Tablo IV.42.	Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs)” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	137
Tablo IV.42A.	Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs)” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	138
Tablo IV.43.	Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Aileme bilgisayarda ders çalıştığımı söyleyip başka şeyler yaptığım olur.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	139
Tablo IV.43A.	Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Aileme bilgisayarda ders çalıştığımı söyleyip başka şeyler yaptığım olur.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	140
Tablo IV.44.	Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	141
Tablo IV.44A.	Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	142

- Tablo IV.45.** Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları ... 143
- Tablo IV.45A.** Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları 144
- Tablo IV.46.** Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları 145
- Tablo IV.46A.** Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları 146
- Tablo IV.47.** Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Günlük yaşamımda bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarıma ayırdığım zaman giderek azalıyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları..... 147
- Tablo IV.47A.** Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Günlük yaşamımda bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarıma ayırdığım zaman giderek azalıyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları..... 148
- Tablo IV.48.** Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları 149
- Tablo IV.48A.** Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları 150
- Tablo IV.49.** Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları..... 151

Tablo IV.49A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	152
Tablo IV.50. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs).” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	153
Tablo IV.50A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs).” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	154
Tablo IV.51. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları	155
Tablo IV.51A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları	156
Tablo IV.52. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları.....	157
Tablo IV.52A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları.....	158
Tablo IV.53. “Bilgisayara Ulaşabildikleri Yer” Değişkenine Ait Dağılım.....	159
Tablo IV.54. “Bilgisayar Başında Geçirilen Süreyi Azaltabilme Nedenleri” Değişkenine Ait Dağılımlar.....	160
Tablo IV.55. “Bilgisayar ve İnternetin Eve Alınma Sebepleri” Değişkenine Ait Dağılımlar.....	161

Tablo IV.56. “Bilgisayarı Hangi Amaçla Kullandığı” Değişkenine Ait Dağılımlar	162
Tablo IV.57. “Karşılaşılan Olumsuz İçerik” Değişkenine Ait Dağılımlar	163
Tablo IV.58. “Tercih Edilen Oyun Türleri” Değişkenine Ait Dağılımlar	164
Tablo IV.59. “Oyunlarda İlgilerini Çeken Öğeler” Değişkenine Ait Dağılımlar ..	164
Tablo IV.60. Öğrencilerin “Genel Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Frekans, Yüzde, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerlerinin Dağılımı.....	166

BÖLÜM I

I.GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, denenceler, sayılılar, sınırlılıklar, araştırmanın amacı ve araştırmanın önemi yer almaktadır.

I.1 PROBLEM DURUMU

Çağımızda, çalışma, yönetme, sosyalleşme, öğrenme, öğretme gibi faaliyetleri, kısacası yaşam biçimimizi karakterize eden başlıca unsur bilim ve teknolojideki gelişmelerdir. Bu gelişmelerin başını çeken bilgisayar ve iletişim teknolojileri, getirdiği birçok fayda ile her alanda etkinliğini arttırmakta, gelişen teknoloji ve değişen yaşam biçimine uyum sağlamak durumunda olan insanlar ise bilgisayar ve interneti daha fazla günlük yaşamlarının içine almaktadırlar. Çağın ihtiyacı olan insan profilini yetiştirmek için ise eğitimin her alanında ve aşamasında teknolojiden; bilgisayar ve internetten faydalanılmaktadır. Yapılan araştırmalarda bilgisayar ve internet destekli eğitim yöntemlerinin genellikle olumlu sonuçları ön plana çıkarılmaktadır. Şüphesiz ki bilgisayar ve internet eğitim alanında birçok olumlu etkiye sahiptir ve çağın gereği olarak en verimli şekilde kullanılmalıdır. Ancak araştırmaların çoğunda çocuklar kontrollü bir ortamda belirtilen yöntemlerle çalışmakta ve yöntemlerden en yüksek verimle faydalanmaktadırlar. Olması istenen de budur ancak yine araştırmalar bireylerin bilgisayar ve internete erişim olanaklarının sürekli arttığını, bu sayede de çocukların daha özgür bir ortamda bilgisayar ve interneti kullandıklarını göstermektedir.

Türkiye’ de ve dünyada bilgisayar ve internet kullanımında var olan durumu ortaya koyan birçok araştırma vardır. Bunlardan bir tanesi olan Arnas’ ın (2005) yaptığı araştırmada, ailelerin %36,7’ sinin evinde bilgisayar, %21,7’ sinde internet bağlantısı, bulunduğu saptanmıştır. Evlerinde bilgisayar bulunan ailelerin %21,3’ ünde bilgisayarın çocuğun odasında bulunduğu ve eve bilgisayarın daha çok çocukların okul ödevlerini yapması (ders çalışmak) amacı ile alındığı saptanmıştır. Ancak çocukların sadece %19,7’ sinin bilgisayarı ders çalışmak amacıyla

kullandıkları belirlenirken, %7,8'inin internet sitelerine girmek, %13,6'sının eğlenmek, %5,7'sinin sohbet etmek, %22,6'sının oyun oynamak amacı ile kullandıkları görülmüştür. Pastore (1998), Harris (1999), Becker (2000), Sutherland ve arkadaşları (2000), Facer ve arkadaşları (2003) yaptıkları araştırmalarda da Arnas'ın (2005) araştırmasını destekler şekilde bilgisayar oyunlarının kullanımının bilgisayar programları arasında ilk sırada olduğu ifade edilmiştir.

Bilgisayarlar ve internet gibi araçlar çocuk ve gençlerin öğrenmeleri için gelişimsel olarak uygun ve sınırsız bir çevre sağlarken (Specht ve ark. 2002), bazen de çocuklar ve gençler bu araçlar aracılığı ile olumsuz cinsel bilgiler, şiddet davranışları, alkol ve sigara alışkanlıkları, kumar, sağlıksız beslenme alışkanlıkları gibi istenilmeyen alışkanlıklar edinebilmektedirler (Klein, ve ark., 1993; Strasburger ve Donnerstein, 1999; Anderson ve Dill, 2000; Cantor, 2000; Baron ve Broughton, 2001). Araştırmalardan çıkan bu sonuçların hepsi direkt eğitimle alakalı gibi görünmese de aslında eğitimin öğrenciye kazandırmayı amaçladığı istendik davranışları ters yöne çevirerek eğitimin amacına ulaşmasını engellemektedirler. Bilgisayar başında çok zaman harcanması gelişim çağındaki çocuklarda yaratıcı ve zihinsel gelişim risklerine, dil becerilerinde gerilemeye (Dertouzos, 2005, Akt. Arnas, 2005), ayrıca okumaya dayalı akademik başarıda düşmeye, beyin gelişiminde problemlere (Healy, 1999), sosyal gelişimde olumsuzluklara da neden olabilmektedir (Wartella ve ark., 2002). Bilgiye erişim için kütüphane kaynakları dışında veri tabanları da yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır (Tekeli, 1994). İnternet'te var olan yoğun bilgi, öğretmen, kitap, kütüphane, araştırmacılık, deney ve gözlem gibi normal eğitim araçlarına olan tutumu olumsuz etkilemekte ve çocuklar özellikle ev ödevlerini yaparken kolayca kaçarak bilgisayar ve internet ile yetinmektedirler (Livingstone, 2001).

Öğrencilerin bilgisayar ve interneti eğitim amaçlı kullanımında, araştırma yapmak için tek kaynak olarak interneti tercih etmeleri, internette bulunduğu her bilgiyi doğru kabul edip, okuyup yorumlamadan hazır olarak almaları, yanlış, uygun olmayan eğitim cd'leri ve ya oyunları seçmeleri, her durumda bilgisayar ve internetin sağladığı olanaklara güvenip örgün eğitimi ihmal etmeleri; eğlence amaçlı kullanımında internette sörf yaparken sakıncalı içeriklerle karşılaşmaları, gelişimlerini olumsuz etkileyecek içeriğe sahip oyunlar oynamaları, sanal ortamda tanımadıkları kişilerle sohbet etmeleri, sohbet ederken dili hatalı, imla kurallarına dikkat etmeden kullanmaları, bunları yaparken fazla zaman harcamaları ve eğitime,

sosyalleşmeye zaman ayırmamaları eğitimin amacına ulaşmasını engelleyecek davranışlar olarak görülmektedir. Bütün bunlar Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun yayınladığı program geliştirme yaklaşımlarının “okumaktan ve öğrenmekten zevk alma”, “Bilişim teknolojilerini amacı doğrultusunda etkin ve verimli bir şekilde kullanma”, “Türkçe’yi doğru ve etkin kullanma”, “Kültürel değerler ve sanata önem verme”, “duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade etme”, “birlikte çalışma ve iletişim kurma”, “çevresinde oluşan değişimlerin farkında olma ve her türlü değişime uyum gösterme”, “şartlandırmaya karşı olma” gibi öğelerine ters düşmektedir.

Yapılan araştırmalarda, özellikle ileri ergenlik dönemindeki çocukların, evdeki bilgisayarları ile günde 4 saatten fazla zaman geçirdikleri; internet sitelerine girmek, eğlenmek, sohbet etmek, oyun oynamak amacı ile 14-18 yaş grubundaki çocukların bilgisayarı diğer yaş gruplarına oranla daha fazla kullandıkları rapor edilmiştir (Shields, Behrman, 2000, Akt. Canbek ve Sağiroğlu, 2007; Roberts ve ark., 1999). Buradan yola çıkarak araştırmanın konusu olan olumsuzluklara en çok maruz kalabilecek grubun lise öğrencileri olduğu söylenebilir.

I.2 PROBLEM CÜMLESİ

Liselerde öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanım alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların eğitim-öğretimdeki olumsuz etkileri nelerdir?

I.3 ALT PROBLEMLER

Liselerde öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanım alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların eğitim- öğretimdeki olumsuz etkileri;

1. Cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
2. Sınıf değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
3. Bilgisayar kullanım yılına göre farklılık göstermekte midir?
4. Bilgisayar kullanma düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
5. Evinde bilgisayar ve internet bağlantısı olup olmaması durumuna bağlı olarak eğitim öğretimde olumsuzluklar görülmekte midir?
6. Evde bilgisayarın bulunduğu yere göre farklılık göstermekte midir?
7. Mail kontrol etme sıklığına göre farklılık göstermekte midir?
8. Bilgisayarda geçirilen zamana göre farklılık göstermekte midir?

I.4 DENENCELER

Liselerde öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanım alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların eğitim- öğretimdeki olumsuz etkileri;

1. Cinsiyete göre farklılık gösterecektir.
2. Sınıf değişkenine göre farklılık gösterecektir.
3. Bilgisayar kullanma yılına göre farklılık gösterecektir.
4. Bilgisayar kullanma düzeyine göre farklılık gösterecektir.
5. Evinde bilgisayar ve internet olup olmaması durumuna bağlı olarak eğitim öğretimde olumsuzluklar görülecektir.
6. Evde bilgisayarın bulunduğu yere göre farklılık gösterecektir.
7. Mail kontrol etme sıklığına göre farklılık gösterecektir.
8. Bilgisayarda geçirilen zamana göre farklılık gösterecektir.

I.5 SAYILTILAR

Bu araştırmada;

1. Kullanılan ölçme aracının uzman görüşüne göre geçerli ve güvenilir olduğu,
  2. Öğrencilerin ölçme aracını içten ve doğru cevapladığı,
  3. Seçilen örneklemin evreni temsil edebilecek büyüklükte olduğu,
  4. Yapılan literatür taramasının, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği açısından yeterli bulunduğu,
  5. Kullanılan ölçme araçları ve yöntemleri ile araştırmanın amaçlarına ulaşılabildiği,
- varsayılmıştır.

I.6 SINIRLAMALAR

1. Araştırma; 2009- 2010 eğitim- öğretim yılında, İstanbul ili Avrupa yakasında bulunan Sarıyer ve Beşiktaş İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı genel liselerdeki 9, 10, 11, ve 12. sınıf öğrencileri ve onların görüşleri ile sınırlandırılmıştır.
2. Elde edilen bulgular ölçme aracındaki ifadeler ile sınırlıdır.

I.7 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, liselerde öğrenim gören öğrencilerin, bilgisayar ve internet kullanım alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların eğitim-öğretimdeki olumsuz etkilerini saptamak, bu bilgiler ışığında konuya çözüm önerileri getirmektir.

I.8 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Öğrencilerin bilgisayar ve internete ulaşım imkanları gün geçtikçe artmaktadır. Bilgisayar ve internet yoluyla yapılabilecek eylemler, ulaşılabilir bilgiler ise kontrol edilemeyecek boyutlardadır. Öğrencilerin eğitim öğretim etkinliklerine olumlu etki edebilecek içerik ve faaliyetler olduğu gibi bilinçsiz kullanıldığında tam tersi olumsuz etkiler de söz konusu olabilmektedir. Günümüzde evden, okuldan, internet kafeden, yanında taşıdığı mobil cihazından her an bilgisayar ve internet erişimine sahip olan öğrenciler, zaman, mekan tanımadan özgürce istedikleri içeriğe erişebilmekte, istedikleri kadar da bu faaliyetleri sürdürebilmektedirler. Bilinçsizce kullanıldığında, internet üzerinden pornografi, şiddet, uyuşturucu madde satışı, kumar, terör örgütleri, sapkın düşünceler ile ilgili içeriklere ulaşabilmekte; şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının karşısında saatlerini harcamakta; internette araştırma yapmak yerine, var olan araştırmaları okumadan ödevlerinde kullanabilmektedirler. Bütün bunlar da öğrencilerin bedensel, zihinsel, psikolojik açıdan olumsuz gelişimlerine sebep olmakta ve eğitim öğretimin amaçlarının gerçekleşmesini güçleŐtirmektedir. Bu bağlamda bilgisayar ve internetin kullanım alışkanlıkları ve eğitim öğretimdeki olumsuz etkilerinin saptanması büyük önem taşımaktadır.

BÖLÜM II

II.İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde, araştırma ile ilgili yapılmış olan literatür bilgilerine yer verilmiştir.

II.1 EĞİTİM-ÖĞRETİM

Araştırma bilgisayar ve internet kullanımının eğitim-öğretimdeki olumsuz etkilerini kapsamaktadır. Bu nedenle, genellikle aynı anlamdaymış gibi kullanılan eğitim ve öğretim kavramlarının öncelikle ayrı ayrı tanımları verilmiş daha sonra da aralarındaki farklılıklara değinilmiştir.

Eğitim

Literatürde eğitimin birçok tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlar, tanımı yapan eğitimcilerin ele aldıkları amaçlara bağlı olarak biraz farklılık göstermektedir.

Literatürde en sık rastlanan eğitim tanımlarına bakıldığında;

“Uyum sağlama” amacını ön plana çıkaran bir eğitimci, eğitimi “kelime anlamı ile ferdin sosyalleştirilmesi, hem cinslerine benzer ve topluma faydalı bir üyenin hazırlanması”,

“Davranış değişikliği” amacını ön plana çıkaran başka bir eğitimci “bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci”,

“Bireyin yeteneklerini geliştirme” amacını ön plana çıkaran eğitimci ise “bireyin toplumsal yeteneğinin ve en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi (özellikle okulu) içine alan toplumsal bir süreç” olarak tanımlanmaktadır (Hesapçıoğlu, 2008; Tezcan, 1985).

Eğitim, planlı programlı ya da bireyin günlük yaşamı içerisinde plansız, programsız olarak gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle eğitim, amaç ve kuralları önceden belirlenmiş ve okullarda düzenli olarak yapılan formal (planlı, programlı) ve bir amaca, plana bağlı olmadan yaşam içinde gerçekleşen informal (plansız,

programsız) eğitim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çeşitli eğitim kurumlarında yapılan eğitim formal eğitim kapsamındayken; bireyin, arkadaş, aile gibi çevresindeki bireylerden, internet, televizyon gibi iletişim araçlarından etkilenmesi ise informal eğitim kapsamına girmektedir. Günlük yaşam içinde gerçekleşen eğitim sürecinde bireyin istenmedik davranışları edinebilmesi de mümkündür.

Bütün bunları gözden geçirdiğimizde eğitim için “kişiliğin, yeteneklerin, gelişmesinde, bireyin yaşama hazırlanmasında, gerekli bilgi, beceri ve davranışların planlı ya da plansız olarak elde edilme sürecidir” diyebiliriz.

Öğretim

Öğretim için literatürde yer alan tanımlara bakacak olursak;

Clark ve Star (1986), öğretimi; “beceri, bilgi, ideal tutum ya da beğeni zevki kazanmaları veya geliştirmeleri sürecinde öğrencilere yardım etme girişimi” olarak (Clark ve Star, 1986, Akt. Moore, 2003); Moore (2003) ise “belirli kişilerin gelişimlerinin tüm boyutlarında en son potansiyele ulaşmalarını destekleme etkinliği” olarak tanımlamaktadırlar. Moore’a (2003) göre, öğretim, saatler süren hazırlık ve çalışmalar gerektiren zor bir iştir (Moore, 2003).

Öğretim, bireye istendik davranış kazandırma amacıyla amaçlı, planlı ve programlı olarak yürütülen okul vb. yerlerde gerçekleştirilen eğitim süreçlerin tümüdür.

Kısacası, öğretim için, öğrencisine amaçlı, seçilmiş bilgi öğrenimini sağlamak amacıyla yapılan etkinlikler sürecidir diyebiliriz.

Eğitim ve Öğretim Arasındaki Farklar

Eğitim ve öğretim birbirinden, zaman, kapsam ve yöntem bakımından ayrılmaktadır.

Öğretim, yaşam boyu süren eğitimin planlı, programlı yürütülen kısmıdır. Başka bir deyişle; eğitim süreci, öğretim sürecini içine alan daha geniş kapsamlı bir süreçtir. Varış (1978), bu durumu şöyle belirtmektedir : "Eğitim zaman ve mekan yönünden kapsamlı, süreli ve çok boyutludur. Eğitimde bilgi dahil her türlü tecrübe (yaşantı) üzerinde durulur. Öğretim ise, güdümlüdür, planlıdır, programlıdır, desteklidir. Öğrencinin öğretmeniyle ve onun sağladığı ortamla etkileşimi önem taşır" (Varış, 1978; Hesapçıoğlu, 2008).

Eğitim ve ğretim arasındaki farkları maddeleyecek olursak;

- Eğitim, ğretimi de içine alan daha geniş kapsamlı bir kavramdır.
- Eğitim, yaşamı kapsayan bir süreçken ğretim belli bir dönemde gerçekleştirilmektedir.
- Eğitim bilgi dahil her türlü tecrübe üzerinde dururken, ğretim bilgi üzerinde durmaktadır.
- Rastlantısal durumlar da dahil öğrenmenin olduğu her durumda eğitimden söz edilirken sadece planlı, programlı, güdümlü ve istendik davranış geliştirmeye yönelik süreçlerde öğretimden bahsedilebilmektedir. Yani ğretimde sadece yönlendirilmiş öğrenmeler varken, eğitim kendiliğinden öğrenmeleri de içermektedir.

Eğitimin, ğretimi kapsaması, insanın günlük ve ğretim hayatıyla bir bütün olması sebepleriyle; günlük yaşamda edinilen öğrenmeler ile ğretim sürecinde elde edilen öğrenmelerin birbirini etkileyeceği çıkarımında bulunulabilir.

II.2 EĞTİM- ÖĞRETİMİN AMAÇLARI

Eğitim ve öğretimin tanımlarına bakıldığında, eğitimde, istendik ya da istenmedik davranış değişikliklerinin olabilmesi mümkünken; öğretimde, eğitimin planlı tarafı olması sebebiyle, istendik yönde davranış değişikliklerinin amaçladığı görülmektedir.

Bütün toplumlarda, ülkenin bilim, teknoloji ve sanayide kalkınması, huzur ve refah içinde yaşanması, milli değerlerin korunması ve yaşatılması gibi ekonomik, sosyolojik ve kültürel sebeplerle, buna uygun nesillerin yetiştirilmesi amaçlanmakta ve eğitim- öğretimde kazandırılacak bir takım istendik davranışlar planlanmaktadır.

Türk Milli Eğitim Sisteminin, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Milli Eğitimin genel amaçları;

“Bütün bireyleri;

1. Atatürk İnkılp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlk, insan, manev ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;
4. Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.” olarak belirtilmiştir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1983).

Ancak, fiziksel ve sosyal çevrenin, iletişim araçlarının vb. tamamen kontrol altına alınamaması sebebiyle eğitim etkinliklerinin planlandığı öğretim ortamlarında dahi istenmedik davranışların gerçekleşmesi ya da istenen amaçlara ulaşmada güçlüklerle karşılaşılması mümkün olabilmektedir.

II.3 ERGENLİK DÖNEMİ PSİKOLOJİK VE FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

Ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında kalan “bir ara dönem”dir (Kulaksızoğlu, 1999). Dönemin başlangıcı ve bitişi bireyin yetiştiği iklim, beslenme koşulları, sahip olduğu genetik özelliklere bağlı olarak değişse de genel olarak 13- 22 yaşları arasında kapsamaktadır. Araştırmanın evren ve örneklemini oluşturan bireylerin lise çağında, yani 15- 18 yaş aralığında olmaları sebebiyle ergenlik dönemi özellikleri bizim için önem taşımaktadır.

Ergenlik insanda bedence büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu özel bir evredir. Hemen hemen bütün toplumlarda bu dönem fırtınalı geçen bir dönem olarak gösterilmektedir. Ergenlerdeki sorunlar ve çatışmalar, birbirinden çok farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmakla beraber, ergenlik sırasında meydana gelen bedensel, cinsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişmelerin bireyde yarattığı farklılaşmaya bağlı olarak da açıklanmaktadır (Kulaksızoğlu, 1999). Aynı zamanda ergenin, sosyal ve fiziksel

çevresi, kitle iletişim araçları vb. ile yaşantıları sonucu edindiği deneyim ve bilgiler bedensel, cinsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişimlerini etkilemektedir. Yani ergenin yaşantıları ve çok yönlü gelişimi birbirini karşılıklı olarak etkileyerek devam etmektedir.

Ergenin fiziksel ve cinsel gelişimine bakıldığında; boy uzamasıyla birlikte, bedensel cinsiyet farklarının da ortaya çıktığı görülür. Cinsiyet değişimlerinden dolayı meydana gelen farklar başka hiçbir gelişim döneminde bu kadar belirgin değildir (Koç, 2004).

Ergenlerin duygusal gelişimlerinde, duygu yoğunluğunda artış ve duygularındaki istikrarsızlıklar dikkat çekmektedir. En sık görülen duygusal dalgalanmalar; karşı cinse aşık olma, mahcubiyet ve çekingenlik, aşırı hayal kurma, tedirginlik ve huzursuzluk, yalnız kalma isteği, çalışmaya karşı isteksizlik ve çabuk heyecanlanma gibi durumlardır (Koç, 2004).

Ergenlik döneminde ahlaki gelişime bakıldığında, gelişim dönemleri içerisinde bireylerin ahlak konusunda en hassas oldukları dönemin, ergenliğin ilk yılları olduğu söylenmektedir. Ergen bu dönemde kişisel bir değer sisteminin farkına varmaktadır ve edinilen ahlaki değerler olduğu gibi ergenin benliğinin birer parçası haline gelerek gelişmektedir. Bireyin içinde yetiştiği toplumun yapısı, adalet anlayışı da ahlak gelişimini etkilemektedir (Kulaksızoğlu, 1999; Koç, 2004).

Ergenliğin bir diğer gelişim boyutu ise sosyal gelişimdir. Sosyal gelişme, kişinin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir. Çocukluk döneminde aile ile başlayan sosyalleşme, ergenlik döneminde ailenin dışına çıkarak okul çevresi arkadaş grupları ile devam eder. Bu dönemde ergen bir gruba ait olmaya, arkadaşlarıyla değişik mekanlarda bir araya gelerek konuşmaya, tutum ve davranışlarını örnek alacağı, kendisini özdeşleştireceği birini model almaya ihtiyaç duyar. Bireyin, ailesiyle, arkadaşlarıyla girdiği ilişkiler, aile yapısı, yetiştiriliş biçimi vb. sosyal gelişimini etkilemektedir (Kulaksızoğlu, 1999).

Ergenlik kimlik gelişiminde önemli bir dönemdir. Ergen, çocukluktan gelen ve henüz tam oluşmamış kimliklerinde “ben kimim?”, “hangi harekete doğru?”, “nasıl davranmalıyım?” sorularına cevap arar. Ergenlerin değer yargıları ve ahlaki standartları, anne-babasının, akranların ve etrafındaki yetişkinlerin değer yargıları ve ahlaki standartlarından, içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerinden etkilenir.

Tüm bunların birleşiminde ergen kendi görüş ve değerlerini, yani kişiliğini oluşturmaya çalışır (Kulaksızoğlu, 1999).

Ergenlikte zihinsel gelişim uzay, ölüm gibi kavramların geliştiği soyut işlemler döneminin başladığı süreç olarak kabul edilmektedir. Ergenin yaşantısının zenginliği, sosyalleşme süreci, zihinsel gelişimin temelini oluşturur. Hayal gücü ergenlik döneminin önemli zihinsel özellikleri arasında yer alır. Yaratıcı düşünme ve hayal gücünün birleşmesiyle ergen, yeni tasarımlar, kurgular oluşturarak çok değişkenli ve olasılıklı düşünme alışkanlığı geliştirir. Bu dönemde bireyin, geleceğe yönelik olarak düşünme yeterliliği gelişir ve artar (Artan ve ark, 2009).

Ergenlik ile ilgili birçok kuram bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi McCandless'in (1970), sosyal öğrenme kuramının esaslarını ergenlik gelişimine uyarlamaya çalıştığı kuramdır. McCandless insan davranışının dürtüler tarafından yönlendirildiğini söylemekte, hayal kırıklığı, saldırganlık, endişe, merak ve bağımlılık gibi öğrenilmiş veya öğrenilmemiş dürtü ve isteklerin bireyi harekete geçirdiğini belirtmektedir (Kulaksızoğlu, 1999).

Birçok kuramcıya göre ergenlik, çocukluktan kesin çıkışın yaşandığı, çeşitli değişimlerden de kaynaklanan buhranlı bir dönemdir. Bir öğrenme kuramcısı olan Bandura ise ergenliğin buhranlı bir dönem olduğu fikrine karşı çıkmaktadır. Bandura'ya göre, sorunlu gençlerin saldırgan tutumlarının normal büyüme sancılarının sonucu olduğu kabul edilemez. Saldırganlık gösteren gençler hatalı öğrenmelerin ve alışkanlıkların kurbanıdır, ailesi ona uygun eğitim vermemiştir. Bandura bu düşüncesine kanıt olarak bir çalışmasında saldırgan gençlerin, kavga ve gürültünün günlük yaşamın bir parçası olduğu, düzensiz ve sorunlu ailelerden geldiğini göstermektedir (Kulaksızoğlu, 1999).

Aşağıda ergenliğin gelişim boyutları da dikkate alınarak, bilgisayar ve internet kullanımının ergen üzerindeki olumsuz etkileri incelenecektir.

II.4 BİLGİSAYAR VE İNTERNET

Bilgisayar, aldığı komutlar doğrultusunda, verileri işleyen, saklayan, ileten, istenildiğinde ulaştırılmasını sağlayan elektronik aygıt olarak tanımlanmaktadır.

İnternet ise, insanların her geçen gün gittikçe artan bilgiyi saklama, paylaşma ve bilgiye kolayca ulaşma istekleri sonrasında ortaya çıkmış, birçok bilgisayar sisteminin birbirine bağlı olduğu, dünya çapında yaygın olan ve sürekli büyüyen bir iletişim ağıdır (ODTÜ, 1997).

II.4.1 Tarihi

Bilgisayar ve internetin tarihine bakıldığında her ikisinin de ev kullanımına geçmelerinin biraz zaman aldığı görülmektedir.

1945–1970 yılları arasına, bilgisayar tarihi açısından “büyük bilim aşaması” adı verilmektedir ve bu dönemde bilgisayarlar, askeri, uzay çalışmalarında, ulusal projelerde kullanılmıştır. 1955- 1980 yılları arasındaki “yönetim temelli bilgisayar kullanımı” döneminde ise bilgisayarlar hükümet ve iş çevreleri tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bilgisayarların, 1970’lerde başlayıp günümüze kadar devam eden “toplum temelli bilgisayarlaşma” döneminde, tıp alanında bölgesel sağlık yönetim sistemleri ve eğitimde okulların bilgisayarlaşması gibi toplumsal ihtiyaçların tatmini amacıyla yönelik; 1990’larla başlayıp günümüze uzanan “birey temelli bilgisayarlaşma” döneminde ise bireyin gündelik sorunlarının çözümü, sosyal güdü ve ihtiyaçlarının tatminine yönelik olarak geliştirildiği ve kullanıldığı görülmektedir (Belek, 1999, Akt. Akbey ve ark., 2004).

İnternetin tarihi ise, 1960’lı yıllarda ABD Savunma Bakanlığının, olası felaketlerin (doğal afet, nükleer saldırı) ardından dahi işlevselliğini koruyabilecek bir iletişim sistemi yaratma isteği ile ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network: Amerikan Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi Ağı) adı altında askeri bir proje olarak başlamıştır. 1970’li yıllarda Amerika’da üniversiteler arası bir ağ oluşturma amacıyla yapılan çalışmalarla birçok araştırma enstitüsü ve üniversite birbirine bağlanmıştır. İnternet başlangıçta bilgisayar uzmanları, bilim adamları ve kütüphaneciler tarafından kullanılmıştır. 1970’li yıllardan sonra e-posta, web siteleri arasında dosya transfer protokolleri ve çeşitli standartlar belirlenmiştir. 1980’li 90’lı yıllarda internet kullanımını kolaylaştıran ara yüzlerin, işletim sistemlerinin geliştirilmesi, web sitelerinin sayısının artması, fiziksel ortamdaki hemen hemen her şeyin internet ortamına taşınması ile internet kullanımı hızla artarak günümüz kadar gelmiştir. İnternet’in Türkiye’ye geliş tarihi ise 12 Nisan 1993’tür (VİKİPEDİ, 2011; Derebaşı, 1999, Akt. Gökçearslan, 2005).

II.4.2Günümüzde Kullanımı

Bilgisayar ve internet, verilerin daha çabuk ve nitelikli işlenmesi, yer kaplamadan saklanması, zahmetsizce taşınması, iletilmesi, daha fazla bilgiye ulaşım imkanı vermesi gibi birçok sebeple evden, banka, sağlık, eğitim gibi birçok sektöre kadar her alanda kullanılmaktadır. Günümüzde daha önceden zaman ve mekana

bağlı kalarak, fazladan materyale, iş gücüne ihtiyaç duyarak yaptığımız bir çok işlemi bilgisayar ve internet üzerinden zahmetsizce yapabildiğimiz sistemler kurulmuştur.

İnsanların ihtiyaçlarına yönelik birçok hizmet, başına “e” (elektronik) harfi getirilerek internet ortamına taşınmıştır; e-şehir, e-acil, e-sağlık, e-sosyal güvenlik, e-eğitim, e-ekonomi, e-bakanlık gibi. Bunların dışında, kamu hizmetlerinin yürütüldüğü e-devlet; eğitimde mekan ve zaman sınırını ortadan kaldıran e-okul; ürün ve hizmetlerin internet üzerinden satın alınması ya da satılmasını sağlayan e-ticaret; para transferi ve takibinin yapıldığı e-bankacılık; katalog taramalarının yapılabilirdiği, elektronik kitap ve dergilere ulaşılabilen e-kütüphane vb. uygulamalar da mevcuttur (Beyhan ve Kurt, 2007).

Bilgisayar ve internetin sıklıkla kullanılan diğer hizmetleri ise, elektronik posta, sohbet odaları, tartışma grupları, ses ve görüntü iletimini de gerçekleştiren anında mesajlaşma programları, sunu, metin, tablo hazırlama programları, ses, video, resim düzenleme ve görüntüleme programları vb. dir.

Bilgisayar ve internetin, sağladıkları bütün bu hizmetlerle çağın gereği haline gelmeleri ve maliyetlerinin de düşmesiyle doğru orantılı olarak günlük hayatta bilgisayar ve internet sahibi olan, kullanan kişi sayısı her geçen gün artmaktadır.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU- International Telecommunications Union) tarafından açıklanan raporda 2010 yılı Dünya Bilgi ve İletişim Teknolojileri raporuna göre, dünya genelinde tahmini internet kullanıcı sayısı 2005 yılında milyonda 1.036 iken 2010 yılında iki katına çıkarak milyonda 2.084'e ulaşmıştır. Bu rapora göre, gelişmiş ülkelerdeki nüfusun %71,6'sının, gelişmekte olan ülkelerdeki nüfusun ise % 21,1'inin internet kullanıcısı olduğu tahmin edilmektedir. Ancak internetin küresel dağılımı her bölgede benzer şekilde gerçekleşmemektedir. Avrupa'da nüfusun %65'i internete bağlanırken, bu oran Afrika'da %9,6 olarak görülmektedir (ITU, 2010a). Yine ITU'nun 2010 yılı için Dünyada Bilgi ve İletişim Teknolojilerini açıkladığı rapora göre, gelişmekte olan ülkelerde nüfusun %22,5'i bilgisayara ve %15,8'i internet bağlantısına sahipken, gelişmiş ülkelerde bu oran %71'e %65,6'dır (ITU, 2010b).

Türkiye İstatistik Kurumu (TUIİK)'nun, “2010 Yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” sonuçlarına göre Türkiye’de 2009 Nisan ayında %30 olan internet erişimine sahip hanelerin oranı, 2010 Nisan ayında %41,6 olarak belirlenmiştir. Aynı raporda, 16–74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla bilgisayar ve

internet kullanım oranları erkeklerde %53,4 ve %51,8, kadınlarda %33,2 ve %31,7 olarak belirlenirken, bu oranlar önceki yılın aynı dönemi için erkeklerde %50,5 ve %48,6, kadınlarda %30,0 ve %28,0'dir. Rapora göre, son üç ay içerisinde internet kullanan bireylerin %72,8'i e-posta göndermek-almak, %64,2'i sohbet odalarına, haber gruplarına veya çevrimiçi tartışma forumlarına mesaj, anlık ileti göndermek, %58,8'i haber, gazete ya da dergi okumak, haber indirmek, %55,7'si mal ve hizmetler hakkında bilgi aramak, %51,2'si oyun, müzik, film, görüntü indirmek ya da oynatmak için interneti kullanmıştır (TUİK, 2010).

Bütün bu sonuçlar, bilgisayar ve internet sahipliği ve kullanımının hızla arttığını ve internetin en çok, e-posta gönderip almak, sohbet etmek, haber okumak gibi etkinlikler suretiyle iletişim amacıyla kullanıldığını göstermektedir.

II.4.3 Eğitimdeki Yeri

Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler, içinde bulunduğumuz çağı bir bilgi çağı haline getirmiş, teknolojinin en önemli ürünü olan bilgisayarlar, çağın en önemli kavramı olan bilginin, işlenmesi, üretilmesi, saklanması, kullanılması ve yayılması için kullanılarak; “bilgi” ve “teknoloji” kavramları birleştirilmiştir. Bu bağlamda bilgiyi üretebilen, en iyi şekilde kullanabilen ve bilgiye her zaman erişebilen bireylerin yetiştirilmesi, dolayısıyla eğitimde bilgisayar teknolojisinin kullanılması zorunlu hale gelmiştir.

Bilgiyi en iyi şekilde kullanabilen bireylerin yetiştirilmesinin yanı sıra bilgisayarın eğitim alanına girmesi için başka gereksinimler de mevcuttur. Bu gereksinimler bazı araştırmalara göre; öğrenci sayısının ve eğitime talebin artması, içeriğin giderek karmaşıklaşması, nitel ve nicel yönden öğretmen yetersizliği, bireysel farklılık ve yeteneklerin giderek daha fazla önem kazanması, her yerde ve her zaman eğitim sürecine katılma isteği şeklinde sıralanmıştır.

Bilgi teknolojisinin dayandığı bilgisayarlar, eğitimin birçok alanında kullanılmaktadır. İşman, bilgisayarların eğitimde kullanım alanlarını şu şekilde sıralamıştır (İşman, 2001, Akt. Pelit, 2005);

- Eğitim araştırmaları,
- Eğitim-öğretim ortamlarını planlama ve tasarım faaliyetleri,
- Okul yönetiminin işleri, okul bütçelerinin organizasyonu,
- Öğrenci işleri,
- Bilgisayar laboratuvarları.

Bilgisayarın eğitimle bu kadar iç içe olması eğitimde bilgisayar kullanımında bilinçli davranılmasını gerektirmektedir. Plansız, farklı amaçlarla ve gereğinden fazla bilgisayar kullanımı, eğitimde yarardan çok zarara sebep olabilir.

Sonuç olarak günümüzde bilgisayarlar, hem çağın hem de eğitimin ihtiyaçları doğrultusunda eğitim alanına girmiş ve eğitim yönetiminde, herhangi bir dersin ya da doğrudan bilgisayar dersinin öğretiminde kullanılmaya başlanmıştır.

II.5 BİLGİSAYAR VE İNTERNETİN OLUMSUZ ETKİLERİ

Bu başlık altında bilgisayar ve internetin olumsuz etkileri, bilgisayar ve internetin kullanıldığı yerler, kullanım amaçları ve sıklığına göre üç farklı açıdan ele alınacaktır.

II.5.1 Kullanım Yerlerine Göre

Günümüzde bilgisayar ve internete istenildiği zaman, istenildiği yerde ulaşmak her geçen gün kolaylaşmaktadır. Hızla geliştirilen teknolojiler ile internete erişim her yerden sağlanabildiği gibi, internete erişmek için kullanılan cihazların boyutları küçülüp, fiyatları azalarak herkesin temin edebileceği, her yere taşıyabileceği duruma gelmiştir.

Artık çağın gereği olan bilgisayar ve internete herkesin ulaşabilmesi için sayısız internet kafe açılmış, neredeyse her eve, okula ve insanların gün içinde bulunabileceği birçok mekana bilgisayar ve internet bağlantısı sağlanmıştır. Bu durum, insanların, dünyanın herhangi bir yerinde internet ağı üzerinde bulunan bilgilere her an ulaşabilecekleri anlamına geldiği kadar, bilgisayar ve interneti kullanma konusunda bilinçsiz olan bireylerin, kontrolsüz, zaman sınırlaması olmadan daha özgür bir şekilde bilgisayar ve interneti kullanarak olumsuzluklarına daha fazla maruz kalabilecekleri anlamına da gelmektedir. Ayrıca, bilgisayar ve internete erişmek için kullanılan ortamların sosyal ve fiziksel koşulları da kullanıcılar üzerinde çeşitli etkilere sebep olabilmektedir.

Gökçearsan (2005), “İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Evde Bilgisayar Kullanımına İlişkin Öğrenci ve Veli Görüşleri” adlı Yüksek Lisans Tez çalışmasında bilgisayar kullanımında ön sıralarda yer alan gençlerin okul, ev, arkadaşının evi vb. yerlerden bilgisayar ve internet kaynaklarına erişebildiklerini; bu konuda yapılan araştırmalara göre evlerin kullanımın en yoğun gerçekleştiği yerlerin başında geldiğini belirtmiştir (Facer, 2003; DİE, 2004, Akt. Gökçearsan, 2005).

2005 yılında, İngiltere’de, 9- 19 yaş grubundaki çocuk ve gençler üzerinde yapılan araştırmada, bilgisayar ve internete %92 ile okuldan erişimin en fazla olduğu; %75 olan evden erişimin hızla arttığı; araştırma grubunun % 71’inin internet bağlantılı bir bilgisayara, % 19’unun kendi yatak odalarında kişisel bilgisayara sahip olduğu belirtilmiştir (Livingstone ve Bober, 2005, Akt. Canbek ve Sağiroğlu, 2007).

TUİK’in 2010 yılı “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması” sonuçlarına göre bilgisayar kullanılan yerler; %70 ile ev, %31,3 ile işyeri, %17,5 ile internet kafe, İnternet kullanılan yerler ise; %62,8 ile ev, %31,6 ile işyeri, %20 ile internet kafe olarak sıralanmaktadır.

II.5.1.1 Evden Bilgisayar ve İnternete Erişim

Bugün gelişmekte olan ülkelerde hemen hemen her evde en az bir bilgisayar bulunmaktadır. Aileler bilgisayar ve interneti, özellikle çocukların ev ödevlerini yapmaları, çağa ayak uydurmaları gerekçeleri ile eve alırken, çocukların kullanma amaçları ailelerinki ile tam olarak örtüşmemektedir.

Bilgisayar ve internet ile evler, zaman ve mekan sınırı olmadan herkesin, bilgiye kolayca erişilebileceği, eğitimin yanı sıra diğer birçok etkinlik ile eğlenebileceği rahat ortamı sağlar. Ancak bu rahat ortam, bilinçsiz kullanım ile bilgisayar başında gereğinden fazla zaman harcama, internette zararlı içeriklerle karşılaşma ve ilgilenme gibi durumlara da daha fazla imkan sağlamaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarının, bilgisayar başında ne kadar vakit geçirdiği, hangi sitelerde gezindiği, kimlerle iletişime geçtiği, ne tür oyunlar oynadığı gibi durumları takip etmemesi halinde çocuk, bilgisayar başında fazlasıyla özgür kalabilmekte; psikolojik, sosyolojik ve fiziksel gelişiminde olumsuz sonuçlar doğurabilecek etkinliklerde bulunabilmektedir.

Araştırmalar, evde internet kullanımının dış ortamda da gözlenen çeşitli tehlikeleri içerdiğini, evlerinin rahat ortamından internete bağlanan çocukların sanal dünyada karşılıklarına çıkan kişilere güvenme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ebeveynlerin dış ortam için yaptığı “sokakta karşılaştığın yabancılarla konuşma”, “yabancıların verdikleri şeyleri alma” gibi uyarıların çocuklar için sanal dünyada geçerli olmadığı görülmektedir. 2000 yılında yapılan bir çalışmanın sonucu, 7–16 yaş grubundaki çocukların üçte birinin bedava örnek, hediye ya da bilgi almak hatta yeni bir arkadaşlığa başlamak için ev adreslerini vermeye istekli olduğunu söylemektedir (Allbon ve Williams, 2002, Akt. Torun, 2007).

Bilgisayar ve internet erişiminin evlerde ne durumda olduğunu gösteren birçok araştırma vardır. Bu araştırmalar, yıllar ilerledikçe evden erişimin ne kadar arttığını ve diğer erişim yerleri arasında ilk sırayı aldığını göstermektedir. Bu araştırmalara bakıldığında;

1997–1998 yılları arasında Amerika’da sadece 15 ay arayla yapılan 2 anket sonucunda çocukların evinde bilgisayara sahip olma oranının %51,9’dan %56,5’e, evden internete erişme oranının ise %26,5’ten %34,0’a çıktığı görülmüştür (Becker, 2000).

ABD’de yapılan bir çalışmada 2–17 yaş grubundaki çocukların, %70’inin evinde bilgisayar, %52’sinin aynı zamanda internet bağlantısının bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca 1999 ve 2000 yılları arasında ABD’deki ailelerin evlerinde bulunan bilgisayar oranının %68’den %70’e çıkarak %2, internetin %41’den %52’ye çıkarak %11 arttığı görülmüştür (Woordard ve Gridina, 2000). Benzer şekilde ABD’de yapılan başka bir araştırmada çocukların %70 ile internete evden erişebildikleri görülmüştür (diğerleri; okul %56, arkadaş ya da tanıdık evleri %9, kütüphane %6) (Safe & Smart, 2000, Akt. Odabaşı ve ark., 2007).

Amerikan Ulusal Okul Kurulu Vakfı’nın (National School Boards Foundation) (2002) yaptığı, “Çocukların İnternet Kullanımı” başlıklı, 9–17 yaş aralığında çocuklara sahip 1735 ailenin katıldığı ulusal çaplı araştırmaya göre çocukların %43’ü yalnızca evde İnternet’e erişmekteyken, %23’ü yalnızca okulda, kalan %34’ü ise hem okulda hem evde İnternet’e erişmektedir (NSBF Report, 2002, Akt. Gökçearslan, 2005).

Eğitimde bilişim teknolojilerinin kullanımı ile ilgili Tuti’nin (2005), yaptığı araştırmada öğrencilerin %32,7’sinin evde, %15,1’inin internet kafede, %10,3’ünün evde ve internet kafede bilişim teknolojilerini kullandıkları ortaya çıkmıştır (Orhan ve Akkoyunlu, 2004, Akt. Gökçearslan, 2005).

Türkiye’de yapılan araştırmalara bakıldığında;

Orhan ve Akkoyunlu’nun (2004), yaptıkları araştırma sonucunda, öğrencilerin internet erişim olanaklarının en yüksek olduğu yerlerin ilk sırasında %23,2 ile “ev ve okul” gelirken, ikinci sırada %19,5 ile “internet kafeler”, üçüncü sırada ise %16,5 ile “okul/internet kafeler” gelmektedir.

Arnas’ın (2005), yapmış olduğu araştırma sonucunda ise araştırma grubunun %35,7’sinin evinde bilgisayar, %21,7’sinin evinde internet bulunduğu belirlenmiştir.

TUİK'in 2010 yılı "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması" sonuçlarına bakıldığında ise bilgisayar kullanılan yerler arasında %70 ile; internet kullanılan yerler arasında %62,8 ile evlerin ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

Bilgisayar ve internetin evin içerisinde bulunduğu konum da, çocukların bilgisayar ve internette yapacakları etkinlikler ve geçirecekleri zaman konusunda ne kadar özgür davranabileceklerini etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda bilgisayarın evin hangi bölümünde bulunduğu üzerine de durulmuştur.

Woodard ve Gridina'nın (2000), 8-16 yaş grubundaki çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmada, çocukların %20'sinin yatak odalarında bilgisayar bulunduğu ve yatak odasında bilgisayar bulunan çocukların %54'ünün internet bağlantısına sahip olduklarını sonucuna varılmıştır. Diğer önemli bir sonuç da, bu çocukların %42'si okul projelerini yaparken %42'si oyun oynamak, %40'ı da iletişim kurmak (e-posta, sohbet odaları, anlık mesajlaşma) için bilgisayar ve interneti kullanmaktadır (Woodard ve Gridina, 2000).

Arnas'ın (2005), yaptığı araştırmada ise evlerinde bilgisayar bulunan ailelerin %21,3'ünde bilgisayarın çocuğun odasında, % 7,4'ünde salonda ve % 5,6'sında da çalışma odasında bulunduğu saptanmıştır.

Land (1999) evde bilgisayara erişim olanağı ile kullanım sıklığı arasında pozitif ilişki olduğunu söylemektedir. Land (1999), evden bilgisayara erişebilen çocukların, dışarıdan erişime göre bilgisayar ve internet başında daha fazla vakit geçirdiklerini, birden fazla bilgisayara ya da kendi kişisel bilgisayarına sahip olan çocukların ise bilgisayar başında geçirdikleri sürenin daha da arttığını belirtmiştir (Land, 1999, Akt. Gökçearslan, 2005).

Uzunboylu'nun (2003), ortaöğretim öğrencilerinin evde bilgisayar kullanımı ile ilgili yaptığı araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin %54,7'si her gün, %16,6'sı 2 günde bir, %12,2'si 3 veya 4 günde bir, %6,6'sı 5 veya 6 günde bir, %9,9'u haftada bir gün evinde bilgisayar kullanmaktadır. Yine aynı araştırmada öğrencilerin günlük bilgisayar kullanımlarına bakıldığında, %8,8'inin günde 1 saat bilgisayar kullanırken, %34,8'inin 2 saat, %28,7'sinin 3 saat, %14,9'unun 4 saat, %12,7'sinin 5 saat ve üzerinde bilgisayar kullandığı görülmektedir (Uzunboylu, 2003, Akt. Gökçearslan, 2005).

Arnas'ın (2005) 3-18 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin interaktif iletişim araçlarını kullanma alışkanlıklarının değerlendirmek üzere yaptığı araştırmada,

bilgisayarın eve daha çok çocukların ders çalışmaları amacı ile alındığı ancak, çocukların sadece %19,7'sinin bilgisayarı okul ödevleri yapmak için kullandıkları belirlenmiştir. Diğer öğrencilerin ise %7,8'inin internet sitelerine girmek, %13,6'sının eğlenmek, %5,7'sinin sohbet etmek, %22,6'sının oyun oynamak amacı ile bilgisayar ve interneti kullandıkları görülmüştür.

II.5.1.2 İnternet Kafelerden Bilgisayar ve İnternete Erişim

İnternet kafeler, 1990'lı yıllarda bilgisayarların henüz yaygınlaşmamış ve evden internete bağlanma ücretlerinin yüksek olması nedenleriyle, halkın bilgisayar ve internete erişimini sağlamak üzere kurulmuştur. İlk internet kafenin 1994 yılında İngiltere'de açılmasının ardından çok sayıda internet kafe dünyanın çeşitli bölgelerinde hızla faaliyete geçmiştir (Gürol ve Sevindik, 2005, Akt. Aktaş, 2007).

İnternet Kafeler üzerine çeşitli tanımlamalar mevcuttur;

İnternet kafeler, bireylerin bir ücret karşılığı belirli bir süre için internet'e erişimini sağlayan ticari işletmeler olarak tanımlanabilir (Aktaş, 2007).

Resmi Gazetede 30 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan, Açılması İzne Bağlı Yerlere Uygulanacak İşlemler Hakkında Yönetmelikte de internet kafeler; "İçerisinde bulunan internet bağlantılı bilgisayarlar sayesinde oyun oynamaya ve uluslararası yayınları takip etmeye müsait, alkolsüz içeceklerle birlikte hafif yiyeceklerin de verildiği umuma açık iş yerleri" olarak tanımlanmıştır.

İnternet kafelerde bireyler, kiralanan bilgisayar başında geçirdiği süre ile orantılı olarak bir ücret ödemekte ve bu ücret karşılığında; Aktaş'ın (2007) da belirttiği gibi, interneti kullanarak web'de sörf yapmak, elektronik posta ve sohbet odalarını kullanarak kişiler arasında iletişim kurmak, çevrimiçi alışveriş yapmak, bireysel ya da grup halinde oyun oynamak, eğitim veya kişisel amaçlı araştırma yapmak, internet kafenin sağladığı teknik imkanlardan faydalanarak yazıcıdan çıktı almak ya da belge taratmak gibi birçok eylemi gerçekleştirebilmektedir. Bütün bu imkanlar arasında internet kafelerde en fazla zaman harcanan aktiviteler ise, "bilgisayar oyunları" ve "sohbet" olarak karşımıza çıkmaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007).

İnternet kafeler, bilgisayar ve internet sahipliğinin önemli bir maddi kaynak gerektirmesi sorununa pratik bir çözüm olarak dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaygınlık kazanmıştır. Araştırmalara bakıldığında, Türkiye'de internet kafelerin internete erişim konusunda önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Bir araştırmada,

internetle ilk kez nerede tanıştıkları sorusuna %41,3'lük bir kesimin internet kafede cevabını vermesi de internet kafelerin üstlendiği bu rolü destekler niteliktedir (Akyay, 2004).

Arnas'ın (2005), 3-18 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin interaktif iletişim araçlarını kullanma alışkanlıklarını değerlendirmek üzere yaptığı araştırma sonucunda, araştırma grubundaki bireylerin %45,4'ünün zaman zaman internet kafeye gittiği saptanmıştır. Aynı çalışmada bu bireylerin %3'ünün hergün, %22,5'inin haftada 1-2 kez, %5.6'sının haftada 3-4 kez internet kafede buldukları belirtilmektedir (Arnas, 2005).

TUIK'in 2010 Yılı "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması" sonuçlarına bakıldığında internet kafeler, bilgisayar kullanılan yerler arasında %17,5; internet kullanılan yerler arasında %20 ile her ikisinde de üçüncü sırada yer almaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Haziran 2004 verilerine göre Türkiye'de faaliyet gösteren internet kafe sayısı 11.222'yken (Canbek ve Sağiroğlu, 2007), Mart 2005'de ise bu sayı 12.781 olarak karşımıza çıkmaktadır (Beyhan, Kurt, 2007).

Türkiye İnternet Evleri Derneği (TİEV) verilerine göre Türkiye'de 18.000 internet kafenin bulunduğu tahmin edilmekte ve bunlardan sadece 4.000 kadarı TİEV'e üye bulunmaktadır (Kökten, 2006, Akt., Beyhan ve Kurt, 2007).

Ancak, internet kafelerin yaygınlık kazanması, bu kafelerde erişilen içeriğin kontrol sorununu da beraberinde getirmiştir (Yıldız, 2004, Akt. Arnas, 2005). İnternet kafelerin; kişileri internetle buluşturan, istenilen bilgiye hızlıca ulaşılmasını sağlayan, öğrencilerin ve toplumun faydasına bilgi toplumu olma yolunda bir eğitim ve öğretim merkezi gibi hizmet vermesi beklenirken; belli bir standart oluşturulmaması, mevzuat ve denetim eksikliğinden dolayı internet kafelerde pek çok olumsuzlukla karşılaşmak mümkündür.

Hiçbir esas ve usule uygun olmayan, özellikle sokak aralarında kaçak olarak kurulan ve insan sağlığına olumsuz yönde etkileyecek şartlara sahip, çeşitli suçlar işlemeye de müsait internet kafelerin sayısı endişe verici boyutlara ulaşmaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007). Denetimden geçmeyen, içinde bu tür olumsuzluklar barındıran mekanlarda zaman geçiren bireylerin bu olumsuzluklardan etkilenmesi ise kaçınılmazdır.

İnternet kafelere başlangıçta, "teknoloji takibi", "bilgisayar okuryazarlığı edinme", "internetle tanışma" gibi faydalı aktiviteler için gelen kullanıcıların

çoğunluğu, buralarda bilgisayar kullanmayı öğrendikten sonra yoğunlukla bilgisayar oyunlarına, internet sohbetlerine ve pornografik yayınlara yönelebilmektedir. Kimi zaman internet kafe çalışanlarının da bu konuda müşterilere yardımcı oldukları gözlemlenmektedir. Yani başlangıçta, kişi, internet kafeye olumlu eylemlerin gerçekleştirileceği mekan düşüncesiyle gitse de internet kafeler, devam eden süreçte yasal olmayan fiillerin öğrenildiği ya da öğretildiği mekanlara dönüşebilmektedir (Çağlayan, 2001; Beyhan ve Kurt, 2007).

Ülkemizde internet kafelerin algılanışı genellikle bu mekanların bilgi toplumu olma yolunda gerekli desteği sağlayan eğitim ve bilgi merkezleri oldukları yönünde değil; bilgisayarların multimedya özelliklerinin kullanıldığı, sohbet (chat) edilen, oyun oynanan ve boş zaman geçirilen eğlence yerleri (kahvehaneler gibi) olduğu yönündedir (Gümüş, 2003). Bu algılama tarzı, özellikle çocuklar ve gençlerin bilinçsiz internet ve bilgisayar kullanım alışkanlıkları edinmelerine, sonucunda da çeşitli zafiyetlere yol açabilmektedir.

Arnas'ın (2005), yaptığı araştırmada, araştırma grubundaki 7–10 yaş grubu çocukların %10,7'sinin, 11–13 yaş grubu çocukların %16,1'inin ve 14–18 yaş grubu çocukların %18,5'inin internet kafeye gittikleri belirlenmiştir (Arnas, 2005). Sonuçlara bakıldığında, ergenlik dönemine denk gelen 14- 18 yaş grubundaki gençlerin diğer yaş gruplarına oranla internet kafelere daha çok gittikleri görülmektedir. Ergenlik dönemi,

- Kendini tanıma (özbilinç)
- Kendini denetleme veya denetim kurma (özdenetim),
- Başkasının istek ve ihtiyaçlarını anlayabilme (empati kurma),
- Zihni ve duygusal olgunluk
- Sorunlar karşısında ben merkezli olmadan, uzlaşma odaklı çaba içinde olma (uzlaşma yeteneği),
- Pozitif düşünce gücünü kullanma (umut besleyebilme),

gibi kabiliyetleri içine alan “duygusal zekanın” gelişme dönemidir (Yavuzer, 1986; Tarhan, 2002, Akt. Beyhan ve Kurt, 2007). Ancak, gençler ve çocuklar internet kafelerden;

- Argo ve küfürlü konuşma,
- Sigara, alkol ve diğer bağımlılık yapıcı maddelere alışma,
- Zamanından önce cinsellikle tanışma,
- Oynanan oyunlarla şiddete karşı duyarsız olma

gibi hem ruhsal durumu, hem de sağlıklı sosyal gelişimi olumsuz yönde etkileyecek faktörlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu da, gençlerde “duygusal zekanın” normal gelişimini geciktirmektedir (Beyhan ve Kurt, 2007).

Ergenlik döneminde bulunan gençlerin, iyiyi kötüyü ayırt edebilmeleri, karşılaşacağı olumsuz uyaranlara dayanıklı olabilmeleri, kimlik bunalımına girmemeleri için önlerinde iyi bir rehberin olması gerekmektedir. Aksi durumda gençlerin yanlış modelleri örnek almaları, yanlış akımlara kapılmaları kolay olmaktadır. Ergenlik döneminin bu özelliği dikkate alındığında; internet kafeler, gençler için onları olumsuz, zararlı davranış ve düşüncelere itebilecek yanlış bir rehber niteliğindedir. İnternet kafelerde; oynanan şiddet içerikli oyunlarla çocukların hayatı benzer şekilde algılayabildikleri; sanal sohbet ortamlarında ya da internet kafe ortamında iletişime geçtiği kişilerden satanizm gibi sapkın inanış, uyuşturucu ve kumar gibi zararlı alışkanlıklar edinebildikleri; pornografik eğilimler içerisine girebildikleri görülmektedir (Tarhan, 2002; Beyhan ve Kurt, 2007).

Gençler ve çocuklar başta olmak üzere, birçok insanın, evinde, iş yerinde bilgisayar ve internet bağlantısı olmasına rağmen, internet kafeleri tercih ettikleri görülmektedir (Beyhan ve Kurt, 2007). Ergenlik dönemindeki gençler için bunun nedeni olarak, psikolojilerinin doğasında var olan, bir gruba ait olma, paylaşma, birlikte hareket etme isteği gösterilebilir. Gençler, internet kafelerde, grup halinde oyun oynayarak, birlikte uğraşlarda bulunarak vb. bu isteklerini tatmin etmektedirler. Bu durumdan yola çıkarak, internet kafelerin gerekli yasal düzenlemeler ve denetlemelerle, olumlu yaşantıların yaşanacağı eğitim öğretim merkezleri haline getirilmeleri sonucu şu anki durumun tam tersine; eğitim, araştırma, iyi ilişkiler kurma ve arkadaşlık edinmeye olumlu katkılarda bulunacağı söylenebilir.

Günümüzde internet kafelerin, gençlerin ve çocukların önüne faydalı grup arkadaşlığı sunmaktan uzak bu durumu sadece Türkiye’de değil, internet kafe konusunda yasal boşlukların ve belirsizliklerin bulunduğu pek çok ülkede aynıdır. Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere çoğu ülkede, sanal ortamda meydana gelen, terörizmden pornografiye kadar uzanan pek çok suçla etkin şekilde mücadele edilememekte ve istenen sonuca ulaşamamaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da internet kafelerde, uyuşturucu gibi bağımlılık yapan madde satıcılarına, internet sayfalarını çökerten kırıcı (hacker) gruplarına, banka hesaplarından hırsızlık

(dijital para transferi) yapan sanal çetelere, pornografi gibi ögelere kadar hukuk ve yasa dışı faaliyetlere sıklıkla rastlanmaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007).

II.5.1.3 Okuldan Bilgisayar ve İnternete Erişim

Çağın gereği olarak kabul edilen bilgisayar ve internet teknolojilerinden, toplumun çağa ayak uydurmasında kilit nokta olan eğitim kurumlarında da gerek idari işlerin kolaylaştırılması ve işlerliğinin arttırılmasında, gerekse eğitim-öğretim faaliyetlerinin içinde faydalanılmaktadır. Başlangıçta sadece idari işlerde kullanılan bilgisayar ve internet, günümüzde yapılan çeşitli çalışmalarla her öğrencinin kullanabileceği duruma getirilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığının Türk Telekomünikasyon A.Ş. ile 5 Aralık 2003 tarihinde imzaladığı protokol gereği o tarihten itibaren her yıl artarak daha fazla okulda ADSL internet erişimi sağlanmıştır. Son durumda Lise ve dengi okulların öğrencilerinin % 100'ü, İlköğretim okulları öğrencilerinin % 94'ü olmak üzere yaklaşık 12 milyon öğrencinin ve 621.000 bilgisayarın internet erişimi sağlanmış bulunmaktadır (MEB İnternet Erişim Projesi).

Millî Eğitim Bakanlığı yaptığı birçok proje ile okullara bilgisayar donanım ve yazılımları ve kesintisiz internet erişimi sağlamıştır. Bu araçların okullarda etkin bir şekilde, özellikle eğitim amaçlı kullanılması için Kasım 2003'te 2554 sayısı ile Tebliğler dergisinde yayınlanan Bilgi ve İletişim Teknolojisi Araçları ve Ortamlarının Eğitim Etkinliklerinde Kullanım Yönergesinde, laboratuvarlar ve diğer bilgi iletişim teknolojisi araçlarının; öğrenci, öğretmen, çevrede bulunan bakanlık kurum personeli ve vatandaşlar tarafından kullanılabilmesi; haftanın her günü, yarıyıl ve yaz tatillerinde de aktif kullanıma açık tutulacağı belirtilmiştir. Böylece bilgisayar ve internette herkesin her zaman faydalanabilmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2003). Bu sayede hem e-devlet ve diğer internet uygulamalarını, günlük hayatta bilgi teknolojisi araçlarını rahatlıkla kullanabilen, bilgiye ulaşabilen, bilgisayar üzerinden bilgiyi işleyen bireyler yetiştirilmiş hem de internet kafelerin uygun olmayan ortamları yerine halkın bilgisayar ve internete ulaşabileceği daha güvenli, sağlıklı bir ortam sağlanmış olmaktadır.

İngiltere'de 2005 yılında 9-19 yaş grubundaki çocuk ve gençlere yapılan araştırmada internete %92 ile okuldan erişim en üst seviyede çıkmıştır (Livingstone ve Bober, 2005, Akt. Canbek ve Sağiroğlu, 2007).

Okullar diğer ortamlara göre bilgisayar ve internetin; ogretmen takipleri, filtre ve ekran izleme programları, yurutulen eğitim ogretim faaliyetleri sayesinde en kontrollü kullanıldığı ortamlardır. Buna rağmen bilgisayar ve internete karşı yanlış bilinç ve tutum sahibi ogrenciler ders sırasında şiddet içerikli oyunlar oynama, internette gezinme, sohbet etme gibi eğilimlerde bulunabilmektedir. Bu nedenle okullar eğitim- ogretim faaliyetlerini, “doğru ve etkili bir şekilde bilgisayar ve internet kullanım bilinci oluşturma” konusunda da göstermeli, sadece kontrol etmek ve önlemek yerine çocukların bu konuda bilinçlenmeleri sağlanmalıdır; bu anlamda ogretmenlere, dolaylı olarak da okul yöneticisi ve ailelere büyük görev düşmektedir.

İlkogretim 4. ve 5. sınıf ogrencilerinin internet kullanımlarına ilişkin yapılan bir araştırmada, bu ogrencilerin internet kullanımı konusunda ogretmenlerinden ve ailelerinden yeterli desteği göremedikleri belirlenmiştir (Ersoy ve Yaşar, 2003, Akt. Odabaşı ve ark., 2007). Özellikle bilgisayar ve internetle okulda taņıřan bir ögrenci için okullarda bilgisayar ve internetin doğru kullanımında, ogrencilerin internetten etkili bir şekilde faydalanmalarında ve internetin tehlikelerinden korunmalarında en büyük rol ogretmenlere düşmektedir (Odabaşı ve ark., 2007).

II.5.2 Kullanım Amaçlarına Göre

II.5.2.1 Ödev- Araştırma Yapma

Bilgisayar ve internetin sağladığı imkanların en önemlileri olarak, bilginin kolay ve hızlı bir şekilde işlenebilmesi, çoğaltılabilmesi, başka ortamlara taņınabilmesi, dunyaanın diğer ucuna iletilebilmesi sayılabilir. unku bu saydıklarımız, yeni bilgilerin üretilmesinde, icatların yapılmasında, teknolojinin geliştirilmesinde vb. işlemleri hızlandıran bir nevi katalizör niteliğindedir.

Bilgisayar ve internetin sağladığı kolaylıklar ile bilinmeyenler rahatlıkla ortadan kaldırılmakta, bilgiyi doğru bir şekilde elde etmesini, analiz etmesini, kullanmasını bilenler, internetin bu nimetinden faydalanarak yeni bir sentez ya da keşif ortaya çıkarabilmektedirler. Ama atlanmaması gereken bir durumdur ki bunun tam tersi olarak; internetin nimetlerini olumsuz faydalara eviren, var olan bilgilerin doğruluklarını bile sorgulamadan olduğu gibi kullanan, düşünmeyen, analiz etmeyen, hazırcı beyinlerin oluşması da mümkündür.

Brent (1999), internetin, iyi yönde kullanıldığında, bilim insanlarına, ogretmenlere, ogrencilere vs. Çalıştıkları konularda daha geniş kütüphanelere hızlı, kolay bir şekilde ulaşarak bu bilgilerden faydalanma imkanı veren bir araç olduğunu;

ancak, başkalarının çalışmalarından akademik çalıntılar yapıldığında ise kötü yönde kullanılan bir araç haline gelebildiğini belirtmiştir (Brent, 1999; Cronk, 2001, Akt. Yalçın, 2003).

Günümüzde internetten kopya çekerek ödev hazırlamak çok yaygın bir davranış haline gelmiştir. Bilgisayar ve internet üzerinde elektronik formatta bulunan materyallerden kolaylıkla kopyala yapıştır yapılarak, kaynak göstermeden ödev aşırma ya da alıntı yapılabilir. Amerika’da ulusal çapta yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin % 25’inin kaynak göstermeden internetteki materyallerden kopyala-yapıştır yaptıklarını kabul ettikleri görülmüştür (Kellog, 2002, Akt. Torun, 2007). ABC New’de “Amerikan Okullarında Kopya Krizi” başlığıyla yayınlanan haber internetten ödev aşırmanın boyutlarını gözler önüne serer niteliktedir. Habere göre, Profesör Angelo Anglis, çalıştığı kolejde verdiği ödevi değerlendirirken bir terslik olduğunu fark etmiş ve paragrafın bir cümlesini Google arama motorunda arattığında, paragrafın 5. sınıf bir ilkokul öğrencisine ait olduğunu, en azından yarım düzine kolej öğrencisinin de ödevini ilkokul 5. sınıftaki bir öğrencinin ödevinden kopya çekerek yaptığını görmüştür (ABC News, 2006).

Kişilerin ödevlerini kendisi yapmak yerine internetten ya da başka birinden hazır olarak alma eğiliminde olmaları, belli bir ücret karşılığı ödev hazırlayan kişi ve firmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İnternette ücretli ve ya ücretsiz olarak ödev hazırlayan ya da arşiv sahibi birçok site bulunmaktadır. Bunlardan “<http://www.odevarsivi.com>” ve “<http://www.odevindir.net>” en çok bilinen Türkçe ödev siteleridir. Bu sitelerin yaygınlaşması profesörleri, gençlerin göreceği zararlar, eğitimin kalitesi ve araştırmaların güvenilirliği açısından endişeye düşürmektedir. Google’ın Mayıs 2007’de açıkladığı üzere, ödev satan firmaların reklamlarına sayfasında yer vermeme kararı %80’in üzerinde müşterisini Google üzerinden bulan firmaları endişeye düşürürken, eğitimcileri bir nebze olsun rahatlatmıştır (Coughlan, 2007).

Eğitimciler, ödev sitelerinden faydalanan öğrencilerin tembelliğe sürükleneceklerini, başkalarına para karşılığı ödev yaptırarak bir nevi kopya çekmeleri, dolandırıcılık yapımlarından dolayı kişilik erozyonuna uğrayacaklarını belirtmektedirler (Firat, 2001, Akt. Odabaşı ve ark., 2007).

Livingstone (2001), internette var olan yoğun bilginin, öğretmen, kitap, kütüphane, araştırmacılık, deney ve gözlem gibi normal eğitim araçlarına olan

olumsuz etkisini işaret etmekte; çocukların, özellikle ev ödevlerini yaparken kolaycılığa kaçarak bilgisayar ve internet ile yetinebildiklerini söylemektedir. Ancak, internetin dünya çapında herkesin özgürce bilgi üretip, paylaşabildiği, bilginin sürekli değişim ve dönüşüm içerisinde olduğu, kontrol edilemeyecek boyutlarda bir ortam olması sebebiyle, internetten elde edilecek bilginin güvenilirliğinin mutlaka sorgulanması gerekmektedir.

İnternet varken başka kaynaklardan araştırma ihtiyacı duymama, internette bilgilerin doğruluğunu sorgulamama, elde edilen bilgiyi olduğu gibi kullanma gibi davranışlar gençlerin araştırmacı, sorgulayan, düşünen, bilgiyi üreten bireyler olmalarını engellemektedir. Tam tersine, hazırcı, düşünmeyen, sorgulamayan, tüketici, başkalarının emeğine saygı duymayan bireyler ortaya çıkmaktadır.

Odabaşı ve arkadaşları da (2007), öğrencilerin ödevlerini para karşılığında yaptırmalarının ya da başkalarının çalışmalarından, kaynak belirtmeden kopyala-yapıştır yapmalarının getireceği olumsuzlukları şöyle sıralamışlardır;

- Kolaycılığa ve kurnazlığa kaçmak,
- Bilgi-araştırma konusunda zihinsel süreçlerini körelterek, kendini geliştirmeme tuzağına düşmek,
- Sipariş ödevler aracılığıyla, hamburger siparişi gibi bilgi siparişi de olabileceği yanılgısına düşmek,
- Emek ve üretime olan saygının geliştirilmemesi sonucu, çocuğun benlik tasarımının örselenmesi,
- İnternette kimi zaman kasıtlı, kimi zaman da bilinçsizce yanlış aktarılan bilgilerle kendilerinin aldatılmasına olanak vermek.

Türkoğlu (2009), bugünün giderek cahilleşen toplumlarında bilginin, üretilecek olmaktan çok tüketilecek bir olgu olarak algılandığını; bunun sonucunda da, tüketenlerin, o bilgiyi üretenlere bağımlı hale geldiğini belirtmektedir (Türkoğlu, 2009, Akt. Özben, 2009).

II.5.2.2 Oyun Oynama

Birçok araştırmaya göre çevrimdışı ya da internet üzerinden çevrimiçi oynanan bilgisayar oyunları, bilgisayar ve internetin birçok kullanım amacı arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

Harris'e (1999) göre öğrencilerin eve bilgisayar alınmasını isteme sebeplerinin başında %65'lik oran ile "oyun oynama" gelmektedir. Yine Harris'in (1999),

belirttiği üzere, evde bilgisayar kullanımında hangi uygulamaların tercih edildiği ile ilgili araştırmada en çok kullanım oyun/macera programları olarak karşımıza çıkmaktadır (Harris, 1999). Benzer şekilde Facer ve arkadaşları (2003) de bilgisayarların evde oyun amaçlı kullanımının en yoğun kullanım biçimlerinden olduğunu belirtmişlerdir (Facer ve ark., 2003).

Gökçearsan'ın (2005), "İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Evde Bilgisayar Kullanımına İlişkin Öğrenci ve Veli Görüşleri" ile ilgili yaptığı araştırmanın bulgularına göre evde kullanılan bilgisayar programları arasında oyunlar %79 ile ilk sırada yer almaktadır. Aynı araştırmada, öğrencilerin evde oyun programlarını kullanım sıklığı ile ilgili bulgular ise "haftada birkaç kere" (%40.0) ve "her gün" (%30.3'ü) şeklinde yoğunlaşmaktadır. Gökçearsan'ın (2005), aktardığı üzere, Greenfield ve diğerleri (1994), Pastore (1998), Harris (1999), Becker (2000), Sutherland ve diğerleri (2000), Facer ve diğerleri (2003) yaptıkları araştırmalarda, bilgisayar oyunları kullanımının bilgisayar programları arasında ilk sırada olduğunu ifade etmişlerdir (Gökçearsan, 2005).

Araştırmalardan da görüldüğü üzere bilgisayar oyunlarının bu kadar yoğun kullanılması, oyunların kullanıcılar üzerinde ne tür etkiler oluşturacağını incelenmesi gereken önemli konular haline getirmiştir.

Oyunlar, özellikle gençleri ve çocukları cezbeden, motive eden birçok özelliğe sahiptir. Bu özellikler kişinin oyun karşısında eğlenerek vakit geçirmesini, bu sırada da oyun içeriğine bağlı olarak olumlu ya da olumsuz yaşantılar edinmesini sağlar. Beyhan ve Kurt (2007), cezp edici bu özellikleri bireye yaşattığı düzenleyicilik, tasarlayıcılık, güzeli bulma, rekabet duygusu ve iç motivasyonu artırma, özgüven, diğer bilgi sistemlerini iyi olarak algılama şeklinde özetlemişlerdir. Benzer şekilde, Malone (1981) da oyunların, zengin görsellik, etkileşim, anında tepki gibi özellikler taşımalarının kullanıcının hayal etmesini, merak duymasını, çaba sarf etmesini, yeteneklerini kullanmasını sağlayarak bilgisayar oyunlarını ilgi çekici hale getirdiğini saptamıştır (Malone, 1981, Akt. Akbaş ve ark., 2009).

Bilgisayar oyunlarının tamamını zararlı ya da zararsız olarak sınıflandırmak yanlıştır. Eğitici özelliğe sahip bilgisayar oyunları olduğu gibi, kişiyi olumsuz yönde etkileyen bilgisayar oyunları da mevcuttur. Bilgisayar oyunlarının öğrenmeyi teşvik etme, öğrenirken eğlendirme, uğraşmayı, motivasyonu ve ilgiyi artırma, bilgiyi hatırlatma ve tekrar kullandırma gibi olumlu; sosyal izolasyona yol açma, şiddet eğilimi artırma, bağımlılık yaratma ve bazı sağlık problemlerine neden olma gibi

olumsuz etkileri sıralanabilir (Mitchell ve Smith, 2004, Akt. Akbaş ve ark., 2009). Bu etkilerde, oyunun içeriği kadar bireyin oyuna ayırdığı zaman da önemli olmaktadır.

Eğitsel oyunlar için bilgisayar oyunlarının özellikle genç nesil üzerinde ne kadar etkili olduğu görüldükten sonra ortaya atılmış bir kavram olduğu söylenebilir. Oyunların gençler üzerindeki etkisinden faydalanmak amacıyla eğitsel konuların oyunlarla birleştirilmesi düşünülmüştür. Amaç, oyunların eğlenceli unsurlarının, kullanıcının ilgisini çekmesini ve ilgiyi devam ettirmesini, normal koşullarda önemsenmeyen bilginin öğrenilmesine motive etmesini sağlamaktır (İnal ve Kiraz, 2008; Akbaş ve ark., 2009). Fakat eğlence unsurlarının aynı zamanda ilgi dağıtmaması için, bu bileşenler ile bilgi ve beceri kazandıracak bileşenlerin birbiriyle olan dengesine çok dikkat edilmelidir (Smith ve Mann, 2002, Akt. İnal ve Kiraz, 2008). Aksi takdirde, kullanıcılar dikkatlerini, öğrenme konusuyla ilgisi olmayan fakat güçlü ve hatırlanabilir biçimde sunulan bilgiye verebilirler. Shimoji ve Watson (1998) oyunların problem çözme becerilerini ne oranda kazandırdığı konusunda endişelerin devam ettiğini; eğer öğrenciler, beceri ve oyunun eğlenceli yönünü ayırt edebilirlerse öğrenmenin gerçekleştiğinin düşünülebileceğini belirtmişlerdir (Shimoji ve Watson 1996, Akt. Akbaş ve ark., 2009).

Birçok araştırmacının da söylediği gibi bilgisayar oyunları sahip oldukları yüksek potansiyelden hareketle, eğitimde faydalı bir öğretim materyali olarak kullanılabilir; öğrencilere daha fazla öğrenme imkânları sunarak, onların sahip oldukları bilgileri anlamlandırmalarını ve kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirmelerini kolaylaştırabilir (Alessi ve Trollip, 2001, Akt. İnal ve Kiraz, 2008). Ne var ki, faydalı olan oyunlar bile, uygun zamanlarda ya da ölçülü olarak oynanmadığı takdirde kişiyi oyunu karşı bağımlı yapabilmektedir. Bu da kişide, fiziksel ve psikolojik birçok probleme sebep olmaktadır. Bilgisayar oyunları ile ilgili yapılan birçok araştırma da, eğitici, öğretici, geliştirici mahiyetteki bilgisayar oyunlarının, uygun zamanda ve ölçülü olarak oynanmasının faydalı olduğunu göstermektedir (Beyhan ve Kurt, 2007).

Beyhan, Kurt'un (2007), aktardığına göre Gri Psikiyatri Psikoterapi Merkezi'nden Psikolog Mehtap Kayaoğlu, bilgisayar oyunlarına bağımlı hale gelmiş çocukların, algılama sürecinin yavaşlaması, muhakeme yeteneğinin zarar görmesi, terapilere konsantre olamama, anlatılanları kavrayamama, sabit fikirli, takıntılı olma,

hırçın, saldırgan ve agresif tutum sergileme, boş gözlerle bakma gibi pek çok olumsuz ortak noktalarının bulunduğunu söylemektedir (Beyhan ve Kurt, 2007).

Eğitici, faydalı içeriği sahip oyunların yanında onlardan daha çok tercih edilen, günümüzde de gençler arasında popüler olan şiddet, terör, pornografi öğeleriyle dolu birçok oyun mevcuttur. Olumsuz içeriğe sahip oyunların bazıları gerçeklik sınırlarını aşan durum ya da nesnelere, müstehcenlik barındırmakta; bazıları da adam öldürme, hırsızlık, gasp gibi kanunsuz ve şiddete dayalı eylemler yapmaya teşvik etmektedir.

Özellikle kavga ve savaş kültürüne dayalı bilgisayar oyunları çocuk ve gençler üzerinde ilgi uyandırmaktadır. Bu tür oyunlarda kişi, kazanmak için şiddet uygulamak zorundadır. İnan'ın (2007) da belirttiği gibi, bu tür oyunları oynayan çocuklarda, bir ödülü hak etmek ya da bir işi başarmak için yok etme, yakma ve yıkmanın doğal olduğu gibi bir anlayış gelişmektedir (İnan, 2000, Akt. Beyhan ve Kurt, 2007).

Counter- Strike ve GTA kavga ve savaş kültürüne dayalı oyunlardan şu an için en popüler olanlarıdır.

GTA kısaltmasıyla yaygınlaşan, Büyük Araba Hırsızlığı (Grand Theft Auto) isimli oyunda silahla ya da arabayla ezerek adam öldürmek, arabaları ateşe vermek, benzin istasyonu soymak, binaları bombalamak, araba çalmak gibi şehirde terör estirmenin bütün senaryoları mevcuttur. Oyunda gasp, hırsızlık, adam öldürme gibi normal hayatta suç olan yasadışı eylemler yaparak puan kazanılmaktadır (Güven, 2007)

Çocukların sevdiği bir başka şiddet içeren, Türkçesi, “şövalye- kendini adayan adam” anlamındaki "Knight" isimli oyunda ise kahraman isteğine göre kötülere karşı savaşan bir polis; hayat kurtaran bir ambulans şoförü ya da elektrikli testerelerle, kılıçlarla insanları kesen, öldürdükleri adamların parasını çalan, polisle çatışan ve çaldığı uçak, helikopter, otomobil gibi birçok taşıtla yoluna devam eden bir çete üyesi olabilmektedir. Ancak çocuklar ve gençler tarafından en çok tercih edilen görev ise daha eğlenceli buldukları gerekçesiyle çete üyeliğidir. Şiddet içeren bu çete oyununa ek bir dosya yükleyenler ise içindeki gizli seks sahnelerini de aktif hale getirebilmektedirler (Güven, 2006).

Popüler oyunlardan bir diğeri, Türkçe anlamı “karşı taarruz” anlamına gelen Counter-Strike oyununda, teröristler ve anti- teröristler olmak üzere birbirine karşı mücadele eden iki takım, patlayıcı ve silahlarla karşı tarafı yok etmeyi amaçlamaktadır. Yani oyunu oynayan çocuk ve gençler, bazen Amerikan askeri

rolüne girip terörist avına, bazen terörist rolüne girip asker avına çıkmaktadırlar. Oyunla ilgili sitelerde, doğru zamanda ateş etme, kendini iyi saklama, karşısındakini tuzağa düşürme gibi birçok taktik de verilmektedir.

GTA, Knight, Counter-Strike gibi bu ve benzeri birçok oyun, üzerinde “18 Yaş Altındaki Çocuklara Satılamaz” ibaresi bulunduğu halde yeterince denetlenmeyen internet kafeler, korsan CD satıcıları ve bu uyarıyı dikkate almayan diğer satıcılar sayesinde ülkemizde en çok 7–15 yaş grubu tarafından oynanmaktadır (Güven, 2006).

Son yıllarda internet üzerinden çevrimiçi olarak oynanan, milyonlarca insanı bilgisayar başına kilitleyen “kitlesel katılımlı çevrimiçi (online) rol yapma oyunları (MMORPG: Massively Multiplayer Online Role-Playing Games)” başta gençler ve çocuklar olmak üzere yetişkinleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu oyunlarda kullanıcıya gerçek dünyayı aratmayan sanal bir ortam sunulmakta ve kullanıcının üstlendiği karakteri zamanla en üst düzeye çıkarması beklenmektedir (Beyhan ve Kurt, 2007). Bu tür oyunlarda dünya çapında oyuna bağlanan ve oyunun sanal dünyası içinde diğer karakterleri üstlenen birçok kullanıcı mevcuttur. Bu nedenle oyun 7 gün 24 saat, herhangi bir kullanıcı oyuna bağlansa da bağlanmasa da devam etmekte, oyunda sürekli gelişmeler yaşanmaktadır. Bu durumda kullanıcı, oyunda geride kalmamak, gelişmeleri takip etmek için oyuna sürekli bağlı kalma isteği duymaktadır.

Akbaş ve ark. (2009), yaptıkları araştırmada, bilgisayar oyunlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin zihinsel yapılarına ve duygularına nasıl etki ettiğini öğrenmek amacıyla oyun sırasında ve sonrasında kendilerini nasıl hissettiklerini, oyundan zihinsel olarak nasıl etkilendiklerini açık uçlu sorular halinde sormuşlardır. Öğrencilerden elde edilen verilerde; bir grup öğrenci oyun oynarken eğlendiğini, rahatladığını ve oyunların zihinsel etkisinin olmadığını ifade ederken; bir başka grup öğrenci de kendini oyunun içinde hissettiğini ve oyunun etkisinin birkaç saat devam ettiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerden alınan en dikkat çekici cevaplar ise şu şekildedir (Akbaş ve ark. 2009);

Oyun oynarken hissedilen duygular;

“Kendimi iyi hissediyorum.”

“Sadece eğleniyorum.”

“Mutluluk ve kazanma hırsı hissediyorum.”

“Sanki oyunun içindeymişim gibi hissediyorum çok heyecanlanıyorum”

“Oyunun içinde hissediyorum, heyecan ve stres de var.”

“Oyunun içinde hissediyorum ve beni rahatlatıyor.”

Oyundan sonra hissedilen duygular;

“Çok iyi, stresten uzak ve tutkulu olurum.”

“Muradıma ermiş gibi hissediyorum.”

“Oyun oynadıktan sonra dışarı çıkınca ya da yürüyünce kendimi oyun içinde hissediyorum. Yarış oyunlarından sonra koşma hissi uyanıyor.”

“Araba yarışı oynadığımda etkisinde kalıp bunları günlük hayatta uygulama eğilimi gösteriyorum.”

“Bilgisayar oyunu oynadıktan sonra içimden hiçbir şey yapmak gelmiyor.”

“Aklım oyunda kalıyor.”

“Yorgun hissediyorum, bir halsizlik oluyor. Yorgun, bir şeyler yapmış gibi hissediyorum. Başım ağrıyor.”

Oyunların zihinsel etkisi;

“Oyun bittikten sonra 1–2 saat sanki yine oynuyormuş gibi oluyorum.”

“Bazen savaş oyunu oynadığımda onu rüyamda görüyorum, savaşıyorum.”

“Oynadığım oyunlar zihnimde kalıcılık yaratıyor. Zihnimde kalıcılık yaratmazsa zaten bir daha oynamam.”

“Dikkat dağıtabiliyor. Ders esnasında aklıma gelebiliyor.”

“Bazen oyundaki bir şey aklıma takılıyor.”

“Bir etkisi yok. Zihnimde oynuyorum ve bitiyor.”

“Zihnime hiçbir etkisi yok.”

“Bazı İngilizce kelimeleri hatırlıyorum.”

“Ehliyet alırken işime yarar.”

Özellikle öğrencilerin, oyundan sonra da kendilerini oyunun içinde gibi hissettiklerini, oyunun etkisinde kaldıklarını ifade etmelerine dayanarak, Akbaş ve arkadaşları (2009), dövüş ve savaş oyunlarında gösterilen temkinli olma, arkayı kollama, sürekli rekabet içinde olma ve diğerinden zararlı davranış bekleme gibi sanal davranışların, gerçek yaşama da aktarıldığı çıkarımına varmışlardır. Bu durumda oynadıkları oyunun etkisinde kalan bireylerin oyunun çeşidine bağlı olarak gerçek yaşamlarını algılayışları değişecektir.

Caine ve Caine (2002), kendini tehdit altında gören bireylerin, algılama, anlam yaratma kapasitelerinde azalma görüldüğünü belirtmektedir. Yaşanan kaygılar, bireyi öğrenmeden ve problemlere çözüm üretmeden alıkoyabilmekte; yaratıcılık,

açık uçlu düşünme ve sorgulama yeteneği gerektiren karmaşık görevlerin yerine getirilmesini zorlaştırabilmektedir. Kısacası, oynadıkları oyunun etkisinde kalarak kendini güvende hissetmeyen öğrencilerin, yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini kullanmak yerine, denenerek doğrulukları kanıtlanmış işlem ve düşünceleri tercih ettikleri görülmektedir (Caine ve Caine, 2002, Akt. Akbaş ve ark., 2009).

Günümüzde bilgisayarda oynadığı oyunlardan fazlasıyla etkilenip, gerçek yaşamında da oyundaki davranışları sergileyerek ya da oyundaki sanal dünya ile gerçek dünyayı birbirine karıştırarak felakete sebep olan fazlasıyla örnek vardır;

Çin’ de bir oyuncu, oyunun sanal dünyasında, oyundaki karakteri için çok değerli olan sanal kılıcını bir başka oyuncunun çalması üzerine, gerçek hayatta o oyuncuyu bularak öldürmüştür. Amerika’da şiddet içerikli oyunlardan etkilenen çocuklar okullarda toplu katliamlar yapmışlardır.

“Katil Yetiştiren Oyun” başlıklı Vatan Gazetesi yazısında, Counter- Strike vakaları olarak aşağıdaki olaylar listelenmiştir;

“2002 yılında Erfurt'ta atıldığı okulu basıp, 16 kişiyi öldürdükten sonra intihar eden Robert Steinhäuser Counter-Strike oyununu taklit etmişti.”

“Almanya'nın Münster şehri yakınlarındaki Emsdetten kasabasında 18 yaşındaki eski bir öğrenci 21 Kasım 2006'da Geschwister Scholl Ortaokulu'na silahlı saldırı düzenledi. Saldırıda 37 kişi yaralandı, saldırgan da intihar etti. İntihar eden öğrencinin ‘Counter-Strike’ isimli bilgisayar oyununun fanatik bir oyuncusu olduğu belirtiliyor.”

“2007 ve 2008'de Amerika'da Virginia Tech ve Illinois Üniversitelerinde yaşanan iki okul katliamının katillerinin de Counter-Strike oyunuyla alıştırma yaptıkları biliniyor. “

“2006'da Denizli'ye bağlı Çağırğan beldesinde "Counter Strike"taki savaş sahnelerini canlandırmak için gerçek tüfek kullanan iki kuzenden biri öldü. 14 yaşındaki M.O., oyundaki savaş sahnelerini canlandırmak için duvarda asılı bulunan av tüfeğini aldı. Elindeki tüfek ateş alınca 10 yaşındaki kuzeni Musa Oytun başından vurularak hayatını kaybetti.” (Vatan Gazetesi, 2009).

II.5.2.3 İletişim-Sohbet

İnternet, hem metin, hem ses, hem de görüntüyü hızlı ve kolay aktarabilmesi sebebiyle günümüz iletişimde önemli bir yere sahiptir. Bilgisayar ve internet; televizyon, telefon, gazete, mektup gibi iletişim araçlarının gerçekleştirdiği

görevlerin hepsini birden gerçekleştiren çok yönlü bir iletişim aracı durumundadır. Artık insanlar, internet bağlantısına sahip olduktan sonra istedikleri yerde, bir çok haber sitesine ulaşabilmekte; televizyon yayınlarını izleyebilmekte; içine istediği dosyaları da ekleyerek, kağıt kaleme ihtiyaç duymadan, daha hesaplı ve hızlı olarak, bir yada daha fazla adrese anında elektronik posta gönderebilmekte; uzağındaki insanlarla sesli, görüntülü ve yazı ile eş zamanlı mesajlaşabilmektedir.

İnternetin iletişim amaçlı kullanımları arasında en çok tercih edilen, ülkemizde de özellikle gençlerin yoğun olarak ilgisini çeken internette sohbetir (chat).

Çağlayan (2001), internet sohbetini, internet ortamında, kişilerin birbiriyle birebir veya çoklu bir şekilde, sesli, görüntülü, metin tabanlı ve eş-zamalı olarak karşılıklı mesajlaşmalarını sağlayan uygulamalar olarak tanımlamaktadır. İnternet sohbetlerinin temel amacı, benzer ilgi alanlarına sahip kullanıcıların fikir alışverişinde bulunarak, sorunlara çözüm üretmenlerini sağlamakken, günümüzde internet sohbetleri yeni insanlarla tanışma ve arkadaşlık kurma fırsatı olarak değerlendirilmektedir.

İnternet sohbetlerinin insanlar tarafından yoğun olarak kullanılmasının çeşitli sebepleri vardır (Beyhan ve Kurt, 2007);

- İçine kapanık, çekingen insanlarda, yüzyüze iletişime göre kendini daha rahat ifade edebilme,
- Kendini özellikle olduğundan farklı ya da olmak istediği gibi gösterebilme,
- Bir gruba dahil olduğunu, yalnız olmadığını hissetme,
- Günlük sıkıntılardan uzaklaşma, sohbetten keyif alma,
- Özel hayatını, sorunlarını, duygularını daha rahat paylaşabilme,
- Zaman ve mekan sınırlaması olmadan başka insanlarla bir araya toplanabilme,
- Aynı düşünce, meslek grubundaki insanlarla kolayca bir araya gelip, fikir alışverişinde bulunabilme.
- Birçok kişiyle aynı anda konuşabilme,
- Maddi olarak daha ucuza, daha çok kişiyle daha uzun süre konuşabilme,

Yani sohbet maddi, manevi, mesleki çeşitli sebeplerle birçok insan tarafından tercih edilmektedir. Sohbetlerin faydalı amaçlar için de kullanılabildiği ortadadır.

Normal, yüz yüze iletişimin temel unsurlarından olan vurgu, tonlama, jest, mimik ve hareketler, beden dili sanal ortamda kullanılamamaktadır. Bunlar insanların birbirlerini doğru anlamalarına, duygu ve düşüncelerini doğru

aktarmalarına yardımcı olan öğelerdir. Gerçek hayatta kelimelerin yetersiz kaldığı ya da farklı anlamlara da gelebileceği durumlarda ses tonu, jest ve mimikler imdadımıza yetişmektedir. İnternette sohbet ortamında bu eksikliği gidermek adına millet, dil, ırk fark etmeden herkes tarafından anlaşılabilir ortak ifadeler oluşturulmuştur. Bunlardan en sık kullanılanlar aşağıdaki tabloda anlamlarıyla birlikte verilmiştir (Çakır ve Topçu, 2005);

Sohbet Dilinde Kullanılan İşaretler Ve Anlamları	
☺ ☺	Gülümsemek
☺))))	Kahkahalarla gülmek
:-D	Sırıtarak gülmek
:-*	Öpmek
:O	Hayret etmek
:P	Dil çıkarmak
:/	Öfkeli olmak
:(	Üzüntülü olmak
:((((((	Çok üzülme
;)	Göz kırpmak
:@	Kızmak
8-)	Şaşkınlıktan veya meraktan gözlerini açmak

Şekil II.1: Sohbet Dilinde Kullanılan İşaretler ve Anlamları

Yüz ifadelerinin dışında İngilizce bilmeyenlerin bile sanal ortamda sıklıkla kullandıkları ve anlamlarını bildikleri bazı kısaltmalar aşağıda yer almaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007);

Sohbet Dilinde Kullanılan Kısaltmalar Ve Anlamları	
ASL (Age, Sex, Location)	Yaşın kaç?, Cinsiyetin ne?, Nerelisin veya nerede bulunuyorsun?
BRB (Be Right Back)	Hemen geri döneceğim.
LOL (Laugh Loudly)	Sesli olarak gülmek.
AFK (A Way From Keyboard)	Bilgisayardan uzaklaşacağım.
IC (I See)	Anlıyorum.

Şekil II.2: Sohbet Dilinde Kullanılan Kısaltmalar Ve Anlamları

Bu kısaltmalar, günümüzde her konuda hızlı olmaya alışan gençlerin daha uzun yazmamak, zaman kaybetmemek adına kullandıkları ifadelerdir. Bu kısaltmaların Türkçe olmamaları ayrı birer sorunken, gençlerin bu kısaltmaları konuşma dillerine de yerleştirdikleri görülmektedir.

İnternet sohbetlerinin, başta gençler ve çocuklar olmak üzere herkes üzerinde, psikolojik, sosyolojik ve fiziksel açılardan olumsuz etkileri bulunmaktadır.

Sohbet ortamlarının yüz yüze olmamasından faydalanan kötü niyetli insanlar, kendilerini olduklarından farklı ve karşısındaki insanın ilgisini çekecek şekilde gösterip ona tuzaklar kurabilmektedir. Bu tuzaklar ya yakın arkadaşlık kurarak kötü isteklerine alet etme ya da satanizm, terör gibi çeşitli sapkın düşünce ve örgütlerin içine çekmek olabilmektedir.

Özellikle, cinsellik, kadın-erkek ilişkileri üzerine açılmış sohbet ortamları bulunduğu gibi, sadece bu amaçla insanlarla sohbet etmeye çalışan kişiler de bulunmaktadır. Bu durumda çocuk ve gençlerin cinsel içerikli sohbetlerle karşılaşmaları, özellikle o içeriğe sahip sohbet odalarına çekilmeleri mümkün olmaktadır. Erken yaşlarda cinsellikle tanışan çocuklar ise bu yönde arayışlar içine girebilmektedir.

Çocuklar ve gençler, sohbet ederken kendisine, dış görünüşü, sosyo-ekonomik durumu, uğraşları ve zevkleri gibi pek çok konuda yalan söyleyen insanlarla karşılaşabildiği gibi, kendisi de bu tür yalanlara başvurabilmektedir. Sadece eğlenmek amacıyla da özgüveni olmayan, kendini yalnız hisseden kişiler, kendilerini beğendirip arkadaşlık edinmek için hayalinde oluşturduğu karakteri kendisiymiş gibi karşısındaki insana tanıtılabilmektedir. Ancak zamanla sanal dünyada gösterilen davranış gerçek dünyada da devam etmekte ve genç yalan söylemeyi hayatının bir parçası olarak görebilmektedir (Beyhan ve Kurt, 2007).

İnternet sohbetleri internet bağımlılığını tetikleyen bir unsur olarak da görülmektedir. Sürekli çevrimiçi kalma ve sohbet etme arzusu duyan bireyler, sosyal çevreleri ve aileleriyle yeterince zaman geçirememekte ve bu ilişkilerde zamanla sorunlar yaşanmaktadır. Bu durumda özellikle genç bireylerde, içine kapanıklık, sıkılganlık, çevresindeki diğer insanlara karşı yabancılaşma ve sinirlilik hali gibi psikolojik sorunlar görülebilmektedir (Beyhan ve Kurt, 2007).

Genellik, internet sohbet odalarına girerken kullanıcılar tarafından kabul edilen bir takım yazılı kurallar vardır. “İnternet Erişimi Görgü Kuralları”, “İnternetin On Emri”, gibi başlıklar altında oluşturulan bu kurallar listesi, pek çok sohbet sunucusu tarafından uygulanmaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007). Bu kurallarla sohbet ortamına giren kullanıcıların, argo ve küfürlü konuşmaları yasaklanmaktadır. Ancak, yasaklanmış olmasına rağmen harfleri biraz değiştirerek kullanılan argo ve küfürlü kelimelere rastlanmaktadır. Bu kuralların uygulanmadığı sohbet odaları da vardır.

Bunun sonucu olarak da gençler, argo ve küfürli konuşmalara sohbet odalarında alışabilmektedir.

İnternet iletişim ortamında, özellikle sohbetlerde yazılı olarak anlaşılan bireylerin Türkçe'yi ne kadar doğru kullandıkları da dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Gerek Türk Dil Kurumu yetkilileri, gerekse dil uzmanları ve pek çok eğitimci, internette elektronik mektup (e-mail), söyleşi-internet sohbeti (chat) ve ağ sayfalarında (web pages) kullanılan Türkçe'nin dilimizi yozlaştırma yönünde kaygı verici boyutlara ulaştığını dile getirmektedirler. Özellikle internet sohbetlerinde bozuk ve kaba bir dilin kullanıldığına uzmanlar tarafından dikkat çekilmektedir (Beyhan ve Kurt, 2007). Gençlerin, sohbet anında vakit kazanmak, hızlı olmak için sözcükleri rastgele kısalttıkları, özellikle kelimelerin sesli harflerini kullanmadıkları, Türkçe harflerin bazıları yerine Türkçe olmayan harfler (q, w) kullandıkları görülmektedir. Üstelik gençler, sohbet ortamlarında kullandıkları bu dili, her yerde kullanma eğilimi içine girmektedirler. Uzmanlar bu durumun, hem dilimize hem de gençlere zarar verdiğini vurgulamaktadır.

Aşağıdaki tabloda, internet sohbetlerinde kullanılan yazışmalardan bazıları bulunmaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007);

Sohbet Dilinde Kullanılan Hatalı Türkçe Kelimeler Ve Anlamları			
Sohbet dili	Türkçesi	Sohbet dili	Türkçesi
Slm	Selam	diilmi, dimi	Değil mi
Mrb	Merhaba	Banlıyım	Yasaklıyım
Nbr	Ne haber?	Server	Sunucu
İiiim	İyiyim	Qardaş	Kardeş
Ltfn	Lütfen	Olm	Oğlum
U	Sen	Ok mu	Tamam mı?
Nrd?	Neredesin?	Walla	Vallaha
Ark	Arkadaş		

Şekil II.3: Sohbet Dilinde Kullanılan Hatalı Türkçe Kelimeler Ve Anlamları

Ayrıca, internet üzerinde bazı ortamların “ç, ş, ı, ğ, ö, ü, İ” gibi Türkçe karakterleri kabul etmemesi üzerine yeni tip sözde Türkçe kelimeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Kelimelerdeki “ı” yerine “i”, “ç,ş” yerine “ch, sh” gibi kullanımlar sadece internet ortamında değil günlük hayatta da yaygınlaşmaktadır.

Maalesef, sohbet ortamları vasıtasıyla, sanal ortamda kalmayıp, insanların gerçek yaşamlarına etki eden kötü haberler de fazlasıyla mevcuttur. 11 Şubat 2001

tarihli Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan “:)slm.. Ben ‘chat’ sapığımız” başlıklı yazıda Türkiye’de iz bırakan bazı sohbet vakalarına yer verilmiştir;

İnternette kız kaçırma

“Tahtakale’de tezgahtarlık yapan Eyüp Kutlu ile 15 yaşındaki Ankara’lı H.E internette tanıştı. Kutlu, sanal ortamda kurduğu arkadaşlığı ilerletip H.E.’yi İstanbul’a davet etti. Henüz ilköğretim okulu son sınıf öğrencisi H.E. de, ‘aşka gelip’ ailesinden habersiz, kalbini çalan Kutlu’nun yanına kaçtı. Bir hafiye gibi iz süren baba S.E. kızını 1.5 ay sonra, ‘chat aşkının’ evinde buldu. Kutlu, ‘küçük yaşta kızı alıkoymak’ suçundan tutuklanarak cezaevine kondu.”

‘Chat’kapı tecavüz

“Bir ‘chat’ faciası da, Denizli’de yaşandı. İnternet arkadaşı Rıza Danacı’yı ziyaret için Denizli’ye giden 21 yaşındaki Akdeniz Üniversitesi öğrencisi Ö.Ö.’nün gezisi kabusa döndü. Genç kızın hayatı, Danacı ile yediği akşam yemeği sonrası karardı. Aynı masada bulunan Danacı’nın arkadaşları, boş bir eve götürdükleri Ö.Ö.’ye sırayla tecavüz etti.”

Boşanma

“İzmir Karşıyakalı vinç operatörü Nureddin Ersever ise, ‘chat’ yüzünden eşini kaybetti. Ersever, internette chat arkadaşlığı kurmakla suçladığı eşi Leman Ersever hakkında boşanma davası açtı. Leman Ersever’in gerçekten de Mersin’li bir öğretmenle ‘chat’ yaptığını belirleyen mahkeme, 10 yıllık çifti boşadı.”

Bıçak zoruyla sanal güzellik

“İstanbullu Sibel Güzel (36) de en ilginç chat mağdurlarından. Güzel, Çorum’da internet kafe sahibi Uğur Otuzbir (24) ile sanal ortamda tanıştı. Bir yıllık ‘chat’ mazisinin ardından Otuzbir, Güzel için İstanbul’a geldi. Güzel’in Florya’daki işyerine giden delikanlı, genç kadını bıçak zoruyla kaçırdı, hatta hafif yaraladı. Güzel’i, ihbar üzerine yetişen polis kurtardı. Otuzbir 15.5 yıl hapisle yargılanıyor.”

İnternette, kozlarını paylaşmak için randevulaştılar

“Chat konusunda en ciddi vakalardan biri de Elazığ’da yaşandı. İnternette sohbet ederken küfürleşen Servet Atılgan (30) ve Kayhan Gündüz (28) kozlarını paylaşmak için randevulaştı. Randevu yerinde çıkan kavga ise sanal değil kan akıtacak kadar gerçektir. Atılgan bıçaklanarak hayatını kaybetti. Kayhan Gündüz cezaevine kondu.”

Chat, tarikatların da 'kapanı'

“Bu vakalardan biri, internette tanıştığı sahte hoca Gündüz Kara'nın kandırdığı Hayriye Sonay Mıski'nin (31) başına geldi. Dini konularda Kara'yla 'chat'leşen Mıski, bir süre sonra esrarengiz şekilde ortadan kayboldu. Kocası Murat Mıski, tüm aramalarına rağmen eşini bulamadı. Hayriye Hanım, bir süre sonra polise sığınarak ortaya çıktı. Kara'nın görüşlerinden etkilenerek evini terk ettiğini, birlikte il il dolaştıklarını belirten Mıski, kandırıldığını anlayıp ayrılmak isteyince dayak yediğini ve tehdit edildiğini öne sürdü.” (Gürol, 2001).

II.5.2.4 Bilişim Suçları

Gerçek yaşamda, izni olmadan başkasının evine girmek, özel eşyalarını karıştırmak, bilgilerine ulaşmak, hırsızlık yapmak vb. davranışlar insanların büyük çoğunluğu ve yasalar tarafından kabul edilmeyen davranışlarken, günümüzde sanal ortamda buna benzer davranışların gerçekleştirilmesi normal görülmektedir. Sanal ortamda gerçekleşen ve suç sayılabilecek bu davranışları iki başlık altında inceleyebiliriz;

Telif Hakkı İhlali

Bilgisayar ve internet gerçek ortamdaki verilerin sanal ortama aktarılmasında, sanal ortamdaki verilerin de kolay kopyalanması ve dağıtılmasında büyük kolaylık sağlamaktadır. Bilgi paylaşımında faydalı olan bu durum, gelişigüzel paylaşımın ziyade paylaşılan bilginin ilk sahibinin haklarını gözetmeyi de gerektirir. Bilgi sahibinin izni olmadan ya da kime ait olduğu bildirilmeden yapılan paylaşımlar etik değerlerle ve yasalarla ters düşmektedir.

Fikri mülkiyet; ürünü ortaya çıkaran kişinin o ürününün kullanılması, paylaşılması ile ilgili maddi manevi hakların tamamını ifade eder. İnternetteki bilgi havuzunun içinde insanların emek ve zaman harcayarak oluşturdukları fikri mülkiyetleri olan makaleler, kitaplar, tasarımlar, fotoğraflar, çizimler, müzik ve film dosyaları, çeşitli yazılımlar vb. bulunmaktadır. Bunların bazıları internet ortamına mülkiyet hakkına sahip kişilerin kendileri tarafından aktarılmışken, bazıları da kişinin izni olmadan başkaları tarafından aktarılmıştır. Günümüzde fikri mülkiyet hakkı en fazla müzik, film, program ve fikrî birikimin izinsiz bir şekilde internetten indirilmesi, paylaşılması ve kullanılması ile ihlal edilmektedir. Özellikle müzik ve videoların dijital olarak kaydedilmeye başlanması ile diğer insanların

bilgisayarlarından ve internet sitelerinden ücretsiz olarak müzik, film ve program indirmek, kopyalamak mümkün hale gelmiştir (Hail ve Rosson, 2006, Akt. Torun, 2007). Özellikle Bearshare, Limeware, eDonkey gibi P2P programları kullanılarak müzik ve video dosyaları, programları paylaşmak; birçok siteden de şifreleri kırılmış (cracklenmiş) yazılım ya da yazılımları aktif hale getirmek için seri numaraları bulmak oldukça kolaydır.

Frieman (1997), yükseköğretim öğrencileri ile gizlilik ve fikri mülkiyet konularında iki araştırma yapmıştır. Fikri mülkiyet konusuyla ilgili olarak, kopya yazılım kullanma davranışı için öğrencilerin %60'ı ticari amaçlı yazılım kopyalama, % 53'ü bir başkasına vermek için kopyalama, %23'ü kişisel amaçlı kopya yazılım kullanma davranışının doğru olmadığını düşünmektedir (Uysal, 2006). Yani büyük çoğunluk kişisel amaçlı kopya yazılım kullanma davranışını onaylarken, azımsanamayacak, yarıya yakın bir kısımda ticari amaçla yazılımı kopyalama davranışını onaylamaktadır.

Friedman (1997) elde ettiği bulgulardan katılımcıların, bisiklet çalmazken yazılım kopyalamayı normal buldukları; bilgisayarda bulunan dosyaların fikri mülkiyet haklarını bilgisayarla ilgili olmayan fiziki mülkiyet hakları gibi görmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Friedman, kullanıcıların bilgisayar ile yapılan mülkiyet hakkı ihlallerine daha normal bakmalarını, bilgisayar yazılımlarının kopyalanma kolaylığı, sonuçların farkına varılmaması, suç işleyeninin mağduru ve mağdurun çektiği sıkıntıyı görmemesi gibi sebeplerine bağlamıştır (Uysal, 2006).

Benzer şekilde, Teston'un (2002), yaptığı çalışmada da katılımcıların %90'ı başkasının bisikletini almayı onaylamazken, sadece %48'i yazılımı korsan kullanmayı onaylamamıştır. Teston'un belirttiğine göre başkasının bisikletini almayı onaylamayanların % 85'i yazılım korsanlığını destekleyenleri oluşturmaktadır (Torun, 2007).

Ghazali (2003) tarafından lise öğrencilerinin bilgisayar ve bilişim etiği ile ilgili görüşleri üzerine yapılan incelemede (Examining High-School Students' View On Computer and Information Ethics), lise öğrencilerinin bilgisayar etiği konusunda yeterli olmadığı, katılımcıların neredeyse yarısının bir yazılımı izinsiz kopyalamayı kabul edilir bulduğu, internetten şarkı indirmenin ve satmanın yanlış olduğunu düşünmediği görülmüştür (Uysal, 2006).

Başkalarının Bilgilerine İzinsiz Erişim

İnternet ile dünya üzerinde neredeyse bütün bilgisayarların birbirlerine bağlı olmalarından faydalanarak, bu ağ üzerindeki kullanıcıların bilgisayarlarına gizlice giren; dosyalarını kopyalayan, farklı yerlerde kullanan, yok eden ya da değiştiren, kötü niyetli insanlar da mevcuttur.

Başkalarının bilgisayarına izinsiz girerek yapılan eylemlerin bazıları bilgi sızdırmak ve para kazanmak; bazıları eğlenmek, başarı hissini tatmak ya da intikam almak amacıyla yapılabilmektedir. Yapılan bu eylemler, korsanın niyetine, kurumun tipine, alınan bilginin türüne ve verilen zararın yoğunluğuna bağlı olarak sadece bir muziplik ya da kurbanı zarar verebilecek saldırı olarak değerlendirilebilir (Torun, 2007). Ama her ne olursa olsun yapılan eylemlerde kişisel haklara ve etiğe aykırı bir durum söz konusudur.

Sukhai'e göre (2004), başkalarının bilgisayarlarına izinsiz sızanlar, çok güvenli olduğu iddia edilen programları ve sistemleri kırarak zekalarını göstermek, herkes tarafından tanınmak, intikam almak ve para kazanmak amaçlarını güdebilmektedir (Sukhai, 2004, Akt. Torun, 2007).

Uysal'ın (2006) aktardığına göre, Parker (1990), Forester ve Morrison, (1994), Hausman (1997), Spaford (1997), bilgisayar teknolojilerinin kullanıcıların doğru ve yanlış ayırt edebilme ve karar verme duyarlılıklarını azalttığını; bu sebeple de bilgisayar ve internet üzerinden materyallere yetkisiz erişim, öğretmenden izin almadan bir başkasının dosyasını açma gibi etik ya da yasal olmayan davranışların daha fazla sergilendiğini belirtmektedirler.

Friedman'ın (1997), yükseköğretim öğrencileri ile gizlilik konusunda yaptığı araştırmada katılımcıların %97'si günlük gizli olduğunu düşünmesine rağmen, sadece %66'sı bilgisayar dosyalarının gizli olduğunu düşünmektedir. Yine katılımcıların sadece %3'ü bir başkasına ait günlüğü okumanın yanlış olmadığını düşünürken, %43'ü başkasının bilgisayarındaki dosyalara okumadan erişmenin, %13'ü ise okumak için erişmenin yanlış olmadığını düşünmektedir. Başkasının sırası üzerinde duran açık mektup için ise katılımcıların %90'ı mektubu okumanın doğru olmadığını düşünmektedir (Friedman, 1997, Akt. Uysal, 2006).

Ghazali (2003) tarafından lise öğrencilerinin bilgisayar ve bilişim etiği ile ilgili görüşleri üzerine yapılan incelemede (Examining High-School Students' View On Computer and Information Ethics), lise öğrencilerinin etik olmayan davranışları

arasında izinsiz telefon hatlarını yetkisiz kullanmak, özel web sayfalarını kullanarak öğretmenlere hakaret etmek, telif hakları ve lisans kurallarını ihlal etmek, bilgisayar dolandırıcılığı yapmak, zevk için başkalarının bilgisayarlarına girmek bulunmaktadır. Bu araştırmada, telefon hatlarını izinsiz bedava kullananların oranı %54,5 ve para kazanmak için bilgisayar dolandırıcılığı yapanların oranı ise %15,2 olarak belirtilmektedir (Ghazali, 2003, Akt. Uysal, 2006). Benzer şekilde Fox'un (2003) belirttiği kadarıyla öğrencilerin internette etik olmayan davranışları arasında şifre korumasını umursamamak, e-postaların izinsiz okunması, telif ya da entelektüel birikim haklarının çiğnenmesi sayılabilmektedir (Fox, 2003, Akt. Torun, 2007).

Skolastik A.Ş. (Scholastic Inc.) (2000) tarafından Amerika'da 47.235 ortaokul ve lise öğrencisi ile yapılan anket sonuçlarına göre; öğrencilerin yarısı, bilgisayar korsanlığını suç olarak görmemekte, tam tersine bilgisayar uzmanı olmayı gerektiren bu tür eylemleri başardıkları için kendilerini kahraman gibi gösteren bir çekicilik kazanmaktadırlar (Mohay ve ark., 2003, Akt. Torun, 2007).

Fox'un (2003) belirttiğine göre, çocuklar ve bazı velilerin bilgisayar korsanlığına (web sitesine saldırı düzenleme, virüs yayma vb.) bakış açıları, bunun sadece bir muziplik olduğu yönündedir. Yine Fox (2003), bazı gençlerin internette onlara kırıncı programlar veren ve uygunsuz işler yapmaya teşvik eden gerçek bilgisayar korsanlarıyla (hackerlar) takıldıklarını; birçoğunun da çok geç olana kadar yaptıkları işlerin yasadışı olduğunu fark etmediklerini belirtmektedir (Fox, 2003, Akt. Torun, 2007).

Araştırmalar bilgisayar ve internet yoluyla suç sayılan dolandırıcılık, başkalarının bilgilerine ulaşma ve zarar verme eylemlerinin gerçek yaşamda yapılanlara göre daha çok gerçekleştirildiğini göstermektedir. Mohay ve arkadaşları (2003) da internetin daha önce suç işlememiş insanların kredi kartı sahtekârlığı, dolandırıcılık ve şantaj gibi eski tür suçlar için yeni fırsatlar ve yöntemler bulmalarına izin verdiğinin altını çizmektedir.

Bütün bu araştırmalar bireylerin, sanal ortamda ahlaki değerlerin ve hukuksal yargıların karşı durduğu davranışları, internet ortamında yakalanma riskinin az olması, karşı tarafla yüz yüze olmama, durumun gerçekliğini, ciddiyetini tam olarak algılayamama ya da suçu gerçekleştirme imkanlarının daha kolay olması gibi sebeplerle daha normal karşıladıklarını ve rahatlıkla gerçekleştirdiklerini göstermektedir.

II.5.3 Karşılaşılan Olumsuz İçeriğe Göre

İnternet, herkesin istediği gibi istediği konuda yayın yapabildiği özgür bir ortam haline gelmiştir. İnternette, insanlara maddi ve manevi zararlar verebilecek; kişilere, milletlerin kültürlerine, tarihlerine hakaret eden vs. içerikler hakkında çeşitli yasal düzenlemeler yapılsa da her zaman bunların önüne geçilememektedir. Bu nedenle internet, her an karşımıza çıkabilecek birçok zararlı içerikle doludur. Zararlı sayılan içerikler, özellikle çocuklar ve gençlerin psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek pornografi, kumar, terörizm, sapkın düşünce ve inanç siteleri olabilmektedir. Ayrıca, bu tür içeriklere sahip sitelerin kurucu ve destekçileri, masum kişileri sitelerine çekebilmek için çeşitli yöntemler kullanmaktadırlar.

İnternetteki zararlı içeriklere her ülkenin yaklaşımı farklı olmaktadır. Bazı ülkeler herhangi bir hukuki değerlendirmeye ihtiyaç duymadan ülkenin internet trafik çıkışı üzerinden sansürleme yaparken; Avrupa ülkelerinden bazıları belirli suçlar üzerinde engelleme ve filtreleme yapmakta, bazıları ise gerçek hayatta suç sayılan eylemleri sanal alemde de suç olarak değerlendirerek bu suçlarla mücadele etmektedir. Türkiye’de ise bu konu üzerine 5651 sayılı yasa düzenlenmiştir. Yasada demokratik olmak adına, engelleme yapılacak suç türleri sınırlandırılmıştır. Ayrıca suç unsuru içerikler taşıyan sitelere, erişimin tamamen engellenmesi yerine öncelikle uyarı verilmesi; içeriğin kaldırılmaması durumunda ise siteye erişimin tamamen engellenmesi yoluna gidilmektedir (Güvenli Web, 2009). Ancak, yapılan bütün çalışmalara rağmen, insanlar istedikleri içerikleri yayınlamanın ya da istedikleri siteye erişmenin bir yolunu bulmaktadırlar.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) tarafından oluşturulan Bilgi İhbar Merkezi’ne yapılan ve 5651 sayılı Kanun kapsamına giren ihbarlara bakıldığında; bu ihbarların % 62,52’sinin müstehcenlik, %12,84’ünün çocukların cinsel istismarı, %10,62’sinin fuhuş, %8,31’inin Atatürk aleyhine işlenen suçlar, %2,88’inin kumar oynanması için yer ve imkan sağlama, %1,37’sinin intihara yönlendirme, %0,57’sinin bahis/kumar, %0,45’inin sağlık için tehlikeli madde temini, %0,44’ünün ise uyuşturucu/uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma olarak dağıldığı görülmektedir.

Aşağıda, internet üzerinde karşılaşılan olumsuz içerikler; pornografi; zararlı alışkanlıklar; şiddet; terör, satanizm gibi sapkın düşünceler olarak 4 başlık altında incelenmiştir.

II.5.3.1 Pornografi

Pornografi, gençler ve çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen ve internette en sık karşılaşılan olumsuz içeriklerden biridir. İnternet için filtre programları satan bir firmanın yayınladığı istatistiklere göre 2003 yılı itibariyle internet üzerinde bulunan web sitelerinin %12'si pornografiktir. Aynı istatistik sonuçlarında belirtildiği üzere geçen her saniye internet kullanıcılarının 28,258 tanesi pornografi görüntülemekte, 372 tanesi arama motorlarına pornografik içerikli anahtar kelime girmekte ve her 39 dakikada bir ABD'de yeni bir pornografik video oluşturulmaktadır. İnternet pornografisi için her saniye harcanan para ise 3,075.64 dolardır (Ropelato, 2011). Canbek ve Sağıroğlu'nun (2007) aktardığına göre, internet kullanıcılarının arama motorlarında sorguladıkları anahtar sözcüklerini takip eden WorldTracker (Kelime Takipçisi) tarafından sunulan raporda, en çok arama yapılan (11.704.052 arama) 200 anahtar sözcüğün 82'si (5.237.846 arama) pornografi ile ilişkilidir. Bu rakamlar internet ortamında çocuklar ve gençleri nasıl bir tehlikenin beklediğini açıkça gözler önüne sermektedir.

Pornografi, uluslararası literatürde; "Estetik ve hissel duygulardan çok, erotik duyguları uyarmayı amaçlayan cinsel uzuvların ve eylemlerin görüntüsünü veya tanımını açık bir şekilde içeren materyallerdir" şeklinde tanımlanmaktadır (Beyhan, ve Kurt, 2007). Gerçek pornografik görüntülerin yanı sıra, çeşitli bilgisayar programları sayesinde gerçeğe çok yakın ya da erotik duyguları uyandıracak nitelikte görseller de kolayca oluşturulabilmektedir. İnternet ise, oluşturulan bu görsellerin hızlıca yayılmasında kullanılan bir araç konumundadır.

Pornografiye erişimi kolaylaştıran internet sayesinde bu öğelerle karşılaşan ve psiko-sosyal açıdan cinsel olgunluğa erişmemiş çocuklar ve gençlerde psikolojik ve sosyal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Pornografide bir başka sorun da çocukların pornografik öğeler içerisinde materyal olarak kullanılmasıyla oluşan çocuk pornografisidir (McCabe, 2000, Akt. Yalçın, 2003). Önceleri yerel alanda çok nadir görülen çocuk pornografisi, internetle birlikte dünyanın her tarafına yayılmıştır (İnterpol, 2004, Akt. Beyhan ve Kurt, 2007). İnternet, çocuk pornocuları ve çocuk tacirlerine, bu işle uğraşan diğer kişilere ulaşma, çocuk pornosu için yeni kurbanlar ve materyaller bulma gibi konularda kolaylık sağlamaktadır (Uzunay ve Koçak, 2005).

Günümüzde, pek çok ülkede, sadece çocuk pornografisi suç kapsamında değerlendirilmekte, yetişkin pornografisi ya suç olarak kabul edilmemekte ya da çok

az cezalarla cezalandırmaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007). Bu durum da pornografi üzerinden gelir elde eden ya da bu konuyla ilgilenenlerin işine gelmektedir. Zarar görenler ise bu öğelerle henüz karşılaşmaya hazır olmayan çocuk ve gençler olmaktadır. İnternet pornografisi istatistiklerine göre, dijital porno endüstrisinden ABD’de yılda 2,8 milyar dolar, dünyada 4,9 milyar dolar kazanç elde edildiği belirtilmektedir.

İnternet pornografi piyasası içinde pornografik içeriğe sahip yerli ve yabancı dokümanlar, broşürler ve filmler vs. bulunmaktadır. Ayrıca, bu sitelerin adres gösterdiği sohbet odalarında da sürekli pornografi konuşulmakta, genç erkek ve kızların birbirleriyle tanışmaları sağlanarak pornografi piyasasına çekilmeye çalışılmaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007).

Pornografik görüntülerin internet üzerinde bir diğer paylaşım şekli ise P2P (Peer to Peer) programları ile olmaktadır. Peer, eş, denk anlamına gelmektedir ve birbirileri arasında veri paylaşımı yapan bilgisayarlardan her birini temsil eder. P2P programlarında eşler, kendi kaynaklarının bir kısmını, doğrudan diğer ağ katılımcıları için kullanılabilir yapabilmekte ve kendisi de diğer katılımcıların dosyalarından istediklerini alabilmektedir. Yani, eşler, hem tedarikçi hem de tüketicidir. Bu programlar sayesinde, birçok çeşit film, müzik, program ve resme kolay ve ücretsiz olarak ulaşılabilir. Bu paylaşımların denetlenememesi sebebiyle, P2P programları, başta pornografi olmak üzere hukuk dışı pek çok dosyanın paylaşıldığı yerler olarak da dikkatleri üzerine çekmektedir (Ropelato, 2005).

P2P programları, internetteki olumsuz içerikten korunmak için kullanılan filtre programlarına yakalanmadan gençlere ve çocuklara pornografiyi ve diğer illegal içerikleri sunabilmektedir. birçok aile bu programlardan bihaberdir.

Aşağıdaki tabloda en çok kullanılan P2P programları verilmiştir (Ropelato, 2005);

Peer to peer ağları kullananlardan bazıları				
Gnutella	Limewire	Morpheus	Bearshare	Kaza
Gnucleus	Bodtella	Mactella	Newtella	Aimster
Gnotelle	İMesh	Freenet	WinMX	Hotline
FileNavigator	MyNapster	DirectConnect	eDonkey	Flycode
JungleMonkey	MojoNation	Konspire	Filetopia	

Şekil II.4: Peer To Peer Ağları Kullananlardan Bazıları

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şubesi'nce hazırlanan "Türkiye'de İnternet Ortamında Pornografik Suçlar ve Mücadele Yöntemleri" başlıklı raporda, internet pornocularının, insanları kendi sitelerine çekebilmek için internette en çok aranana konuları tespit ettikleri ve bu konuları kendi sitelerine yerleştirdikleri belirtilmektedir. Bu konuda o kadar ileri gitmişlerdir ki Atatürk ya da Müslümanların kutsal kitabı Kuran'ı bile kullanabilmektedirler (Dündar, Erbaş, 2006). Yani masumca ödevini hazırlayan ya da araştırma yapan çocuk ve gençler her an bu sitelerle karşılaşma tehlikesi içindedir.

Uzmanlar, çocukların internette de cinsel tacize maruz kalabileceklerinin altını çizerek, cinsel tacize maruz kalan bir çocukta;

- Depresyon,
- Travma sonrası stres bozukluğu,
- Davranış bozuklukları veya bunların kombinasyonları,
- İntihar etme isteği

gibi pek çok olumsuzluğun ve bozukluğun görülebileceğini belirtmektedir (Jones ve Ramchandani, 1999, Akt. Beyhan ve Kurt, 2007).

II.5.3.2 Zararlı Alışkanlıklar (Uyuşturucu, Kumar)

Uyuşturucu ve kumar, bağımlılık yapan, kişiye maddi, manevi ve fiziksel birçok zarar veren kötü alışkanlıklardandır. Gerçek dünyada özellikle 18 yaş ve altı için kanunlarla yasaklanan bu faaliyetler sanal dünyada sınır tanımamaktadır. İnternet üzerinde, gençleri, kumar ve bahis oyunlarına çekme, uyuşturucu kullanma ve satmaya alıştırma gibi birçok faaliyet yürütülmekte ve gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır.

Uyuşturucu Madde

Türkiye'nin tamamını kapsayan araştırmalar olmasa da Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'nin (TUMİM) Türkiye'deki madde kullanım yaygınlığını ölçmek amacıyla bölge bazında yaptığı bazı araştırmalar vardır. Bunlardan 2010 yılında İstanbul'da 31272 öğrenciye uygulanan ankette son bir ay sigara kullanımını %20 ve alkol kullanımını %21 olarak tespit edilmiştir. Yaşam boyunca (bir kez denemek de dahil) esrar kullanımını %3,3, kokain %1, amfetamin %1,4 ve ecstasy %1,6 olarak hesaplanmıştır.

2009 yılında Türkiye'de "Enjeksiyon yolu ile madde kullanımını ya da uzun süreli veya düzenli eroin, kokain ve/veya amfetamin/metamfetamin kullanımını" problemlili madde kullanıcısı, ilk kez çarpan yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda, çarpan sayısı Avrupa'da yapılmış bir çalışmanın (Bargagli et al. 2005) sonuçları referans alınarak Türkiye'ye uyarlanmış ve problemlili madde kullanıcı sayısının 25.500 ila 36.500 aralığında olduğu saptanmıştır (TUMİM, 2010).

2009 yılı verileri, 2008 yılı verileri ile karşılaştırıldığında eroin kullanımındaki artışın devam ettiği görülmektedir. Yine 2008 yılında olduğu gibi tedaviye gelen her 2 kişiden 1'inin eroin kullanıcısı olduğu ortaya çıkmaktadır. TUMİM' in, 2009 yılında tedavi altında olan bağımlıların profilleri ile ilgili araştırmasında ise enjeksiyon yoluyla en erken ilk madde kullanım yaşı 12, en büyük yaşı 52 olarak bildirilmiştir (TUMİM, 2010).

Sanal ortamda suç takibinin zor olması sebebiyle uyuşturucu madde kaçakçıları, faaliyetlerini bu ortamda rahatlıkla yürütmekte, uyuşturucu maddelerin pazarlaması, satışı ve üretiminin her aşamasında interneti kullanmaktadırlar. Belirli oranlarda kullanımları serbest olduğu için, uyuşturucu madde bağımlıları ve tacirlerinin cazibe merkezi olan Hollanda'da, değişik internet sitelerinde, elektronik posta gruplarında ve mesaj panolarında uyuşturucu madde kullanımının yasallaşması gibi konular etkin bir şekilde işlenmektedir. İnternet sitelerinde her türlü uyuşturucu madde kullanma yöntemleri birkaç dilde ve detaylı olarak anlatılmakta, yazılı ve görsel dokümanlarla uyuşturucu madde hakkında etkin bir reklam faaliyeti yürütülmektedir. Uluslararası Narkotik Kontrol Kuruluna (INCB) göre, Avrupa'da uyuşturucu madde satışları büyük ölçüde internet ya da cep telefonları aracılığıyla yapılmaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007).

Özel programlar tarafından korunan, yakalanma riskinin düşük olduğu sohbet odaları ve elektronik posta gruplarında, uyuşturucu maddeler hakkında pek çok

konuda fikir alış verişi yapılmakta; uyuşturucu maddelerin temininin nereden, nasıl olduğu, kullanımı, satışı ve yetiştirilmesi üzerine konuşulmaktadır.

Kumar ve Bahis Oyunları

İnternet, kumar ve bahis oyunları için de yeni bir boyut kazandırmaktadır. Sanal ortama taşınan kumar ve bahis, birçok kişi tarafından daha kolay ve zahmetsizce ulaşılabilir hale gelmiştir. Sayıları on binlerle telaffuz edilen kumar ve bahis siteleri, başta bağımlılar olmak üzere birçok kişiyi oyun oynamaya teşvik etmektedir. Bu sitelerin asıl amacı insanlara oyun oynatarak kendileri için para kazanmaktır. Bu siteler üzerinden oyunu kazanıp parasını alamayan ve bu durumu nereye şikayet edeceğini bilemeyen insanlar sıklıkta (Beyhan ve Kurt, 2007).

Türkiye’de internet üzerinden oynananlar da dahil olmak üzere kumarhane yasaktır. Milli Piyango İdaresi’nin hazırladığı, 14.03.2006 tarihli resmi gazetede yayımlan, Sanal Ortamda Oynatılan Talih Oyunları Hakkında Yönetmeliğe göre; sanal ortamda talih oyunları işletmeleri kurulamayacak, araç ve gereçleri ile benzer aletler çalıştırılmayacak, her ne adla olursa olsun sanal ortam oluşturulamayacak, bu ortamda talih oyunları düzenlenemeyecek ve oynatılmayacaktır. Aksi durumlarda, yargı mercilerince alınan bu ortamların faaliyetlerini durdurma kararı, Telekomünikasyon kurumuna bildirilerek, yasaklanan sitelere erişim engellenmektedir (Balak, 2009).

Ankara Ticaret Odası’nın (ATO) hazırladığı rapora göre, Türkiye’de kumarhane yasak ancak, milyonlarca Türk, büyük çoğunluğu yurtdışı kaynaklı olan sanal kumarhanelere kolayca girebilmekte; 21, Rulet, Poker ve dünyanın dört bir yanındaki futbol, basketbol, at yarışı, boks, tenis maçları için iddia oynayabilmektedir. Yabancı bahis ve kumar şirketleri, Türk kumar ve bahis pazarının büyüklüğünü fark ettikleri için sitelerini birbiri ardına Türkçe’ye çevirmekte ve Türkçe bahis ya da kumar oynatan sitelerin sayısını arttırmaktadırlar. Ayrıca oyuncular ile yapılan sözleşmeye göre anlaşmazlık halinde sitenin ait olduğu ülkenin yasaları geçerli olmaktadır (ATO, 2010).

İnternet siteleri üzerinden, kumar ve bahis sitelerinin reklamları sıklıkla yapılmakta, siteye yeni bağımlılar çekmek için oyunların eğitimleri bile verilmektedir.

Ülkemizde bu tuzaklarla kumar oynamaya başlayan ve her şeyini kaybettikten sonra intihar eden gençler bulunmaktadır

ATO'nun raporuna ilişkin, ATO Başkanı Aygün'ün söyledikleri internet aracılığıyla kumar ve bahis oynayanların durumunu çok güzel açıklamaktadır (ATO, 2010):

“Biz o zaman kumarhaneleri niye kapattık anlamış değilim. Kumarhanelerin kapanma nedeni aile dramlarına engel olmak, bir kanayan yarayı durdurmak içindi. İnternet kanalıyla çağın vebasını evlerimize kadar getirebiliyoruz. Gençler tehdit altında, aileler ise kumar hastalığı konusunda yeterli bilince sahip değil. Sanal kumar bağımlıları öyle bir noktaya geliyorlar ki, gençler, annesinin, babasının, kardeşinin kredi kartlarından oyun oynuyorlar. Daha da kötüsü, bazı anne babalar çocuklarıyla birlikte oynuyorlar. Çocuklarının bedava diye kumar oynamasına müsaade ediyorlar. Bu çok tehlikeli bir davranış biçimi. Bilmeliler ki bu şekilde çocuklarını bir kumar bağımlısı haline getiriyorlar. Bağımlılığın sonu hastane, hapisane veya mezarlıktır. Parçalanan aileler, dağılan yuvalar, yitirilen çocuklardır. Ailelerimizin bu konuda bilinçlenmesi lazım. Ayrıca Türkiye’de de kumar bağımlıları için psikoterapi merkezleri kurulması gerekiyor. Hollanda’da bu tür merkezler var.”

II.5.3.3 Şiddet

Şiddeti; kızgınlık, öfke, kin, nefret, düşmanlık gibi duyguların davranışa döküldüğü saldırganlık biçimi olarak tanımlamak mümkündür.

İnsanlar, çeşitli şekillerde edindikleri bilgilere bağlı olarak birçok konuda fikir ve inanç sahibi olurlar ve herkesin sahip olduğu fikirler bir diğerinkiyle aynı olmayabilir. Herkesin farklı düşüncelere sahip olabileceği gerçeği, insanların birbirlerine saygı duymalarını gerektirir. Ancak çoğu zaman fikir ayrılıkları sebebiyle çatışmalar yaşanmaktadır. Daha çok dil, din, ırk, kültür gibi pek çok anlayış etrafında gruplaşan insanlar, kendi dışındaki gruplara karşı önyargı olarak da ayrımcılık, nefret, saldırganlık gibi tepkiler geliştirmektedir.

İnternet her konuda olduğu gibi düşüncenin yayılması amacıyla da kullanılmaktadır. Bu düşünceler kimi zaman zararsız olurken; kimi zaman da insanlar arasında ayırım, çatışma oluşturmayı amaçlayan kişi veya örgütlerce ortaya atılmış, insanların doğasında bulunan nefret ve saldırganlık hislerinin davranışa dökülmesine yol açabilen düşünceler de olabilmektedir.

İnternet ortamında özellikle ırkçılığı esas alan sitelerin sayısı dikkat çekmektedir. Son zamanlarda, Türkçe içerikte, ırkçılığı öven, yabancı düşmanlığını

vurgulayan, Türk toplumunu çeşitli etnik gruplara bölerek ayrımcılık yapan internet sitelerinde de bir artış görülmektedir. Ziyaretçi sayıları her geçen gün artan bu sitelerin varlığı, uyum ve dayanışma içerisinde etnik grupları da bünyesinde barındıran ülkemiz için bir risk oluşturmaktadır.

Özellikle internet tartışma ortamlarında “Laik- Anti Laik”, “Türk- Kürt”, “Alevi- Sunni”, “A takımı- B takımı” gibi herhangi bir düşünce ve onun karşıtı düşüncede taraflar oluşturarak, görüş bildirme, fikir paylaşımı ya da uzlaşma yerine; karşılıklı nefretin geliştirildiği atışmaların gerçek hayata da yansıdığı görülmektedir. Taraflar internet ortamında nefretlerini bileyip, internet sitelerine saldırılar düzenleyebilmekte, gerçek ortamda bir araya gelerek karşılıklı birbirlerine şiddet uygulayabilmektedirler.

İnternette şiddetin bir başka boyutu ise, dünya üzerinde yaşanan savaşlar, kavgalar, işkenceler ve infazlara ait video görüntülerinin herkes tarafından kolayca yayınlanması ve izlenmesidir. Son zamanlarda popüler olan video paylaşım sitelerinde (Youtube Video, Yahoo Video, Msn Video, Facebook, İzlesene, Vidivodo gibi) kullanıcılar tarafından en çok paylaşılan ve izlenen videolara bakıldığında konularının; öğrenciler arasında meydana gelen sataşma ve kavgalar, ders esnasında öğretmene karşı yapılan sözlü veya fiziki müdahaleler, şiddet içerikli dizilerde yer alan kişiler veya bölümler hakkında olduğu görülmektedir (Beyhan, Kurt).

Ergenlik döneminde sıkça görülen, yaşamı değersiz bulma, kural tanımama, tehlikeye korkmadan atılma, acı çekmeyi ve ölümü isteme gibi olumsuz düşünceleri destekleyen siteler ve sohbet ortamları da internette fazlasıyla mevcuttur. İntihar siteleri denilen ve kontrol edilemeyen bu ortamlarda sürekli ölüm konuşulmakta; kişiler, intihar girişimlerini intihar etme sebeplerini anlatmakta, birbirlerini intihara teşvik etmekte ve intihar edenler kahraman ilan edilmektedir. Kameralı sohbetlerde birbirlerinin gözü önünde intihar eden gençler mevcuttur (Beyhan ve Kurt, 2007).

Bilgisayar ve internet yoluyla yayılan bir diğer şiddet aracı ise içinde bolca şiddet öğeleri taşıyan oyunlardır. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgiye II.5.2.2 Oyun Oynama başlığı altında yer verilmiştir.

II.5.3.4 Terör, Satanizm Gibi Sapkın Düşünceler

Organize suç ve terör örgütleri, sapkın olarak değerlendirilen düşüncelere sahip gruplar teknolojiye gelişmeleri yakından takip ederek, kendi faydalarına kullanmakta, hem kazançlarını katlamakta, hem de geleneksel suç türlerinin dışında

yeni suç türleri geliştirerek faaliyetlerini sürdürmekte ve sanal ortamda düşüncelerini yaymaktadırlar (Özcan, 2003).

Siber terör olarak da adlandırılan, terör örgütlerinin faaliyetlerini bilgisayar ve bilgisayar sistemleri kullanılarak sanal ortam üzerinden yürütülmesi genellikle; propaganda, eleman kazanma, örgüt elemanlarının ve sempatanlarının eğitilmesi, eylem hazırlıkları, eylem emirlerinin verilmesi, bilgi toplama, haberleşme ve sanal saldırıları gerçekleştirme yönünde olmaktadır (Özcan, 2003; Alkan, 2009).

İlhan'ın (1998) söylediği gibi propaganda terör örgütleri için çok önemli bir amaç ve araçtır; terör örgütleri propagandayla doğar ve propagandayla yaşamlarını devam ettirirler (İlhan, 1998, Akt. Alkan, 2009). İnternet sayesinde dünyanın genelinde insanlara kolayca, hızlı ve ucuz ulaşabilmenin yolunu bulan terör örgütleri internette kendi lehlerine faydalanmakta; internet ortamında, çıkardıkları illegal dergi, gazete ve kitapları yayınlamakta, polis takibinden nasıl kurtulacaklarından bomba yapımına varana kadar bütün bilgileri sunmaktadırlar (Alkan, 2009).

Türkiye'de ve dünya genelinde terör örgütleri interneti daha çok propaganda ve iletişim aracı olarak kullandığı görülmektedir. Özcan ve Alkan'ın (2003) belirttiğine göre Türkiye aleyhine faaliyet gösteren internet sitelerinin sayısı yaklaşık 8000 civarındadır ve bu sitelerden 150 tanesi aktif faaliyet gösterip her gün ortalama 500-1000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Genellikle com, org, net uzantılarına sahip olan bu siteler Amerika, Almanya, Hollanda ve diğer Avrupa ülkeleri üzerinden yayın yapmaktadır (www.pkk.org, www.ibda-c.org, www.tkp-ml.org, www.mlkp.net, www.kurtulus.com, www.hizb-ut-tahrir.org) (Özcan, 2003; Alkan, 2009).

Ülkemizde olduğu gibi uluslar arası faaliyet gösteren terör örgütleri de internet ortamını etkili bir şekilde kullanmakta; web sayfalarında linkler vererek sempatanlarını eğitmekte, Teröristin El Kitabı, Teröristin Yemek Kitabı (Terrorist's Handbook, Terrorist's Cookbook) gibi yayınlarla bomba yapımı ve bir teröristin bilmesi gereken birçok konu ayrıntılı olarak anlatılmaktadır (Özcan, 2003).

Terör örgütlerinin, insanların duygu ve düşüncelerini değiştirerek kendi tarafına çekmek için internet yoluyla kullandıkları bir diğer araç ise herhangi bir denetim ve kısıtlamanın olmadığı, halk arasında MIRC olarak bilinen IRC sohbet sunucularıdır. Terör örgütleri için bulunmaz bir fırsat olan bu serbest ortamlar örgüte eleman kazanma, kamuoyu oluşturma, çeşitli eğitimlerin verilmesi konularında kullanılmaktadır. Bazı IRC sunucuları üzerinde arama (search) yapıldığında terör

örgütlerine ait ve genellikle bu örgütlerin isimlerini taşıyan sohbet odalarına kolaylıkla ulaşabilmektedir (Beyhan, Kurt, 2007).

Terör dışında siteler ve sohbet ortamları gibi birçok internet hizmetinden organize bir şekilde faydalanarak kendilerine üye bulmaya, savundukları düşüncenin propagandasını yapmaya çalışan Satanizm, UFO tarikatı, moon tarikatı, ateşe tapma, eş değiştirme (Swingers), ensest ilişkiler gibi sapkın akımlar bulunmaktadır. Özellikle satanizm ile ilgili yüzlerce site ve sohbet odası bulunmaktadır (Beyhan, Kurt, 2007).

Sapkın akımlar tarafından yoğun olarak kullanılan sohbet odalarında grup üyeleri kendi aralarında haberleştikleri gibi, merak ederek o ortama gelenleri de çeşitli yöntemlerle etkileyerek gruba katılmalarını sağlamaktadırlar. Etkileme yöntemleri ise genellikle, bilgisayar ve internet kullanımında yüksek bilgi düzeyine sahip olan grup üyesinin sohbet ettiği kişinin bilgisayarına gizlice girmesi, dosyalarını kontrol etmesi, hakkında bilgi toplaması ve bu bilgileri onunla yakınlaşmak, onu etkilemek için kullanması şeklinde olmaktadır.

Kısacası, bilgisayar ve internet kullanıcıları, çoğunlukla sohbet odaları aracılığıyla ya da isteği dışında karşısına çıkan bağlantılarla sapkın birçok düşünce hakkında bilgi sahibi olmakta, sitelerine ulaşabilmekte ve sonunda bu düşünce gruplarına dahil olabilmektedir.

II.5.4 Kullanım Sıklığına Göre

Bilgisayar ve internette var olan olumlu ya da olumsuz içeriğe sahip öğeler, gençler ve çocukları her geçen gün biraz daha bilgisayar başına bağlamaktadır. Yapılan birçok araştırma, özellikle gençlerin gün içerisinde bilgisayar başında geçirdikleri sürenin, günlük iş ve ihtiyaçlarını aksatacak düzeye geldiğini göstermektedir. Bilgisayar, internet ve sundukları, gün geçtikçe kullanıcının hakimiyetinden çıkarak, kullanıcıya hükmetmeye başlamaktadır. Bilgisayar başından saatlerce kalkmayan, kalktığında da bilgisayar başında yaptığı eylemleri düşünen bireyler, fiziksel, psikolojik, sosyal birçok sorunla karşı karşıya gelmektedir.

II.5.4.1 Bağımlılık

Psikolojide bağımlılık “bireylerin, kendilerinin ruhsal ve bedensel sağlığına ya da sosyal yaşamına zarar vermesine karşın, belirli bir eylemi yinelemeye yönelik önüne geçilemez bir istek duymaları hali” olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde de

özellikle okul çağındaki gençlerin psikolojik, bedensel gelişimlerini, sosyal ilişkilerini ve eğitimlerini olumsuz etkilemesine rağmen, bilgisayar ve internetin bilinçsiz ve ölçsüz kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle birçok psikolog “bilgisayar ve internet bağımlılığının” tedavi edilmesi gereken hastalıklar listesine konulması gerektiğini savunmaktadır.

Diğer birçok bağımlılıkta olduğu gibi bilgisayar ve internet bağımlılığında da asıl bağımlılık yaratan durum, bağımlı kişiye hissettirdiği, haz, risk, macera, uzaklaşma vb. duygulardır (Odabaşı ve ark., 2007). Benzer şekilde bilgisayar ve internet bağımlılığında da bağımlılık sebebi bilgisayar ve internetin kendisi değil, bilgisayar ve internette gerçekleştirdiği eylemler; sohbetler, pornografi, korsan yazılım, oyun ve müziğe duyulan ilgi vb. dir (Yalçın, 2003). Bilgisayar ve internet, bu eylemlerin gerçekleştirileceği ortamın daha çok yayılması ve herkes için ulaşılabilir hale gelmesinde devreye girmektedir. Daha önce hiçbir şekilde ilgisi ve bilgisi olmadığı halde, bilgisayar ve internet sayesinde bu tür eylemlerle tanışıp, ilgi geliştiren daha sonra da bağımlı hale gelenler olabilmektedir. Sonuç olarak insanlar, bilgisayar başında uzun süreler geçirip sohbet ederek, program, müzik, film indirerek, oyun oynayarak vb. gerçek dünyalarından uzaklaşmakta, temel ihtiyaçlarını ve sorumluluklarını bile bilgisayar ile kendisi arasında bir engel olarak görmeye başlamaktadır.

İnternet bağımlılığı, birçok ülkede, internette gezinme süresinin sürekli olarak artması ve İnternet kullanımının kullanıcı tarafından kontrol altına alınamaması olarak ifade edilmektedir (Beyhan ve Kurt, 2007). Yapılan araştırmalarda da, geçmiş yıllara göre bilgisayar kullanım sürelerinin sürekli arttığı görülmektedir. USC Annenberg School’un (2004) Amerikalıların İnternet kullanımı üzerine yaptığı araştırma verilerine göre 2000 yılında haftalık İnternet kullanımı 9,4 saat iken, 2003 yılında bu oran 12,5 saate ulaşmıştır (Gökçearsan, 2005).

Gökçearsan’ın (2005), ilk ve ortaöğretim öğrencilerinin evde bilgisayar kullanımına ilişkin öğrenci ve veli görüşlerini tespit etmek üzere yaptığı çalışmanın bulgularına göre; öğrencilerin büyük bölümü bilgisayarı her gün kullanmaktadır (%67,3). Bu öğrencilerin %32,9’u bir oturumda 1 saate kadar, %34,9’u 1- 2 saat arası bilgisayar başında vakit geçirmektedir; öğrencilerin bilgisayar başında bir seferde geçirdikleri süre ise ortalama 2 saat 20 dakikadır. Ayrıca, her gün bilgisayar kullanan erkeklerin oranı (%46,3) her gün bilgisayar kullanan kızlara (%29,0) göre daha yüksektir. Başka bir araştırmaya göre de, bazı çocukların, özellikle ileri

ergenlik dönemindeki erkek çocukların, evdeki bilgisayarları ile günde 4 saatten fazla zaman geçirdiği rapor edilmiştir (Shields ve Behrman, 2000, Akt. Canbek ve Sağıroğlu, 2007).

Bilgisayar ve internet bağımlılığı konusunda yapılan birçok araştırma ise, internet kullanıcılarının % 29'u ila % 50'sinin bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu oranlar, deneklerin yaşadıkları ülke ve toplumsal statülerine göre değişim göstermektedir (Beyhan ve Kurt, 2007).

Araştırmalar sonucu çıkan rakamlar, bilgisayar başında geçirilen sürenin ne kadar ciddi boyutlarda olduğunu göstermektedir. Birçok araştırmacı, bilgisayar ve internet bağımlılığının gençler ve çocuklar üzerinde ne tür etkileri olduğu konusunda genellikle akademik başarıdaki düşüş ve sosyal ilişkilerdeki problemlere dikkat çekmiştir.

Özmenler'in (2001), belirttiği gibi belirgin derecede artan bilgisayar ve internet kullanımı, derslerde başarısızlığa, sosyal ve mesleki işlev bozukluğuna yol açmamaktadır (Özmenler, 2001, Akt. Cengizhan, 2005).

Arnas (2005) ve Healy (1999), gelişim çağında olan çocuklar ve gençlerde, bilgisayar ve internet başında uzun süre harcamanın, birçok sağlık sorunun yanı sıra, yaratıcı ve zihinsel gelişim risklerine, dil becerilerinde gerilemeye, okumaya dayalı akademik başarıda düşmeye, beyin gelişiminde problemlere sosyal gelişimde olumsuzluklara neden olabildiğini belirtmektedir (Healy, 1999; Arnas, 2005).

Böyan'ın (2006) araştırmasına göre, bilgisayar başında planladığından daha fazla zaman geçiren; arkadaşlarıyla olmaktansa interneti tercih eden, günlük işlerini internet nedeniyle erteleyen, kısacası kendilerini internet bağımlısı olarak görenlerin, diğerlerine göre sosyal beceri puanları anlamlı olarak daha düşük çıkmıştır (Böyan, 2006, Akt. Özben, 2010).

Diğer birçok araştırmacı da yukarıdaki ifadelere benzer olarak, bilgisayar ve internet bağımlısı olan bireylerin, sanal dünya ile gerçek dünya arasında çatışma yaşadığını ve genelde kazananın sanal dünya olduğunu belirtmektedir. Bu durumda kişi, düzensiz uyku, ders başarısı ve iş performansında düşme, sosyal aktivitelerde azalma, çevresindekilerle bağlarında kopma, kendine güvende azalma, depresyon gibi sorunlar yaşamaktadır (Beyhan ve Kurt, 2007; Özben, 2010).

Alan yazında birçok uzmanın ortak görüşte olduğu bilgisayar ve internet bağımlılığı üzerine gözlenen bazı davranışlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Griffith, Akt. Ekici, 2002; Cengizhan, 2005; Özben, 2010);

- Her gün bilgisayarda vakit geçirme; geçen vaktin farkında olmadan planlanandan daha fazla bilgisayar başında kalma; fazla zaman geçirildiği için suçluluk ve mutluluk arasında gidip gelme; sorulduğunda bilgisayar başında kalma süresiyle ilgili yalan söyleme; doyuma ulaşmak için her geçen gün bilgisayar başında kalma süresini arttırma,
- Bilgisayar ve interneti kullanma süresini kontrol etmeyi ya da azaltmayı denediğinde başarısız olma,
- Bilgisayar ve internetten uzak kaldığında ya da engellendiğinde kendini rahatsız ve sinirli hissetme, içe çekilme, depresyon ve sıkıntı seviyesinde artış,
- Sürekli olarak bir sonraki internet oturumunu iple çekme, e-posta kutusuna bakmak için zorlayıcı bir istek duyma,
- Herkese mail adresi, ICQ numarası, sohbet odası adları vs verme veya dağıtmaya çalışma; insanlarla internet üzerinden konuşmayı yüz yüze konuşmaktan daha kolay bulma, dostları tarafından anlaşılammama duygusuna kapılma,
- Bilgisayar ve internet dışı uğraşlara ilginin azalması; günlük yaşamdaki diğer iş ve kişilerin çevrimiçi yaşama engel olduğunu düşünme; bunun için yemek öğünlerini, dersleri ya da randevuları boş verme, sosyal etkinlikleri azaltma, spor faaliyetlerinden uzaklaşma ve kondisyon yitirme, sürekli uykusuz kalma, yorulma; iş verimliliğinde azalma,
- Aile bireylerine yeterli zaman ayıramama nedeniyle aile bağlarında zayıflama; eşler arasında anlaşmazlık ve sorun çıkması,
- İnterneti, sorunlardan kaçmak veya karamsar ruh halinden kurtulmak için kullanma,
- Alışverişleri internet üzerinden yapma,
- Erişim ücretlerine aşırı miktarlarda para harcanmasına rağmen kullanmaya devam etme,
- Bilgisayar başında saatlerce kalındığı için fiziksel sorunlar yaşama.

Uzmanlara göre yukarıda sayılan maddelerden birkaç tanesinin gerçekleşiyor olması bireyin kendisini bağımlı olarak nitelendirmesi için yeterlidir.

II.5.4.2 Sağlık Sorunları

Bilgisayar ve internet, insanların ilgisini çekecek birçok öğeyi barındırmaktadır. Bireyler, kişisel ilgi ve meraklarını gidermek veya eğlenmek amacıyla oturdukları bilgisayar başında, çoğu zaman duruş şekillerine dikkat etmeden, çevrelerinden koparak ve ne kadar vakit geçirdiklerinin farkında olmadan saatlerce hareketsiz kalabilmektedir. Bilgisayar başında sıklıkla ve uzun süreler, yanlış ya da sürekli aynı pozisyonlarda kalmak, iskelet ve kas sisteminde hasarlara, gözlerde bozukluğa, dikkat dağınıklığına, bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal açıdan gelişim bozukluklarına kadar birçok sorunla karşılaşmamıza neden olmaktadır.

Birçok uzman bilgisayar başında uzun süre kalan özellikle gelişim çağındaki çocukların, duruş ve oturuş pozisyonlarına bağlı olarak ciddi sağlık sorunları yaşayabileceklerini belirtmektedir. Healy'nin (1999) belirttiğine göre bu sağlık sorunları; iskelet-kas sisteminde hasarlar, görme problemleri, elektromanyetik radyasyon problemleri, yaratıcı ve zihinsel gelişim riskleri, dil becerilerinde gerileme, bazı çocuklarda epilepsi nöbetleri, okumaya dayalı akademik başarıda düşme, beyin gelişiminde problemler, sosyal gelişimde olumsuzluklar ve daha fazlası olabilmektedir. Benzer şekilde Özben (2009), baş ağrısı; gözlerde yorgunluk, kızarıklık ve yanma; kambur beden duruşu ve iskelet yapısında bozulma; bel, sırt ve boyun kaslarında tutulmalar; omuz, el ve kol eklemlerinde ağrılar; fare (mouse) dirseği rahatsızlığı; uyku saatlerinde azalma, genel yorgunluk ve iş stresi; psikolojik sorunlar, radyasyona maruz kalma gibi sağlık sorunlarına dikkat çekmektedir (Özben, 2009). Ayrıca uzmanlar, bilgisayar ve internette bulunan, insanlarda merak ve heyecan uyandıran öğelerin, böbrek üstü bezlerinin aşırı çalışmasına ve fazla miktarda katekolamin salgılanmasına neden olduğunu söylemektedirler. Bu madde aşırı salgılandığında ise beyinde iletişimi etkilediği ve vücutta bağımlılık yaptığı; baş ağrısı, sağlıklı düşünememe, olayları kavrayamama ve gözlerde meydana gelen çeşitli sorunlar gibi pek çok rahatsızlığa neden olduğu belirtilmektedir (Yurtsever, 2001, Akt. Beyhan ve Kurt, 2007). Aynı zamanda uzmanlar, bilgisayar başında fazla vakit geçirmenin genç ve çocuklarda hızlı kilo kayıpları veya aşırı kilo alma sonucu obezliğe etki ettiğini ifade etmektedirler.

Kısaca özetlemek gerekirse, sık görülen rahatsızlıklar;

Gözlerde; yorgunluk, yanma hissi, kızarıklık, kaşıntı, sulanma, bulanık ya da çift görme, göz kırpması sayısında düşüş ve buna bağlı olarak kuru göz yakınmaları,

Kas ve iskelet sisteminde; boyun kaslarında kasılma, boyun tutulması, başın arka kısımlarında ağrı, sertlik ve uyuşukluk; klavye ve fare kullanımından, elde uyuşukluk ve ağrı, başparmak hareketlerinde ve el sıkma gücünde azalma, el becerisinde bozukluk ve incelik gerektiren el işlerinin yapılamaması,

Zihinsel becerilerde; yaratıcı ve zihinsel gelişim riskleri, dil becerilerinde gerileme, dikkat dağınıklığı, anlama güçlüğü, beyin gelişiminde problemler,

Sosyal becerilerde; iletişim problemleri,
olarak sayılabilir.

Bilgisayar kullanırken bu tarz sorunlarla karşılaşmamak adına bilgisayarla ergonomi adı altında, monitörün duruşu, klavye ve mouse kullanımı; ekrana olan uygun mesafe, duruş biçimi, ara vermenin önemi gibi konularda öneriler geliştirilmektedir.

BÖLÜM III

III.METODOLOJİ

Bu bölümde araştırmanın yöntemi ele alınmış; araştırmada kullanılan, evren ve örneklem; verilerin toplanması ile ilgili yapılan çalışmalar, verilerin işlenmesi ve araştırma da kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmıştır.

III.1 ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu araştırmada; genel liselerde öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanım alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların eğitim- öğretimdeki olumsuz etkileri, genel liselerde okumakta olan öğrencilerin görüşlerine göre belirlenmiştir. Bu nedenle bu araştırma tarama modeli bir araştırmadır. Elde edilen sonuçlardan mevcut durum ortaya konulmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle araştırma betimsel bir nitelik taşımaktadır. İlgili literatür taraması yapılmış ve benzer araştırmalar incelenmiştir.

III.2 EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini, İstanbul İli'nin Avrupa Yakasında bulunan Genel Liselerdeki 9, 10, 11, 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Örnekleme, bir grup bütünü kendi içinden seçilmiş parçalarıyla temsil edilmesidir. Bu araştırmada örnekleme gruplarından en çok kullanılan tesadüfi örneklem (random) yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ili; Sarıyer ve Beşiktaş İlçe Mili Eğitim Müdürlüklerine bağlı genel liselerde bulunan ve 9, 10, 11, 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu ilçelerde, 6 farklı lisede öğrenim gören ve tesadüfi örnekleme seçilen 338 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır. Bu öğrencilerden 58'inin cevapları hatalı işaretlemesi veya boş bırakmaları nedeniyle verileri değerlendirme dışı bırakılmıştır. Araştırmanın istatistiki analizleri geriye kalan 280 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

III.3 VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın veri kaynağını anketlerle toplanan veriler oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanması için literatür taraması yapıldıktan sonra araştırmanın amaçları doğrultusunda, öğrencilere uygulanacak ölçme aracı için çok sayıda anket ifadesi (madde) havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak ankete uzman danışmanlığında son şekli verilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçme aracında iki bölüm bulunmaktadır.

Birinci bölüm, öğrencilerin kişisel özellikleri, bilgisayar ve internet sahipliklerini ortaya koyan on altı sorudan oluşmaktadır.

İkinci bölümde ise, öğrencilerin bilgisayar kullanım alışkanlıklarını ölçmeye yönelik 28 madde bulunmaktadır. Bu bölümde sorulan sorularda dördü derecelendirme ölçeğinden yararlanılmıştır. Bunlar; 1= “Hiçbir zaman”, 2= “Bazen”, 3= “Genellikle” ve 4= “Her zaman” dır.

III.4 VERİLERİN ANALİZİ

Öğrencilere uygulanan anketlerden toplanan veriler sayısal şekle dönüştürülerek kodlanmış ve bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonra bu veriler SPSS (Statistical Package For Science) İstatistik Paket Programı yardımı ile istatistikî işlemlere tabi tutulmuş ve tablo haline getirilmiştir.

Verilerin analizinde; öncelikle tüm bağımsız değişkenler için, tanımlayıcı istatistikler olan frekans (N), yüzde (%), ortalama (X), standart sapma (Ss) değerleri ortaya konmuştur. Daha sonra ikili değişkenler arasındaki farklılığı test etmek amacıyla “İlişkisiz Grup t Testi”, ikiden fazla kategorisi bulunan değişkenler arasındaki farklılığı test etmek için ise “Tek Yönlü Varyans Analizi” (ANOVA) kullanılmıştır. “Tek Yönlü Varyans Analizi” (ANOVA) sonrasında, elde edilen farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla ise, tamamlayıcı analizlerden biri olan “Scheffe Testi” kullanılmıştır. Yapılan tüm istatistiksel çalışmalarda anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir. Elde edilen verilerin kolay yorumlanabilmesi için ankette toplanan veriler 1-4 aralığında kodlanmış ve bilgisayara girilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeğe uygun olarak elde edilen görüşlerin aritmetik ortalamaları değerlendirilirken şu aralıklar göz önünde bulundurulmuştur:

Verilen Ağırlık	Seçenekler	Sınırı
1	Hiçbir Zaman	1,00–1.74
2	Bazen	1,75–2,49
3	Genellikle	2,50–3,24
4	Her Zaman	3,25–4,00

Şekil III.1: Ölçek Aralığı

BÖLÜM IV

IV.BULGULAR

Bu bölümde, genel liselerdeki öğrencilere uygulanan anket çalışması sonuçlarından elde edilen bulgular ve bulgulara ait tablolara yer verilmiştir.

IV.1 BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERE AİT FREKANS VE YÜZDE DEĞERLERİ

Bu başlık altında, araştırma kapsamındaki öğrencilerin kişisel bilgileri ile ilgili; cinsiyet, sınıf, bilgisayar kullanım yılı, bilgisayar kullanma düzeyi, evinde bilgisayar ve internet bağlantısı olup olmaması, evde bilgisayarın bulunduğu yer, mail kontrol etme sıklığı, bilgisayarda geçirilen zaman değişkenleriyle ilgili frekans değerleri ve buna bağlı yüzde hesaplamalarına yer verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin bu değişkenlere ilişkin sayısal değerleri aşağıda tablolar halinde bulunmaktadır.

Tablo IV.1. Öğrencilerin “Cinsiyet” Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kız	137	48,9
Erkek	143	51,1
Toplam	280	100,0

Tablo IV.1’e bakıldığında; araştırmaya katılan öğrencilerin 137’sinin (%48,9) kız öğrenci, 143’ünün ise (%51,1) erkek öğrenci olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, devam etmekte olduğu sınıf değişkenine göre dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo IV.2. Öğrencilerin “Sınıf” Değişkenine Göre Dağılımı

Sınıf	Frekans (F)	Yüzde (%)
9. Sınıf	70	25,0
10. Sınıf	71	25,4
11. Sınıf	70	25,0
12. Sınıf	69	24,6
Toplam	280	100,0

Tablo IV.2 ele alındığında; araştırmaya katılanların öğrencilerden 70’inin (%25) 9. sınıf, 71’inin (%25,4) 10. sınıf, 70’inin (%25) 11. sınıf, 69’unun (%24,6) 12. sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre dağılımı aşağıda belirtilmiştir.

Tablo IV.3. Öğrencilerin “Bilgisayar Kullanım Yılı” Değişkenine Göre Dağılımı

Yıl	Frekans (F)	Yüzde (%)
1 yıldan az	7	2,5
1- 4 yıl arası	73	26,1
5- 10 yıl arası	158	56,4
10 yıldan fazla	42	15,0
Toplam	280	100,0

Tablo IV.3 incelendiğinde; araştırmaya katılan öğrencilerin 7’sinin (%2,5) 1 yıldan az zamandır, 73’ünün (%26,1) 1- 4 yıl arası, 158’inin (%56,4) 5- 10 yıl arası, 42’sinin (%15,0) 10 yıldan fazla zamandır bilgisayar kullanıcısı olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, bilgisayar kullanma düzeyi değişkene ait dağılım aşağıda verilmiştir.

Tablo IV.4. Öğrencilerin “Bilgisayar Kullanma Düzeyi” Değişkenine Ait Dağılımı

Bilgisayar Kullanma Düzeyi	Frekans (F)	Yüzde (%)
Çok iyi biliyorum	86	30,7
Orta seviyede biliyorum	183	65,4
Çok iyi bildiğim söylenemez	11	3,9
Toplam	280	100,0

Tablo IV.4’e göre; araştırmaya katılan öğrencilerin bilgisayar kullanımları ile ilgili olarak, 86’sının (%30,7) bilgisayar kullanmayı çok iyi bildiği, 183’ünün (%65,4) orta seviyede bildiği, 11’inin (%3,9) çok iyi bildiğini düşünmediği görüşlerine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğrencinin evinde bilgisayar olup olmama durumu değişkenine ait dağılımlar aşağıda verilmiştir.

Tablo IV.5. Öğrencilerin “Evinde Bilgisayar Olup Olmama Durumu” Değişkenine Ait Dağılımlar

Evde Bilgisayar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Var	269	96,1
Yok	11	3,9
Toplam	280	100

Tablo IV.5’de de görüldüğü gibi; öğrencilerin 269’unun (%96,1) evinde bilgisayarın olduğu, 11’inin (%3,9) ise olmadığı görülmektedir.

Öğrencilerin evlerinde internet bağlantısı olup olmama durumu değişkene ait dağılım aşağıda verilmiştir.

Tablo IV.6. Öğrencilerin “Evinde İnternet Bağlantısı Olup Olmama Durumu” Değişkenine Ait Dağılımlar

Evde İnternet Bağlantısı	Frekans (F)	Yüzde (%)
Var	248	88,6
Yok	32	11,4
Toplam	280	100

Tablo IV.6’ya göre; araştırmaya katılan öğretmenlerin 248’inin (%88,6) evinde internet bağlantısının olduğu, 32 ’sinin (%11,4) evinde internet bağlantısının olmadığı görülmektedir.

Evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine ait dağılımlar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo IV.7. “Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer” Değişkenine Ait Dağılımlar

Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer	Frekans (F)	Yüzde (%)
Ortak kullanılan bir alanda	68	24,3
Kendi odamda	171	61,1
Anne- babamın odasında	5	1,8
Diğer	36	12,9
Toplam	280	100

Tablo IV.7’ye bakıldığında; araştırmaya katılan öğrencilerin 68’inin (%24,3) bilgisayarının, evin ortak bir alanında, 171’inin (%61,1) kendi odasında, 5’inin (%1,8) anne- babasının odasında durduğu ve 36’sının (%12,9) diğer seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler ise; “istediğim her yerde (dizüstü bilgisayar)”, “kardeşimin odasında” gibi ifadelerle bilgisayarın evlerinde bulunduğu yeri belirtmişlerdir.

Öğrencilerin mail kontrol etme sıklığı değişkenine ait dağılımlar aşağıda verilmiştir.

Tablo IV.8. “Mail Kontrol Etme Sıklığı” Değişkenine Ait Dağılımlar

Mail Kontrol Etme Sıklığı	Frekans (F)	Yüzde (%)
Haftada bir	134	47,9
Her gün	104	37,1
Günde bir iki kez	32	11,4
Bir saat aralıklarla ya da daha sık	10	3,6
Toplam	280	100,0

Tablo IV.8’e bakıldığında; araştırmaya katılan öğrencilerin 134’ünün (%47,9) maillerini haftada bir, 104’ünün (%37,1) her gün, 32’sinin (%11,4) günde bir iki kez, 10’unun (%3,6) birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol ettiği görülmektedir.

Öğrencilerin bilgisayar başında geçirdiği zaman değişkenine ait dağılımlar aşağıda listelenmiştir.

Tablo IV.9. “Bilgisayar Başında Geçirdiği Zaman” Değişkenine Ait Dağılımlar

Bilgisayar Başında Geçirdiği Zaman	Frekans (F)	Yüzde (%)
Haftada bir gün	18	6,4
Haftada birkaç gün	52	18,6
Günde bir saatten az	44	15,7
Günde 1- 3 saat	111	39,6
Günde 3 saatten fazla	55	19,6
Toplam	280	100,0

Tablo IV.9’a bakıldığında; araştırmaya katılan öğrencilerin 18’inin (%6,4) haftada bir gün, 52’sinin (%18,6) haftada birkaç gün, 44’ünün (%15,7) günde bir saatten az, 111’inin (%39,6) günde 1- 3 saat arası, 55’inin (%19,6) günde 3 saatten fazla bilgisayar başında zaman geçirdikleri görülmektedir.

IV.2 BAĞIMLI DEĞİŞKENLERİN BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLERE GÖRE FARKLILAŞIP FARKLILAŞMADIĞINI TEST ETMEK İÇİN YAPILAN DEĞERLENDİRMELER

IV.2.1 “Cinsiyet” Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo IV.10. Cinsiyet Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	t	p
S2	Kız	137	1,72	0,79	278	-3,643	,000<,050
	Erkek	143	2,07	0,80			

Tablo IV.10’da görüldüğü gibi, “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 1,72, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 2,07 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,79, erkek öğrencilerin ise standart sapması 0,80’dir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi’nde $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.11. Cinsiyet Değişkenine Göre “İnternette bulduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	t	p
S4	Bayan	137	1,21	0,52	234,289	-4,334	,000<,050
	Erkek	143	1,58	0,87			

Tablo IV.11’de de görüldüğü üzere, “İnternette bulduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 1,21, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 1,58 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,52, erkek öğrencilerin standart sapması ise 0,87’dir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi’nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler “İnternette bulduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.12. Cinsiyet Değişkenine Göre “Eğitim CD’ lerini seçerken uzman bir kişiden yardım alırım.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	t	p
S5	Kız	137	2,37	0,92	278	3,162	,002<,050
	Erkek	143	2,01	0,93			

Tablo IV.12’de de görüldüğü üzere, “Eğitim CD’ lerini seçerken uzman bir kişiden yardım alırım.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 2,37, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 2,01 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,92, erkek öğretmenlerin standart sapması ise 0,93’dür. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi’nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık kız öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle kız öğrenciler “Eğitim CD’ lerini seçerken uzman bir kişiden yardım alırım.” ifadesine erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.13. Cinsiyet Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	T	p
S11	Kız	137	2,57	0,72	267,93	-2,077	,039<,050
	Erkek	143	2,77	0,91			

Tablo IV.13’ de de görüldüğü üzere, “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 2,57, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 2,77 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,72, erkek öğrencilerin ise standart sapması 0,91’dir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi’nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.14. Cinsiyet Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	t	P
S14	Kız	137	1,40	0,68	269,092	-2,399	,017<,050
	Erkek	143	1,62	0,85			

Tablo IV.14’de de görüldüğü üzere, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 1,40, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 1,62 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,68, erkek öğrencilerin standart sapması ise 0,85’dir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi’nde $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.15. Cinsiyet Değişkenine Göre “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	t	P
S23	Kız	137	1,16	0,47	241,635	-3,762	,000<,050
	Erkek	143	1,44	0,75			

Tablo IV.15’de de görüldüğü üzere, “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının

cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 1,16, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 1,44 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,47, erkek öğretmenlerin standart sapması ise 0,75'dir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi'nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler "Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum." ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.16. Cinsiyet Değişkenine Göre "Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum." İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	t	P
S24	Kız	137	1,23	0,54	232,502	-3,880	,000<,050
	Erkek	143	1,57	0,92			

Tablo IV.16'da da görüldüğü üzere, "Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum." ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 1,23, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 1,57 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,54, erkek öğrencilerin standart sapması ise 0,92'dir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi'nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler "Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum." ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.17. Cinsiyet Değişkenine Göre “Oyunlar derslerle ilgili olduğu zaman eğlenceli gelmiyor.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	t	P
S25	Kız	137	1,93	0,83	271,839	-3,248	,001<,050
	Erkek	143	2,29	1,01			

Tablo IV.17’de de görüldüğü üzere, “Oyunlar derslerle ilgili olduğu zaman eğlenceli gelmiyor.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 1,93, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 2,29 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,83, erkek öğrencilerin standart sapması ise 1,01’dir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi’nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler “Oyunlar derslerle ilgili olduğu zaman eğlenceli gelmiyor.” ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.18. Cinsiyet Değişkenine Göre “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	t	p
S26	Kız	137	1,74	0,81	265,789	-5,868	,000<,050
	Erkek	143	2,39	1,05			

Tablo IV.18’de de görüldüğü üzere, “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 1,74, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 2,39 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,81, erkek öğrencilerin standart sapması ise 1,05'dir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi'nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.19. Cinsiyet Değişkenine Göre “Oynadığım oyundaki karakteri model aldığım, onun gibi davrandığım olur.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	t	P
S27	Kız	137	1,09	0,34	212,295	-3,913	,000<,050
	Erkek	143	1,34	0,67			

Tablo IV.19'da da görüldüğü üzere, “Oynadığım oyundaki karakteri model aldığım, onun gibi davrandığım olur.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 1,09, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 1,34 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 0,34, erkek öğrencilerin standart sapması ise 0,67'dir. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi'nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler “Oynadığım oyundaki karakteri model aldığım, onun gibi davrandığım olur.” ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.20. Cinsiyet Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesi İçin Yapılan İlişkisiz Grup T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Ss	Sd	T	P
S28	Bayan	137	2,14	1,11	278	-3,895	,000<,050
	Erkek	143	2,66	1,14			

Tablo IV.20’de de görüldüğü üzere, “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ilişkisiz grup t testi sonucunda; bu ifade için kız öğrencilerin aritmetik ortalaması 2,14, erkek öğrencilerin aritmetik ortalaması ise 2,66 olarak bulunmuştur. Kız öğrencilerin bu ifade için standart sapması 1,11, erkek öğrencilerin standart sapması ise 1,14’dür. Kız öğrencilerin ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları için yapılan ilişkisiz grup t testi’nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle erkek öğrenciler “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesine kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla katılmışlardır.

IV.2.2 “Sınıf” Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo IV.21. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem bilgisayarda yaptığım, internette bakındığım şeyleri takip eder.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S19	9. sınıf	70	2,07	1,01	G.Arası	11,566	3	3,855	4,328	,005
	10. sınıf	71	1,92	1,01	G.İçi	245,859	276	,891		
	11. sınıf	70	2,11	0,94	Toplam	257,425	279			
	12. sınıf	69	1,59	0,79						
		280	1,93	0,96						

Tablo IV.21 ele alındığında, “Ailem bilgisayarda yaptığım, internette bakındığım şeyleri takip eder.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin sınıf değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.21A. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem bilgisayarda yaptığım, internette bakındığım şeyleri takip eder.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
S19	9. sınıf	10. sınıf	,1559	,15897	,810
		11. sınıf	-,0429	,15953	,995
		12. sınıf	,4772(*)	,16011	,033
	10. sınıf	9. sınıf	-,1559	,15897	,810
		11. sınıf	-,1988	,15897	,668
		12. sınıf	,3213	,15955	,258
	11. sınıf	9. sınıf	,0429	,15953	,995
		10. sınıf	,1988	,15897	,668
		12. sınıf	,5201(*)	,16011	,016
	12. sınıf	9. sınıf	-,4772(*)	,16011	,033
		10. sınıf	-,3213	,15955	,258
		11. sınıf	-,5201(*)	,16011	,016

Tablo IV.21A’da da görüldüğü gibi, “Ailem bilgisayarda yaptığım, internette bakındığım şeyleri takip eder.” ifadesinin sınıf değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık 9. sınıf ile 12. sınıf öğrencileri arasında 9. sınıf lehine; 11. sınıf ve 12. sınıf öğrencileri arasında 11. sınıf lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Ailem bilgisayarda yaptığım, internette bakındığım şeyleri takip eder.” ifadesine 9. ve 11. sınıf öğrencileri 12. sınıf öğrencilerinden daha fazla katılmışlardır. Diğer sınıf grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.22. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S20	9. sınıf	70	2,53	1,11	G.Arası	12,574	3	4,191	3,999	,008
	10. sınıf	71	2,35	1,03	G.İçi	289,251	276	1,048		
	11. sınıf	70	2,27	1,01	Toplam	301,825	279			
	12. sınıf	69	1,94	0,94						
		280	2,28	1,04						

Tablo IV.22 ele alındığında, “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin sınıf değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<.05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.22A. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
S20	9. sınıf	10. sınıf	,1765	,17243	,790
		11. sınıf	,2571	,17304	,531
		12. sınıf	,5865(*)	,17367	,011
	10. sınıf	9. sınıf	-,1765	,17243	,790
		11. sınıf	,0807	,17243	,974
		12. sınıf	,4101	,17306	,135
	11. sınıf	9. sınıf	-,2571	,17304	,531
		10. sınıf	-,0807	,17243	,974
		12. sınıf	,3294	,17367	,310
	12. sınıf	9. sınıf	-,5865(*)	,17367	,011
		10. sınıf	-,4101	,17306	,135
		11. sınıf	-,3294	,17367	,310

Tablo IV.22A’da da görüldüğü gibi, “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesinin sınıf değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık 9. sınıf ile 12. sınıf öğrencileri arasında 9. sınıf lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesine 9. sınıf öğrencileri 12. sınıf öğrencilerinden daha fazla katılmışlardır. Diğer sınıf grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.23. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>SS</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S21	9. sınıf	70	2,79	1,17	G.Arası	27,413	3	9,138	6,871	,000
	10. sınıf	71	2,31	1,21	G.İçi	367,030	276	1,330		
	11. sınıf	70	2,34	1,19	Toplam	394,443	279			
	12. sınıf	69	1,90	1,03						
		280	2,34	1,19						

Tablo IV.23 ele alındığında, “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin sınıf değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.23A. Sınıf Değişkenine Göre “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S21	9. sınıf	10. sınıf	,4759	,19424	,114
		11. sınıf	,4429	,19492	,163
		12. sınıf	,8872(*)	,19563	,000
	10. sınıf	9. sınıf	-,4759	,19424	,114
		11. sınıf	-,0330	,19424	,999
		12. sınıf	,4113	,19494	,219
	11. sınıf	9. sınıf	-,4429	,19492	,163
		10. sınıf	,0330	,19424	,999
		12. sınıf	,4443	,19563	,163
	12. sınıf	9. sınıf	-,8872(*)	,19563	,000
		10. sınıf	-,4113	,19494	,219
		11. sınıf	-,4443	,19563	,163

Tablo IV.23A’da da görüldüğü gibi, “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” ifadesinin sınıf değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık 9. sınıf ile 12. sınıf öğrencileri arasında 9. sınıf lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” ifadesine 9. sınıf öğrencileri 12. sınıf öğrencilerinden daha fazla katılmışlardır. Diğer sınıf grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.24. Sınıf Değişkenine Göre “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S23	9. sınıf	70	1,40	,71	G.Arası	5,359	3	1,786	4,489	,004
	10. sınıf	71	1,46	,79	G.İçi	109,838	276	,398		
	11. sınıf	70	1,11	,36	Toplam	115,196	279			
	12. sınıf	69	1,23	,57						
		280	1,30	,64						

Tablo IV.24 ele alındığında, “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin sınıf değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.24A. Sınıf Değişkenine Göre “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S23	9. sınıf	10. sınıf	-,0648	,10626	,946
		11. sınıf	,2857	,10663	,069
		12. sınıf	,1681	,10702	,482
	10. sınıf	9. sınıf	,0648	,10626	,946
		11. sınıf	,3505(*)	,10626	,014
		12. sınıf	,2329	,10664	,192
	11. sınıf	9. sınıf	-,2857	,10663	,069
		10. sınıf	-,3505(*)	,10626	,014
		12. sınıf	-,1176	,10702	,751
	12. sınıf	9. sınıf	-,1681	,10702	,482
		10. sınıf	-,2329	,10664	,192
		11. sınıf	,1176	,10702	,751

Tablo IV.24A’da da görüldüğü gibi, “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” ifadesinin sınıf değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık 10. sınıf ile 11. sınıf öğrencileri arasında 10. sınıf lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” ifadesine 10. sınıf öğrencileri 11. sınıf öğrencilerinden daha fazla katılmışlardır. Diğer sınıf grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.25. Sınıf Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S28	9. sınıf	70	1,96	1,11	G.Arası	24,819	3	8,273	6,547	,000
	10. sınıf	71	2,44	1,16	G.İçi	348,767	276	1,264		
	11. sınıf	70	2,44	1,14	Toplam	373,586	279			
	12. sınıf	69	2,80	1,09						
		280	2,41	1,16						

Tablo IV.25 ele alındığında, “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin sınıf değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<.05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.25A. Sınıf Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S28	9. sınıf	10. sınıf	-,4795	,18934	,096
		11. sınıf	-,4857	,19001	,091
		12. sınıf	-,8400(*)	,19070	,000
	10. sınıf	9. sınıf	,4795	,18934	,096
		11. sınıf	-,0062	,18934	1,000
		12. sınıf	-,3605	,19003	,310
	11. sınıf	9. sınıf	,4857	,19001	,091
		10. sınıf	,0062	,18934	1,000
		12. sınıf	-,3542	,19070	,329
	12. sınıf	9. sınıf	,8400(*)	,19070	,000
		10. sınıf	,3605	,19003	,310
		11. sınıf	,3542	,19070	,329

Tablo IV.25A’da da görüldüğü gibi, “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesinin sınıf değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık 9. sınıf ile 12. sınıf öğrencileri arasında 12. sınıf lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesine 12. sınıf öğrencileri 9. sınıf öğrencilerinden daha fazla katılmışlardır. Diğer sınıf grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

IV.2.3 “Bilgisayar Kullanım Yılı” Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo IV.26. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S2	1 yıldan az	7	2,43	,98	G.Arası	6,805	3	2,268	3,509	,016
	1- 4 yıl arası	73	1,67	,69	G.İçi	178,395	276	,646		
	5- 10 yıl arası	158	1,95	,86	Toplam	185,200	279			
	10 yıldan fazla	42	2,02	,75						
		280	1,90	,81						

Tablo IV.26 ele alındığında, “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayar kullanım yılı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.26A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S2	1 yıldan az	1- 4 yıl arası	,7573	,31811	,132
		5- 10 yıl arası	,4792	,31053	,498
		10 yıldan fazla	,4048	,32822	,678
	1- 4 yıl arası	1 yıldan az	-,7573	,31811	,132
		5- 10 yıl arası	-,2781	,11378	,115
		10 yıldan fazla	-,3526	,15570	,165
	5- 10 yıl arası	1 yıldan az	-,4792	,31053	,498
		1- 4 yıl arası	,2781	,11378	,115
		10 yıldan fazla	-,0744	,13957	,963
	10 yıldan fazla	1 yıldan az	-,4048	,32822	,678
		1- 4 yıl arası	,3526	,15570	,165
		5- 10 yıl arası	,0744	,13957	,963

Tablo IV.26A’da da görüldüğü gibi, “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” ifadesinin bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfi bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için öğrencilerin bilgisayar kullanım yılları ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin 1 yıldan az süredir bilgisayar kullananlar olduğu görülmüştür.

Tablo IV.27. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacından dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S11	1 yıldan az	7	2,43	,79	G.Arası	5,859	3	1,953	2,922	,034
	1- 4 yıl arası	72	2,57	,77	G.İçi	183,804	275	,668		
	5- 10 yıl arası	158	2,64	,85	Toplam	189,663	278			
	10 yıldan fazla	43	3,00	,80						
		280	2,67	,83						

Tablo IV.27 ele alındığında, “Eğlence ihtiyacından dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayar kullanım yılı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.27A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S11	1 yıldan az	1- 4 yıl arası	-,1409	,32367	,979
		5- 10 yıl arası	-,2107	,31577	,931
		10 yıldan fazla	-,5714	,33376	,404
	1- 4 yıl arası	1 yıldan az	,1409	,32367	,979
		5- 10 yıl arası	-,0698	,11625	,948
		10 yıldan fazla	-,4306	,15873	,064
	5- 10 yıl arası	1 yıldan az	,2107	,31577	,931
		1- 4 yıl arası	,0698	,11625	,948
		10 yıldan fazla	-,3608	,14193	,094
	10 yıldan fazla	1 yıldan az	,5714	,33376	,404
		1- 4 yıl arası	,4306	,15873	,064
		5- 10 yıl arası	,3608	,14193	,094

Tablo IV.27A’da da görüldüğü gibi, “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesinin bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfi bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için öğrencilerin bilgisayar kullanım yılları ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin 10 yıldan fazla süredir bilgisayar kullananlar olduğu görülmüştür.

Tablo IV.28. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve SS Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S14	1 yıldan az	7	1,57	1,13	G.Arası	8,115	3	2,705	4,613	,004
	1- 4 yıl arası	73	1,26	,50	G.İçi	161,828	276	,586		
	5- 10 yıl arası	158	1,56	,82	Toplam	169,943	279			
	10 yıldan fazla	42	1,79	,87						
		280	1,51	,78						

Tablo IV.28 ele alındığında, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayar kullanım yılı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.28A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S14	1 yıldan az	1- 4 yıl arası	,3112	,30297	,788
		5- 10 yıl arası	,0145	,29576	1,000
		10 yıldan fazla	-,2143	,31261	,925
	1- 4 yıl arası	1 yıldan az	-,3112	,30297	,788
		5- 10 yıl arası	-,2967	,10836	,060
		10 yıldan fazla	-,5254(*)	,14830	,006
	5- 10 yıl arası	1 yıldan az	-,0145	,29576	1,000
		1- 4 yıl arası	,2967	,10836	,060
		10 yıldan fazla	-,2288	,13293	,399
	10 yıldan fazla	1 yıldan az	,2143	,31261	,925
		1- 4 yıl arası	,5254(*)	,14830	,006
		5- 10 yıl arası	,2288	,13293	,399

Tablo IV.28A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesinin bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarı 1- 4 yıl arası kullananlar ile 10 yıldan fazla süredir kullananlar arasında 10 yıldan fazla süredir kullananlar lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesine bilgisayarı 10 yıldan fazla süredir kullananlar 1- 4 yıl arası kullananlardan daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayar kullanım yılı grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.29. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S21	1 yıldan az	7	3,43	1,13	G.Arası	14,898	3	4,966	3,611	,014
	1- 4 yıl arası	73	2,51	1,18	G.İçi	379,545	276	1,375		
	5- 10 yıl arası	158	2,29	1,17	Toplam	394,443	279			
	10 yıldan fazla	42	2,02	1,18						
		280	2,34	1,19						

Tablo IV.29 ele alındığında, “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayar kullanım yılı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.29A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S21	1 yıldan az	1- 4 yıl arası	,9217	,46399	,270
		5- 10 yıl arası	1,1374	,45294	,100
		10 yıldan fazla	1,4048(*)	,47874	,037
	1- 4 yıl arası	1 yıldan az	-,9217	,46399	,270
		5- 10 yıl arası	,2157	,16596	,640
		10 yıldan fazla	,4830	,22711	,213
	5- 10 yıl arası	1 yıldan az	-1,1374	,45294	,100
		1- 4 yıl arası	-,2157	,16596	,640
		10 yıldan fazla	,2673	,20358	,632
	10 yıldan fazla	1 yıldan az	-1,4048(*)	,47874	,037
		1- 4 yıl arası	-,4830	,22711	,213
		5- 10 yıl arası	-,2673	,20358	,632

Tablo IV.29A’da da görüldüğü gibi, “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” ifadesinin bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarı 1 yıldan az süredir kullananlar ile 10 yıldan fazla süredir kullananlar arasında 1 yıldan az süredir kullananlar lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” ifadesine bilgisayarı 1 yıldan az süredir kullananlar 10 yıldan fazla süredir kullananlardan daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayar kullanım yılı grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.30. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Boş zamanlarımda ödevim olmadığı halde kendi kendime, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaparım.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansı n Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S22	1 yıldan az	7	2,14	,90	G.Arası	11,781	3	3,927	4,647	,003
	1- 4 yıl arası	73	2,47	1,01	G.İçi	233,216	276	,845		
	5- 10 yıl arası	158	2,26	,83	Toplam	244,996	279			
	10 yıldan fazla	42	2,83	1,06						
		280	2,40	,94						

Tablo IV.30 ele alındığında, “Boş zamanlarımda ödevim olmadığı halde kendi kendime, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaparım.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayar kullanım yılı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.30A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Boş zamanlarımda ödevim olmadığı halde kendi kendime, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaparım.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S22	1 yıldan az	1- 4 yıl arası	-,3229	,36371	,852
		5- 10 yıl arası	-,1166	,35505	,991
		10 yıldan fazla	-,6905	,37527	,338
	1- 4 yıl arası	1 yıldan az	,3229	,36371	,852
		5- 10 yıl arası	,2063	,13009	,474
		10 yıldan fazla	-,3676	,17803	,237
	5- 10 yıl arası	1 yıldan az	,1166	,35505	,991
		1- 4 yıl arası	-,2063	,13009	,474
		10 yıldan fazla	-,5738(*)	,15958	,005
	10 yıldan fazla	1 yıldan az	,6905	,37527	,338
		1- 4 yıl arası	,3676	,17803	,237
		5- 10 yıl arası	,5738(*)	,15958	,005

Tablo IV.30A’da da görüldüğü gibi, “Boş zamanlarımda ödevim olmadığı halde kendi kendime, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaparım.” ifadesinin bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarı 5- 10 yıl arası kullananlar ile 10 yıldan fazla süredir kullananlar arasında 10 yıldan fazla süredir kullananlar lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Boş zamanlarımda ödevim olmadığı halde kendi kendime, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaparım.” ifadesine bilgisayarı 10 yıldan fazla süredir kullananlar 5- 10 yıl arası kullananlardan daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayar kullanım yılı grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.31. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S28	1 yıldan az	7	2,14	1,07	G.Arası	11,414	3	3,805	2,899	,035
	1- 4 yıl arası	73	2,10	1,11	G.İçi	362,172	276	1,312		
	5- 10 yıl arası	158	2,56	1,14	Toplam	373,586	279			
	10 yıldan fazla	42	2,40	1,23						
		280	2,41	1,16						

Tablo IV.31 ele alındığında, “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayar kullanım yılı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.31A. Bilgisayar Kullanım Yılı Değişkenine Göre “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S28	1 yıldan az	1- 4 yıl arası	,0470	,45325	1,000
		5- 10 yıl arası	-,4204	,44245	,825
		10 yıldan fazla	-,2619	,46766	,957
	1- 4 yıl arası	1 yıldan az	-,0470	,45325	1,000
		5- 10 yıl arası	-,4674(*)	,16211	,042
		10 yıldan fazla	-,3089	,22185	,586
	5- 10 yıl arası	1 yıldan az	,4204	,44245	,825
		1- 4 yıl arası	,4674(*)	,16211	,042
		10 yıldan fazla	,1585	,19887	,888
	10 yıldan fazla	1 yıldan az	,2619	,46766	,957
		1- 4 yıl arası	,3089	,22185	,586
		5- 10 yıl arası	-,1585	,19887	,888

Tablo IV.31A’da da görüldüğü gibi, “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesinin bilgisayar kullanım yılı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarı 1- 4 yıl arası kullananlar ile 5- 10 yıl arası kullananlar arasında 5- 10 yıl arası kullananlar lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesine bilgisayarı 5- 10 yıl arası kullananlar 1- 4 yıl arası kullananlardan daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayar kullanım yılı grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

IV.2.4 “Bilgisayar Kullanma Düzeyi” Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo IV.32. Bilgisayar Kullanma Düzeyi Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S9	Çok iyi biliyorum.	86	2,16	1,07	G.Arası	7,795	2	3,898	3,921	,021
	Orta seviyede biliyorum.	183	1,82	,95	G.İçi	275,316	277	,994		
	Çok iyi bildiğim söylenemez.	11	1,64	1,21	Toplam	283,111	279			
		280	1,92	1,01						

Tablo IV.32 ele alındığında, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayar kullanma düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayar kullanma düzeyleri değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 32A. Bilgisayar Kullanma Düzeyi Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S9	Çok iyi biliyorum.	Orta seviyede biliyorum.	,3431(*)	,13034	,033
		Çok iyi bildiğim söylenemez.	,5264	,31924	,258
	Orta seviyede biliyorum.	Çok iyi biliyorum.	-,3431(*)	,13034	,033
		Çok iyi bildiğim söylenemez.	,1833	,30950	,839
	Çok iyi bildiğim söylenemez.	Çok iyi biliyorum.	-,5264	,31924	,258
		Orta seviyede biliyorum.	-,1833	,30950	,839

Tablo IV.32A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesinin bilgisayar kullanma düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarı çok iyi bildiğini düşünen öğrenciler ile orta seviyede bildiğini düşünen öğrenciler arasında çok iyi bildiğini düşünen öğrenciler lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesine bilgisayarı çok iyi bildiğini düşünen öğrenciler orta seviyede bildiğini düşünen öğrencilerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayar kullanma düzeyi grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.33. Bilgisayar Kullanma Düzeyi Değişkenine Göre “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S24	Çok iyi biliyorum.	86	1,63	,93	G.Arası	6,288	2	3,144	5,406	,005
	Orta seviyede biliyorum.	183	1,30	,66	G.İçi	161,108	277	,582		
	Çok iyi bildiğim söylenemez.	11	1,36	,81	Toplam	167,396	279			
		280	1,40	,77						

Tablo IV.33 ele alındığında, “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayar kullanma düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayar kullanma düzeyleri değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.33A. Bilgisayar Kullanma Düzeyi Değişkenine Göre “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S24	Çok iyi biliyorum.	Orta seviyede biliyorum.	,3274(*)	,09971	,005
		Çok iyi bildiğim söylenemez.	,2643	,24421	,557
	Orta seviyede biliyorum.	Çok iyi biliyorum.	-,3274(*)	,09971	,005
		Çok iyi bildiğim söylenemez.	-,0631	,23675	,965
	Çok iyi bildiğim söylenemez.	Çok iyi biliyorum.	-,2643	,24421	,557
		Orta seviyede biliyorum.	,0631	,23675	,965

Tablo IV.33A’da da görüldüğü gibi, “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” ifadesinin bilgisayar kullanma düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarı çok iyi bildiğini düşünen öğrenciler ile orta seviyede bildiğini düşünen öğrenciler arasında çok iyi bildiğini düşünen öğrenciler lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” ifadesine bilgisayarı çok iyi bildiğini düşünen öğrenciler orta seviyede bildiğini düşünen öğrencilerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayar kullanma düzeyi grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

IV.2.5 “Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer” Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo IV.34. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “İnternette bulunduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansı n Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S4	Ortak kullanılan bir alanda	68	1,25	,66	G.Arası	5,491	3	1,830	3,420	,018
	Kendi odamda	171	1,51	,81	G.İçi	147,709	276	,535		
	Anne- babamın odasında	5	1,00	,00	Toplam	153,200	279			
	Diğer	36	1,22	,42						
		280	1,40	,74						

Tablo 34 ele alındığında, “İnternette bulunduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.34A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “İnternette bulunduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S4	Ortak kullanılan bir alanda	Kendi odamda	-,2588	,10488	,110
		Anne-babamın odasında	,2500	,33898	,909
		Diğer	,0278	,15079	,998
	Kendi odamda	Ortak kullanılan bir alanda	,2588	,10488	,110
		Anne-babamın odasında	,5088	,33191	,504
		Diğer	,2866	,13415	,209
	Anne- babamın odasında	Ortak kullanılan bir alanda	-,2500	,33898	,909
		Kendi odamda	-,5088	,33191	,504
		Diğer	-,2222	,34914	,939
	Diğer	Ortak kullanılan bir alanda	-,0278	,15079	,998
		Anne-babamın odasında	-,2866	,13415	,209
		Kendi odamda	-,2222	,34914	,939

Tablo IV.34A’da da görüldüğü gibi, “İnternette bulunduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” ifadesinin evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfi bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için evde bilgisayarın bulunduğu yer ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmüştür.

Tablo IV.35. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S9	Ortak kullanılan bir alanda	68	1,68	,92	G.Arası	8,863	3	2,954	2,973	,032
	Kendi odamda	171	2,05	1,04	G.İçi	274,248	276	,994		
	Anne- babamın odasında	5	1,40	,55	Toplam	283,111	279			
	Diğer	36	1,81	,95						
		280	1,92	1,01						

Tablo 35 ele alındığında, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.35A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
S9	Ortak kullanılan bir alanda	Kendi odamda	-,3762	,14291	,077
		Anne-babamın odasında	,2765	,46189	,949
		Diğer	-1291	,20546	,941
	Kendi odamda	Ortak kullanılan bir alanda	,3762	,14291	,077
		Anne-babamın odasında	,6526	,45226	,556
		Diğer	,2471	,18279	,610
	Anne- babamın odasında	Ortak kullanılan bir alanda	-,2765	,46189	,949
		Kendi odamda	-,6526	,45226	,556
		Diğer	-,4056	,47574	,867
	Diğer	Ortak kullanılan bir alanda	,1291	,20546	,941
		Anne-babamın odasında	-,2471	,18279	,610
		Kendi odamda	,4056	,47574	,867

Tablo IV.35A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesinin evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfi bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için evde bilgisayarın bulunduğu yer ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmüştür.

Tablo IV.36. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S13	Ortak kullanılan bir alanda	68	1,71	,75	G.Arası	7,753	3	2,584	4,011	,008
	Kendi odamda	171	1,98	,84	G.İçi	177,815	276	,644		
	Anne- babamın odasında	5	1,00	,00	Toplam	185,568	279			
	Diğer	36	1,92	,77						
		280	1,89	,82						

Tablo 36 ele alındığında, “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.36A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S13	Ortak kullanılan bir alanda	Kendi odamda	-,2766	,11507	,126
		Anne-babamın odasında	,7059	,37192	,310
		Diğer	-,2108	,16544	,655
	Kendi odamda	Ortak kullanılan bir alanda	,2766	,11507	,126
		Anne-babamın odasında	,9825	,36417	,066
		Diğer	,0658	,14719	,978
	Anne- babamın odasında	Ortak kullanılan bir alanda	-,7059	,37192	,310
		Kendi odamda	-,9825	,36417	,066
		Diğer	-,9167	,38308	,128
	Diğer	Ortak kullanılan bir alanda	,2108	,16544	,655
		Anne-babamın odasında	-,0658	,14719	,978
		Kendi odamda	,9167	,38308	,128

Tablo IV.36A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” ifadesinin evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfî bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için evde bilgisayarın bulunduğu yer ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmüştür.

Tablo IV.37. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansı n Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S14	Ortak kullanılan bir alanda	68	1,31	,63	G.Arası	6,492	3	2,164	3,654	,013
	Kendi odamda	171	1,63	,84	G.İçi	163,450	276	,592		
	Anne- babamın odasında	5	1,00	,00	Toplam	169,943	279			
	Diğer	36	1,44	,69						
		280	1,51	,78						

Tablo 37 ele alındığında, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.37A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S14	Ortak kullanılan bir alanda	Kendi odamda	-,3169(*)	,11033	,043
		Anne-babamın odasında	,3088	,35658	,861
		Diğer	-,1356	,15862	,866
	Kendi odamda	Ortak kullanılan bir alanda	,3169(*)	,11033	,043
		Anne-babamın odasında	,6257	,34915	,362
		Diğer	,1813	,14112	,648
	Anne- babamın odasında	Ortak kullanılan bir alanda	-,3088	,35658	,861
		Kendi odamda	-,6257	,34915	,362
		Diğer	-,4444	,36728	,691
	Diğer	Ortak kullanılan bir alanda	,1356	,15862	,866
		Anne-babamın odasında	-,1813	,14112	,648
		Kendi odamda	,4444	,36728	,691

Tablo IV.37A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesinin evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarı kendi odasında bulunanlar ile ortak kullanılan bir alanda bulunanlar arasında, kendi odasında bulunanların lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesine bilgisayarı kendi odasında bulunanlar ortak kullanılan bir alanda bulunanlara göre daha fazla katılmışlardır. Diğer evde bilgisayarın bulunduğu yer grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.38. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S20	Ortak kullanılan bir alanda	68	2,13	,98	G.Arası	8,899	3	2,966	2,795	,041
	Kendi odamda	171	2,41	1,04	G.İçi	292,926	276	1,061		
	Anne- babamın odasında	5	1,80	,84	Toplam	301,825	279			
	Diğer	36	1,97	1,08						
		280	2,28	1,04						

Tablo 38 ele alındığında, “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.38A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S20	Ortak kullanılan bir alanda	Kendi odamda	-,2770	,14770	,321
		Anne-babamın odasında	,3324	,47736	,922
		Diğer	,1601	,21234	,903
	Kendi odamda	Ortak kullanılan bir alanda	,2770	,14770	,321
		Anne-babamın odasında	,6094	,46741	,637
		Diğer	,4371	,18891	,150
	Anne- babamın odasında	Ortak kullanılan bir alanda	-,3324	,47736	,922
		Kendi odamda	-,6094	,46741	,637
		Diğer	-,1722	,49168	,989
	Diğer	Ortak kullanılan bir alanda	-,1601	,21234	,903
		Anne-babamın odasında	-,4371	,18891	,150
		Kendi odamda	,1722	,49168	,989

Tablo IV.38A’da da görüldüğü gibi, “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesinin evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfi bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için evde bilgisayarın bulunduğu yer ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmüştür.

Tablo IV.39. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S24	Ortak kullanılan bir alanda	68	1,24	,60	G.Arası	5,698	3	1,899	3,242	,023
	Kendi odamda	171	1,51	,86	G.İçi	161,699	276	,586		
	Anne- babamın odasında	5	1,00	,00	Toplam	167,396	279			
	Diğer	36	1,25	,60						
		280	1,40	,77						

Tablo 39 ele alındığında, “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<.05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.39A. Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer Değişkenine Göre “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S24	Ortak kullanılan bir alanda	Kendi odamda	-,2793	,10974	,093
		Anne-babamın odasında	,2353	,35467	,932
		Diğer	-,0147	,15776	1,000
	Kendi odamda	Ortak kullanılan bir alanda	,2793	,10974	,093
		Anne-babamın odasında	,5146	,34727	,534
		Diğer	,2646	,14036	,316
	Anne- babamın odasında	Ortak kullanılan bir alanda	-,2353	,35467	,932
		Kendi odamda	-,5146	,34727	,534
		Diğer	-,2500	,36530	,926
	Diğer	Ortak kullanılan bir alanda	,0147	,15776	1,000
		Anne-babamın odasında	-,2646	,14036	,316
		Kendi odamda	,2500	,36530	,926

Tablo IV.39A’da da görüldüğü gibi, “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” ifadesinin evde bilgisayarın bulunduğu yer değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfi bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için evde bilgisayarın bulunduğu yer ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmüştür.

IV.2.6 “Mail Kontrol Etme Sıklığı” Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo IV.40. Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S9	Ortak kullanılan bir alanda	134	1,76	,97	G.Arası	9,439	3	3,146	3,173	,025
	Kendi odamda	104	2,03	1,03	G.İçi	273,672	276	,992		
	Anne- babamın odasında	32	2,00	,95	Toplam	283,111	279			
	Diğer	10	2,60	1,17						
		280	1,92	1,01						

Tablo 40 ele alındığında, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının mail kontrol etme sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, mail kontrol etme sıklığı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.40A. Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S9	Haftada bir	Her gün	-,26765	,13013	,240
		Günde bir iki kez	-,23881	,19592	,686
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,83881	,32643	,088
	Her gün	Haftada bir	,26765	,13013	,240
		Günde bir iki kez	,02885	,20130	,999
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,57115	,32968	,393
	Günde bir iki kez	Haftada bir	,23881	,19592	,686
		Her gün	-,02885	,20130	,999
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,60000	,36075	,431
	Birer saat aralıklarla ya da daha sık	Haftada bir	,83881	,32643	,088
		Her gün	,57115	,32968	,393
		Günde bir iki kez	,60000	,36075	,431

Tablo IV.40A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesinin mail kontrol etme sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfi bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için mail kontrol etme sıklığı ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenler olduğu görülmüştür.

Tablo IV.41. Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S14	Ortak kullanılan bir alanda	134	1,42	,71	G.Arası	7,717	3	2,572	4,376	,005
	Kendi odamda	104	1,57	,84	G.İçi	162,226	276	,588		
	Anne- babamın odasında	32	1,50	,67	Toplam	169,943	279			
	Diğer	10	2,30	,95						
		280	1,51	,78						

Tablo 41 ele alındığında, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının mail kontrol etme sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, mail kontrol etme sıklığı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.41A. Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
S14	Haftada bir	Her gün	-,1494	,10019	,528
		Günde bir iki kez	-,0821	,15085	,961
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,8821(*)	,25132	,007
	Her gün	Haftada bir	,1494	,10019	,528
		Günde bir iki kez	,0673	,15498	,979
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,7327(*)	,25383	,042
	Günde bir iki kez	Haftada bir	,0821	,15085	,961
		Her gün	-,0673	,15498	,979
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,8000(*)	,27775	,042
	Birer saat aralıklarla ya da daha sık	Haftada bir	,8821(*)	,25132	,007
		Her gün	,7327(*)	,25383	,042
		Günde bir iki kez	,8000(*)	,27775	,042

Tablo IV.41A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesinin mail kontrol etme sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenler ile haftada bir, her gün, günde bir iki kez kontrol edenler arasında birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenlerin lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesine maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenler; haftada bir, her gün, günde bir iki kez kontrol edenlerden daha fazla katılmışlardır.

Tablo IV.42. Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs)” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S15	Ortak kullanılan bir alanda	134	1,65	,79	G.Arası	5,466	3	1,822	2,648	,049
	Kendi odamda	104	1,76	,86	G.İçi	189,905	276	,688		
	Anne- babamın odasında	32	1,75	,84	Toplam	195,371	279			
	Diğer	10	2,40	,97						
		280	1,73	,84						

Tablo 42 ele alındığında, “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs)” ifadesinin aritmetik ortalamalarının mail kontrol etme sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, mail kontrol etme sıklığı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<.05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.42A. Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs)” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S15	Haftada bir	Her gün	-,1104	,10840	,792
		Günde bir iki kez	-,1008	,16321	,944
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,7508	,27192	,057
	Her gün	Haftada bir	,1104	,10840	,792
		Günde bir iki kez	,0096	,16768	1,000
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,6404	,27463	,145
	Günde bir iki kez	Haftada bir	,1008	,16321	,944
		Her gün	-,0096	,16768	1,000
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,6500	,30051	,199
	Birer saat aralıklarla ya da daha sık	Haftada bir	,7508	,27192	,057
		Her gün	,6404	,27463	,145
		Günde bir iki kez	,6500	,30051	,199

Tablo IV.42A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs)” ifadesinin mail kontrol etme sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfi bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için mail kontrol etme sıklığı ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenler olduğu görülmüştür.

Tablo IV.43. Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Aileme bilgisayarda ders çalıştığımı söyleyip başka şeyler yaptığım olur.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S18	Ortak kullanılan bir alanda	134	1,57	,69	G.Arası	8,214	3	2,738	5,241	,002
	Kendi odamda	104	1,81	,74	G.İçi	144,183	276	,522		
	Anne- babamın odasında	32	1,69	,82	Toplam	152,396	279			
	Diğer	10	2,40	,70						
		280	1,70	,74						

Tablo 43 ele alındığında, “Aileme bilgisayarda ders çalıştığımı söyleyip başka şeyler yaptığım olur.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının mail kontrol etme sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, mail kontrol etme sıklığı değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.43A. Mail Kontrol Etme Sıklığı Değişkenine Göre “Aileme bilgisayarda ders çalıştığımı söyleyip başka şeyler yaptığım olur.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
S18	Haftada bir	Her gün	-,2331	,09445	,110
		Günde bir iki kez	-,1129	,14221	,889
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,8254(*)	,23694	,008
	Her gün	Haftada bir	,2331	,09445	,110
		Günde bir iki kez	,1202	,14611	,879
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,5923	,23930	,108
	Günde bir iki kez	Haftada bir	,1129	,14221	,889
		Her gün	-,1202	,14611	,879
		Birer saat aralıklarla ya da daha sık	-,7125	,26185	,062
	Birer saat aralıklarla ya da daha sık	Haftada bir	,8254(*)	,23694	,008
		Her gün	,5923	,23930	,108
		Günde bir iki kez	,7125	,26185	,062

Tablo IV.43A’da da görüldüğü gibi, “Aileme bilgisayarda ders çalıştığımı söyleyip başka şeyler yaptığım olur.” ifadesinin mail kontrol etme sıklığı değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenler ile haftada bir kez kontrol edenler arasında birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenlerin lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Aileme bilgisayarda ders çalıştığımı söyleyip başka şeyler yaptığım olur.” ifadesine maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenler, haftada bir kez kontrol edenlerden daha fazla katılmışlardır.

IV.2.7 “Bilgisayarda Geçirilen Zaman” Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo IV.44. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S2	Haftada 1 gün	18	1,61	,61	G.Arası	6,464	4	1,616	2,486	,044
	Haftada birkaç gün	52	1,73	,72	G.İçi	178,736	275	,650		
	Günde 1 saatten az	44	2,05	,96	Toplam	185,200	279			
	Günde 1- 3 saat	111	1,86	,81						
	Günde 3 saatten fazla	55	2,11	,79						
			280	1,90	,81					

Tablo 44 ele alındığında, “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.44A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S2	Haftada 1 gün	Haftada birkaç gün	-,1197	,22047	,990
		Günde 1 saatten az	-,4343	,22557	,449
		Günde 1- 3 saat	-,2538	,20485	,820
		Günde 3 saatten fazla	-,4980	,21892	,273
	Haftada birkaç gün	Haftada 1 gün	,1197	,22047	,990
		Günde 1 saatten az	-,3147	,16514	,460
		Günde 1- 3 saat	-,1341	,13548	,913
		Günde 3 saatten fazla	-,3783	,15594	,211
	Günde 1 saatten az	Haftada 1 gün	,4343	,22557	,449
		Haftada birkaç gün	,3147	,16514	,460
		Günde 1- 3 saat	,1806	,14362	,812
		Günde 3 saatten fazla	-,0636	,16306	,997
	Günde 1- 3 saat	Haftada 1 gün	,2538	,20485	,820
		Haftada birkaç gün	,1341	,13548	,913
		Günde 1 saatten az	-,1806	,14362	,812
		Günde 3 saatten fazla	-,2442	,13294	,498
	Günde 3 saatten fazla	Haftada 1 gün	,4980	,21892	,273
		Haftada birkaç gün	,3783	,15594	,211
		Günde 1 saatten az	,0636	,16306	,997
		Günde 1- 3 saat	,2442	,13294	,498

Tablo IV.44A’da da görüldüğü gibi, “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” ifadesinin bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın tesadüfi bir farklılık olduğu görülmüştür. Ancak ilgili ifade için öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman ortalamaları incelendiğinde, bu ifadeye en fazla olumlu görüş bildirenlerin günde 3 saatten fazla zamanı bilgisayar başında geçirenlerin olduğu görülmüştür.

Tablo IV.45. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S9	Haftada 1 gün	18	1,33	,69	G.Arası	38,104	4	9,526	10,69 2	,000
	Haftada birkaç gün	52	1,65	,79	G.İçi	245,006	275	,891		
	Günde 1 saatten az	44	1,61	,89	Toplam	283,111	279			
	Günde 1- 3 saat	111	1,93	,95						
	Günde 3 saatten fazla	55	2,58	1,15						
		280	1,92	1,01						

Tablo IV.45 ele alındığında, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.45A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh $_{\bar{x}}$	p
S9	Haftada 1 gün	Haftada birkaç gün	-,3205	,25813	,819
		Günde 1 saatten az	-,2803	,26409	,890
		Günde 1- 3 saat	-,5946	,23984	,192
		Günde 3 saatten fazla	-1,2485(*)	,25631	,000
	Haftada birkaç gün	Haftada 1 gün	,3205	,25813	,819
		Günde 1 saatten az	,0402	,19334	1,000
		Günde 1- 3 saat	-,2741	,15862	,561
		Günde 3 saatten fazla	-,9280(*)	,18257	,000
	Günde 1 saatten az	Haftada 1 gün	,2803	,26409	,890
		Haftada birkaç gün	-,0402	,19334	1,000
		Günde 1- 3 saat	-,3143	,16815	,480
		Günde 3 saatten fazla	-,9682(*)	,19091	,000
	Günde 1- 3 saat	Haftada 1 gün	,5946	,23984	,192
		Haftada birkaç gün	,2741	,15862	,561
		Günde 1 saatten az	,3143	,16815	,480
		Günde 3 saatten fazla	-,6539(*)	,15564	,002
	Günde 3 saatten fazla	Haftada 1 gün	1,2485(*)	,25631	,000
		Haftada birkaç gün	,9280(*)	,18257	,000
		Günde 1 saatten az	,9682(*)	,19091	,000
		Günde 1- 3 saat	,6539(*)	,15564	,002

Tablo IV.45A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesinin bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile haftada bir gün zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine; günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile haftada birkaç gün zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine; günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile günde 1 saatten az zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine; günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile günde 1- 3 saat zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesine bilgisayarda günde 3

saatten fazla zaman geçirenler haftada 1 gün, haftada birkaç gün, günde 1 saatten az, günde 1- 3 saat zaman geçirenlerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayarda geçirilen zaman grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.46. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S11	Haftada 1 gün	18	2,44	,78	G.Arası	9,129	4	2,282	3,464	,009
	Haftada birkaç gün	52	2,62	,69	G.İçi	180,534	274	,659		
	Günde 1 saatten az	44	2,45	,85	Toplam	189,663	278			
	Günde 1- 3 saat	111	2,65	,83						
	Günde 3 saatten fazla	55	3,00	,86						
			280	2,67	,83					

Tablo IV.46 ele alındığında, “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.46A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S11	Haftada 1 gün	Haftada birkaç gün	-,1709	,22198	,964
		Günde 1 saatten az	-,0101	,22711	1,000
		Günde 1- 3 saat	-,2101	,20638	,904
		Günde 3 saatten fazla	-,5556	,22042	,178
	Haftada birkaç gün	Haftada 1 gün	,1709	,22198	,964
		Günde 1 saatten az	,1608	,16627	,919
		Günde 1- 3 saat	-,0392	,13660	,999
		Günde 3 saatten fazla	-,3846	,15700	,202
	Günde 1 saatten az	Haftada 1 gün	,0101	,22711	1,000
		Haftada birkaç gün	-,1608	,16627	,919
		Günde 1- 3 saat	-,2000	,14479	,753
		Günde 3 saatten fazla	-,5455(*)	,16418	,028
	Günde 1- 3 saat	Haftada 1 gün	,2101	,20638	,904
		Haftada birkaç gün	,0392	,13660	,999
		Günde 1 saatten az	,2000	,14479	,753
		Günde 3 saatten fazla	-,3455	,13405	,159
	Günde 3 saatten fazla	Haftada 1 gün	,5556	,22042	,178
		Haftada birkaç gün	,3846	,15700	,202
		Günde 1 saatten az	,5455(*)	,16418	,028
		Günde 1- 3 saat	,3455	,13405	,159

Tablo IV.46A’da da görüldüğü gibi, “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesinin bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile günde 1 saatten az zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine anlamlı

bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesine bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler günde 1 saatten az zaman geçirenlerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayarda geçirilen zaman grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.47. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Günlük yaşamımda bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarıma ayırdığım zaman giderek azalıyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S12	Haftada 1 gün	18	1,61	,70	G.Arası	9,972	4	2,493	3,817	,005
	Haftada birkaç gün	52	1,62	,72	G.İçi	179,596	275	,653		
	Günde 1 saatten az	44	1,89	,95	Toplam	189,568	279			
	Günde 1- 3 saat	111	1,85	,77						
	Günde 3 saatten fazla	55	2,18	,88						
			280	1,86	,82					

Tablo IV.47 ele alındığında, “Günlük yaşamımda bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarıma ayırdığım zaman giderek azalıyor.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.47A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Günlük yaşamımda bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarıma ayırdığım zaman giderek azalıyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S12	Haftada 1 gün	Haftada birkaç gün	-,0043	,22100	1,000
		Günde 1 saatten az	-,2753	,22611	,830
		Günde 1- 3 saat	-,2357	,20534	,858
		Günde 3 saatten fazla	-,5707	,21944	,152
	Haftada birkaç gün	Haftada 1 gün	,0043	,22100	1,000
		Günde 1 saatten az	-,2710	,16553	,613
		Günde 1- 3 saat	-,2315	,13580	,575
		Günde 3 saatten fazla	-,5664(*)	,15631	,012
	Günde 1 saatten az	Haftada 1 gün	,2753	,22611	,830
		Haftada birkaç gün	,2710	,16553	,613
		Günde 1- 3 saat	,0395	,14397	,999
		Günde 3 saatten fazla	-,2955	,16345	,515
	Günde 1- 3 saat	Haftada 1 gün	,2357	,20534	,858
		Haftada birkaç gün	,2315	,13580	,575
		Günde 1 saatten az	-,0395	,14397	,999
		Günde 3 saatten fazla	-,3350	,13326	,180
	Günde 3 saatten fazla	Haftada 1 gün	,5707	,21944	,152
		Haftada birkaç gün	,5664(*)	,15631	,012
		Günde 1 saatten az	,2955	,16345	,515
		Günde 1- 3 saat	,3350	,13326	,180

Tablo IV.47A’da da görüldüğü gibi, “Günlük yaşamımda bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarıma ayırdığım zaman giderek azalıyor.” ifadesinin bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile haftada birkaç gün zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Günlük yaşamımda bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarıma ayırdığım zaman giderek azalıyor.” ifadesine bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler haftada birkaç gün zaman geçirenlerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayarda geçirilen zaman grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.48. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S13	Haftada 1 gün	18	1,67	,69	G.Arası	10,497	4	2,624	4,122	,003
	Haftada birkaç gün	52	1,71	,67	G.İçi	175,071	275	,637		
	Günde 1 saatten az	44	1,77	,80	Toplam	185,568	279			
	Günde 1- 3 saat	111	1,87	,79						
	Günde 3 saatten fazla	55	2,25	,95						
		280	1,89	,82						

Tablo IV.48 ele alındığında, “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.48A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S13	Haftada 1 gün	Haftada birkaç gün	-,0449	,21820	1,000
		Günde 1 saatten az	-,1061	,22324	,994
		Günde 1- 3 saat	-,2072	,20274	,903
		Günde 3 saatten fazla	-,5879	,21666	,121
	Haftada birkaç gün	Haftada 1 gün	,0449	,21820	1,000
		Günde 1 saatten az	-,0612	,16344	,998
		Günde 1- 3 saat	-,1623	,13408	,832
		Günde 3 saatten fazla	-,5430(*)	,15433	,016
	Günde 1 saatten az	Haftada 1 gün	,1061	,22324	,994
		Haftada birkaç gün	,0612	,16344	,998
		Günde 1- 3 saat	-,1011	,14214	,973
		Günde 3 saatten fazla	-,4818	,16138	,066
	Günde 1- 3 saat	Haftada 1 gün	,2072	,20274	,903
		Haftada birkaç gün	,1623	,13408	,832
		Günde 1 saatten az	,1011	,14214	,973
		Günde 3 saatten fazla	-,3807	,13157	,082
	Günde 3 saatten fazla	Haftada 1 gün	,5879	,21666	,121
		Haftada birkaç gün	,5430(*)	,15433	,016
		Günde 1 saatten az	,4818	,16138	,066
		Günde 1- 3 saat	,3807	,13157	,082

Tablo IV.48A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” ifadesinin bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile haftada birkaç gün zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine anlamlı

bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” ifadesine bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler haftada birkaç gün zaman geçirenlerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayarda geçirilen zaman grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.49. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S14	Haftada 1 gün	18	1,39	,70	G.Arası	15,745	4	3,936	7,020	,000
	Haftada birkaç gün	52	1,27	,66	G.İçi	154,198	275	,561		
	Günde 1 saatten az	44	1,30	,59	Toplam	169,943	279			
	Günde 1- 3 saat	111	1,52	,78						
	Günde 3 saatten fazla	55	1,95	,87						
			280	1,51	,78					

Tablo IV.49 ele alındığında, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.”ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.49A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S14	Haftada 1 gün	Haftada birkaç gün	,1197	,20478	,987
		Günde 1 saatten az	,0934	,20951	,995
		Günde 1- 3 saat	-,1336	,19027	,974
		Günde 3 saatten fazla	-,5566	,20334	,115
	Haftada birkaç gün	Haftada 1 gün	-,1197	,20478	,987
		Günde 1 saatten az	-,0262	,15338	1,000
		Günde 1- 3 saat	-,2533	,12584	,401
		Günde 3 saatten fazla	-,6762(*)	,14484	,000
	Günde 1 saatten az	Haftada 1 gün	-,0934	,20951	,995
		Haftada birkaç gün	,0262	,15338	1,000
		Günde 1- 3 saat	-,2271	,13340	,576
		Günde 3 saatten fazla	-,6500(*)	,15145	,001
	Günde 1- 3 saat	Haftada 1 gün	,1336	,19027	,974
		Haftada birkaç gün	,2533	,12584	,401
		Günde 1 saatten az	,2271	,13340	,576
		Günde 3 saatten fazla	-,4229(*)	,12348	,021
	Günde 3 saatten fazla	Haftada 1 gün	,5566	,20334	,115
		Haftada birkaç gün	,6762(*)	,14484	,000
		Günde 1 saatten az	,6500(*)	,15145	,001
		Günde 1- 3 saat	,4229(*)	,12348	,021

Tablo IV.49A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesinin bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile haftada birkaç gün zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin lehine; günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile günde 1 saatten az zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin lehine; günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile günde 1- 3 saat zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesine bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler haftada birkaç, günde 1 saatten az ve günde 1- 3 saat zaman

geçirenlerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayarda geçirilen zaman grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.50. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs).” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S15	Haftada 1 gün	18	1,50	,62	G.Arası	16,976	4	4,244	6,542	,000
	Haftada birkaç gün	52	1,62	,75	G.İçi	178,396	275	,649		
	Günde 1 saatten az	44	1,55	,79	Toplam	195,371	279			
	Günde 1- 3 saat	111	1,65	,76						
	Günde 3 saatten fazla	55	2,22	,99						
			280	1,73	,84					

Tablo IV.50 ele alındığında, “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs).”ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.50A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs).” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
S15	Haftada 1 gün	Haftada birkaç gün	-.1154	.22026	.991
		Günde 1 saatten az	-.0455	.22535	1.000
		Günde 1- 3 saat	-.1486	.20466	.971
		Günde 3 saatten fazla	-.7182(*)	.21871	.031
	Haftada birkaç gün	Haftada 1 gün	.1154	.22026	.991
		Günde 1 saatten az	.0699	.16498	.996
		Günde 1- 3 saat	-.0333	.13535	1.000
		Günde 3 saatten fazla	-.6028(*)	.15579	.006
	Günde 1 saatten az	Haftada 1 gün	.0455	.22535	1.000
		Haftada birkaç gün	-.0699	.16498	.996
		Günde 1- 3 saat	-.1032	.14348	.972
		Günde 3 saatten fazla	-.6727(*)	.16291	.002
	Günde 1- 3 saat	Haftada 1 gün	.1486	.20466	.971
		Haftada birkaç gün	.0333	.13535	1.000
		Günde 1 saatten az	.1032	.14348	.972
		Günde 3 saatten fazla	-.5695(*)	.13281	.001
	Günde 3 saatten fazla	Haftada 1 gün	.7182(*)	.21871	.031
		Haftada birkaç gün	.6028(*)	.15579	.006
		Günde 1 saatten az	.6727(*)	.16291	.002
		Günde 1- 3 saat	.5695(*)	.13281	.001

Tablo IV.50A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs).” ifadesinin bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile haftada bir gün zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine; günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile haftada birkaç gün zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine; günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile günde 1 saatten az zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine; günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile günde 1- 3 saat zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk,

göz yanması vs).” ifadesine bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler haftada 1 gün, haftada birkaç gün, günde 1 saatten az, günde 1- 3 saat zaman geçirenlerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayarda geçirilen zaman grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.51. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S20	Haftada 1 gün	18	1,61	,92	G.Arası	14,489	4	3,622	3,467	,009
	Haftada birkaç gün	52	2,29	,89	G.İçi	287,336	275	1,045		
	Günde 1 saatten az	44	2,32	1,16	Toplam	301,825	279			
	Günde 1- 3 saat	111	2,20	1,06						
	Günde 3 saatten fazla	55	2,60	,97						
			280	2,28	1,04					

Tablo IV.51 ele alındığında, “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.51A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
S20	Haftada 1 gün	Haftada birkaç gün	-,6774	,27954	,212
		Günde 1 saatten az	-,7071	,28600	,194
		Günde 1- 3 saat	-,5871	,25973	,279
		Günde 3 saatten fazla	-,9889(*)	,27757	,014
	Haftada birkaç gün	Haftada 1 gün	,6774	,27954	,212
		Günde 1 saatten az	-,0297	,20938	1,000
		Günde 1- 3 saat	,0903	,17177	,991
		Günde 3 saatten fazla	-,3115	,19771	,648
	Günde 1 saatten az	Haftada 1 gün	,7071	,28600	,194
		Haftada birkaç gün	,0297	,20938	1,000
		Günde 1- 3 saat	,1200	,18210	,979
		Günde 3 saatten fazla	-,2818	,20675	,762
	Günde 1- 3 saat	Haftada 1 gün	,5871	,25973	,279
		Haftada birkaç gün	-,0903	,17177	,991
		Günde 1 saatten az	-,1200	,18210	,979
		Günde 3 saatten fazla	-,4018	,16855	,227
	Günde 3 saatten fazla	Haftada 1 gün	,9889(*)	,27757	,014
		Haftada birkaç gün	,3115	,19771	,648
		Günde 1 saatten az	,2818	,20675	,762
		Günde 1- 3 saat	,4018	,16855	,227

Tablo IV.51A’da da görüldüğü gibi, “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesinin bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile haftada bir gün zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesine bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler haftada 1 gün zaman geçirenlerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayarda geçirilen zaman grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

Tablo IV.52. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” İfadesine İlişkin Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Sonuçları

$f, \bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
S26	Haftada 1 gün	18	1,78	,65	G.Arası	16,939	4	4,235	4,520	,001
	Haftada birkaç gün	52	2,13	1,05	G.İçi	257,633	275	,937		
	Günde 1 saatten az	44	1,77	,86	Toplam	274,571	279			
	Günde 1- 3 saat	111	1,99	,92						
	Günde 3 saatten fazla	55	2,51	1,14						
			280	2,07	,99					

Tablo IV.52 ele alındığında, “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” ifadesinin aritmetik ortalamalarının bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, öğrencilerin bilgisayarda geçirilen zaman değişkeni gruplarının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < ,05$).

Bunun ardından, farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı hesaplardan POST-HOC Scheffe testi tekniklerine geçilmiş ve sonuçlar aşağıda Tablo halinde sunulmuştur.

Tablo IV.52A. Bilgisayarda Geçirilen Zaman Değişkenine Göre “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” İfadesi Puan Ortalamaları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonrası Tamamlayıcı Hesaplardan Scheffe Testi Sonuçları

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh $_{\bar{x}}$	p
S26	Haftada 1 gün	Haftada birkaç gün	-,3568	,26469	,769
		Günde 1 saatten az	,0051	,27081	1,000
		Günde 1- 3 saat	-,2132	,24594	,945
		Günde 3 saatten fazla	-,7313	,26283	,105
	Haftada birkaç gün	Haftada 1 gün	,3568	,26469	,769
		Günde 1 saatten az	,3619	,19826	,505
		Günde 1- 3 saat	,1436	,16265	,941
		Günde 3 saatten fazla	-,3745	,18722	,408
	Günde 1 saatten az	Haftada 1 gün	-,0051	,27081	1,000
		Haftada birkaç gün	-,3619	,19826	,505
		Günde 1- 3 saat	-,2183	,17243	,808
		Günde 3 saatten fazla	-,7364(*)	,19577	,008
	Günde 1- 3 saat	Haftada 1 gün	,2132	,24594	,945
		Haftada birkaç gün	-,1436	,16265	,941
		Günde 1 saatten az	,2183	,17243	,808
		Günde 3 saatten fazla	-,5181(*)	,15960	,035
	Günde 3 saatten fazla	Haftada 1 gün	,7313	,26283	,105
		Haftada birkaç gün	,3745	,18722	,408
		Günde 1 saatten az	,7364(*)	,19577	,008
		Günde 1- 3 saat	,5181(*)	,15960	,035

Tablo IV.52A’da da görüldüğü gibi, “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” ifadesinin bilgisayarda geçirilen zaman değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post-hoc Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılık bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile günde 1 saatten az zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine; günde 3 saatten fazla zaman geçirenler ile günde 1- 3 saat zaman geçirenler arasında günde 3 saatten fazla zaman geçirenler lehine anlamlı bulunmuştur. Diğer bir deyişle; “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” ifadesine bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenler günde 1 saatten az, günde 1- 3 saat zaman geçirenlerden daha fazla katılmışlardır. Diğer bilgisayarda geçirilen zaman grupları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır.

IV.3 ÖĞRENCİLERİN BİR DEN FAZLA SEÇENEĞİ İŞARETLEYEBİLDİKLERİ SORULARA VERDİKLERİ CEVAPLARA AİT FREKANS VE YÜZDE DEĞERLERİ

IV.3.1 Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili Birden Fazla Seçeneği İşaretleyebildikleri Sorulara Verdikleri Cevaplara Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgisayara ulaşabildikleri yer değişkenine ait dağılım aşağıda belirtilmiştir.

Tablo IV.53. “Bilgisayara Ulaşabildikleri Yer” Değişkenine Ait Dağılım

Nereden	Frekans (F)	Yüzde (%)
Evden	258	92,2
Okuldan	24	8,6
İnternet kafeden	69	24,6
Başka bir yakının evinden	65	23,2
Diğer	15	5,4

Tablo IV.53’e göre; araştırmaya katılan öğretmenlerden 258’ü (%92,2) evden, 24’ü (%8,6) okuldan, 69’u (%24,6) internet kafeden, 65’i (%23,2) bir yakınının evinden, 15’i (%5,4) diğer seçeneğini işaretleyerek bilgisayara nerelerden ulaşabildiği belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler bilgisayara erişebildikleri yerler için “iş yeri” ve “Bigev” i (Sarıyer Belediyesi-Bilişim Gençlik Evi) de belirtmişlerdir.

Öğrencilerin bilgisayar başında geçirilen süreyi azaltabilme nedenleri değişkenine ait dağılım aşağıda listelenmiştir.

Tablo IV.54. “Bilgisayar Başında Geçirilen Süreyi Azaltabilme Nedenleri”

Değişkenine Ait Dağılımlar

Bilgisayar Başında Geçirilen Süreyi Azaltabilme Nedenleri	Frekans (F)	Yüzde (%)
Üniversiteye hazırlık	150	53,6
Derslerimdeki başarının düşmesi	126	45,0
Ailemin koyduğu kurallar	76	27,1
Hiçbir şey bilgisayar başında geçirdiğim süreye engel değil	25	8,9
Diğer	32	11,4

Tablo IV.54’e bakıldığında; araştırmaya katılan öğrencilerin 150’sinin (%53,6) üniversiteye hazırlık, 126’sının (%45,0) derslerindeki başarının düşmesi, 76’sının (%27,1) ailenin koyduğu kurallar nedeniyle bilgisayar başında geçirdikleri zamanı kısaltabileceklerini belirtirken, öğrencilerin 25’i (%8,9) hiçbir şeyin bilgisayar başında geçirdiği süreye engel olmadığını, 32’si (%11,4) bilgisayar başında geçirdiği süreyi azaltabilmek için diğer sebepleri belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler bilgisayar başında geçirdikleri süreyi azaltabilmek için “sağlık sorunları”; “uyku”; “spor”, “tiyatro”, “dışarı çıkma”, “aileyle vakit geçirme” gibi diğer etkinlikler ve vakit kaybı olması” gibi nedenleri de belirtmişlerdir.

Bilgisayar ve internetin eve alınma sebepleri değişkenine ait dağılım aşağıda listelenmiştir.

Tablo IV.55. “Bilgisayar ve İnternetin Eve Alınma Sebepleri” Değişkenine Ait Dağılımlar

Bilgisayar ve İnternetin Eve Alınma Sebepleri	Frekans (F)	Yüzde (%)
Derslere yardımcı olması	208	74,3
Eğitim CD’leri kullanmak	31	11,1
Oyun oynamak	89	31,8
Ofis programları kullanmak	69	24,6
Müzik dinlemek, film izlemek, resim yapmak gibi etkinlikler	157	56,1
İhtiyaç duyulan anda bilgiye ulaşmak	238	85,0
İnternet servislerini kullanmak	99	35,4
Çağa ayak uydurmak	81	28,9
Diğer	11	3,9

Tablo IV.55’de görüldüğü üzere; bilgisayarın eve alınma sebeplerinden biri olarak öğrencilerden 208’i (%74,3) derslerine yardımcı olması, 31’i (%11,1) eğitim CD’lerini kullanmak, 89’u (%31,8) oyun oynamak, 69’u (%24,6) ofis programlarını kullanmak, 157 ‘si (%56,1) müzik dinlemek, film izlemek, resim yapmak gibi etkinlikler, 238’i (%85,0) ihtiyaç duyulan anda bilgiye ulaşmak, 99’u (35,4%) internet servislerini kullanmak, 81’i (%28,9) çağa ayak uydurmak için, 11’i (%3,9) diğer seçeneklerini işaretlemişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler, bilgisayarın eve alınma sebepleri olarak bu alana; “+18 siteler”, “program yazmak”, “eğlence”, “internetsiz ev mi olur?” gibi ifadelerini de yazmışlardır.

Öğrencilerin bilgisayarı hangi amaçla kullandığı değişkenine ait dağılımlar aşağıda listelenmiştir.

Tablo IV.56. “Bilgisayarı Hangi Amaçla Kullandığı” Değişkenine Ait Dağılımlar

Bilgisayarı Hangi Amaçla Kullandığı	Frekans (F)	Yüzde (%)
Eğlenmek	185	66,1
İnternette gezinmek	184	65,7
Sohbet etmek	140	50
Ev ödevlerini yapmak	210	75
Oyun oynamak	122	43,6
Öğrenmek zorunda olduğum için	25	8,9
Öğrenmek istediğim için	135	48,2
Diğer	8	2,9

Tablo IV.56’ya bakıldığında, eğlenmek seçeneğinin 185 (%66,1),internette gezinmek seçeneğinin 184 (%65,7), sohbet etmek seçeneğinin 140 (%50), ev ödevlerini yapmak seçeneğinin 210 (%75), oyun oynamak seçeneğinin 122 (%43,6), öğrenmek zorunda olduğum için seçeneğinin 25 (%8,9), öğrenmek istediğim için seçeneğinin 135 (%48,2) diğer seçeneğinin 8 (%2,9) kişi tarafından işaretlendiği görülmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler bilgisayarı başka hangi amaçla kullandıklarını belirtmek üzere bu alana “zaman geçirmek için”, “müzik”, “program yazmak”, “ilginç bilgi”, “çeşitli araştırmalar için” gibi ifadeler yazmışlardır.

Öğrencilerin, internette karşılaşılan olumsuz içerik değişkenine ait verdikleri cevapların dağılımları aşağıda listelenmiştir.

Tablo IV.57. “Karşılaşılan Olumsuz İçerik” Değişkenine Ait Dağılımlar

Karşılaşılan Olumsuz İçerik	Frekans (F)	Yüzde (%)
Pornografik	219	78,2
Uyuşturucu madde satışı	19	6,8
Kumar	121	43,2
İrkçılık, etnik ayırım gibi düşünceler, terör örgütleri vs.	71	25,4
Çeşitli sapkın akımlar, tarikatlar (Satanizm, UFO tarikatı vs.)	70	25
Diğer	29	10,4

Tablo IV.57’ye bakıldığında, öğrencilerin 219’u (%78,2) pornografik, 19’u (%6,8) uyuşturucu madde satışı, 121’i (%43,2) kumar, 71’i (%25,4) ırkçılık, etnik ayırım gibi düşünceler, terör örgütleri vs., 70’i (%25) çeşitli sapkın akımlar, tarikatlar (satanizm, UFO tarikatı vs.), 29’u (%10,4) diğer seçeneklerini işaretlemişlerdir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler, karşılaştıkları olumsuz içerikler için bu alana “oyun siteleri”, “evlilik siteleri”, “arkadaşlık siteleri” , “reklamlar”, “ilaçlar gibi”, “zararlı yazılım”, “korsan film” gibi ifadeler yazmışlardır.

Öğrencilerin tercih edilen oyun türleri değişkenine ait dağılımları aşağıda listelenmiştir.

Tablo IV.58. “Tercih Edilen Oyun Türleri” Değişkenine Ait Dağılımlar

Tercih Edilen Oyun Türleri	Frekans (F)	Yüzde (%)
Eğitim içerikli	42	15
Savaş, dövüş	108	38,6
Strateji	151	53,9
Bulmaca	111	39,6
Spor	126	45
Diğer	43	15,4

Tablo IV.58’e bakıldığında, öğrencilerin 42’sinin (%15) eğitim içerikli oyunları, 108’inin (%38,6) savaş, dövüş oyunlarını, 151’inin (%53,9) strateji oyunlarını, 111’inin (%39,6) bulmaca oyunlarını, 126’sının (%45) spor oyunlarını, 43’ünün (%15,4) diğer tür oyunları tercih ettiği görülmektedir. Diğer seçeneği işaretleyen öğrenciler tercih ettikleri diğer oyun türlerine “aksiyon”, “benzetim”, “yarış”, “online oyunlar”, “bilim-kurgu”yu da belirtmişlerdir.

Öğrencilerin, oyunlarda ilgilerini çeken öğeler değişkenine ait dağılımlar aşağıda listelenmiştir.

Tablo IV.59. “Oyunlarda İlgilerini Çeken Öğeler” Değişkenine Ait Dağılımlar

Oyunlarda İlgilerini Çeken Öğeler	Frekans (F)	Yüzde (%)
Görsellik	212	75,7
Şiddet	62	22,1
Sevgi	15	5,4
Serüven	146	52,1
Keşif	126	45
Zeka kullanımı	181	64,6
Derslerle olan ilgisi	13	4,6
Diğer	13	4,6

Tablo IV.59'a bakıldığında, öğrencilerin 212'sinin (%75,7) oyunlarda görsellik, 62'sinin (%22,1) şiddet, 15'inin (%5,4) sevgi, 146'sının (%52,1) serüven, 126'sının (%45) keşif, 181'inin (%64,6) zeka kullanımı, 13'ünün (%4,6) derslerle olan ilgisi, 13'ünün (%4,6) diğer öğelerin ilgilerini çektiği görülmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen öğrenciler, oyunlarda ilgilerini çeken öğeler için "tutku", "takım ruhu", "rekabet", "hikaye yapısı", "sesler", "bilgi vermesi" gibi ifadeleri de eklemişlerdir.

IV.4 ÖĞRENCİLERİN BAĞIMLI DEĞİŞKENLERE (ANKETTEKİ İFADELERE) VERDİKLERİ CEVAPLARIN FREKANS, YÜZDE, ORTALAMA VE STANDART SAPMASINA GÖRE DAĞILIMI

IV.4.1 Öğrencilerin "Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri" İle İlgili İfadelere (Bağımlı Değişkenlere) Verdikleri Cevapların Frekans, Yüzde, Ortalama ve Standart Sapmasına Göre Dağılımı

Tablo IV.60. Öğrencilerin “Genel Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili İfadelere Verdikleri Cevapların Frekans, Yüzde, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerlerinin Dağılımı

Anket Maddeleri	Hiçbir Zaman		Bazen		Genellikle		Her Zaman		X	Ss
	F	%	F	%	F	%	F	%		
1. Madde	38	13,6	117	41,8	85	30,4	40	14,3	2,45	,90
2. Madde	97	34,6	125	44,6	47	16,8	11	3,9	1,90	,81
3. Madde	244	87,1	25	8,9	6	2,1	5	1,8	1,19	,55
4. Madde	201	71,8	56	20,0	13	4,6	10	3,6	1,40	,74
5. Madde	78	27,9	97	34,6	80	28,6	25	8,9	2,19	,94
6. Madde	221	78,9	55	19,6	2	,7	2	,7	1,23	,49
7. Madde	116	41,4	109	38,9	38	13,6	17	6,1	1,84	,88
8. Madde	13	4,6	59	21,1	66	23,6	142	50,7	3,20	,93
9. Madde	123	43,9	88	31,4	38	13,6	31	11,1	1,92	1,01
10. Madde	31	11,1	103	36,8	82	29,3	64	22,9	2,64	,96
11. Madde	15	5,4	111	39,6	104	37,1	49	17,5	2,67	,83
12. Madde	108	38,6	112	40,0	51	18,2	9	3,2	1,86	,82
13. Madde	94	33,6	139	49,6	31	11,1	16	5,7	1,89	,82
14. Madde	176	62,9	74	26,4	20	7,1	10	3,6	1,51	,78
15. Madde	131	46,8	109	38,9	25	8,9	15	5,4	1,73	,84
16. Madde	169	60,4	71	25,4	25	8,9	15	5,4	1,59	,86
17. Madde	20	7,1	59	21,1	94	33,6	107	38,2	3,03	,94
18. Madde	121	43,2	130	46,4	20	7,1	9	3,2	1,70	,74
19. Madde	114	40,7	99	35,4	41	14,6	26	9,3	1,93	,96
20. Madde	74	26,4	104	37,1	53	18,9	49	17,5	2,28	1,04
21. Madde	95	33,9	67	23,9	47	16,8	71	25,4	2,34	1,19
22. Madde	45	16,1	123	43,9	68	24,3	44	15,7	2,40	,94
23. Madde	218	77,9	44	15,7	13	4,6	5	1,8	1,30	,64
24. Madde	205	73,2	49	17,5	14	5,0	12	4,3	1,40	,77
25. Madde	77	27,5	126	45,0	44	15,7	33	11,8	2,12	,94
26. Madde	91	32,5	115	41,1	37	13,2	37	13,2	2,07	,99
27. Madde	233	83,2	35	12,5	9	3,2	3	1,1	1,22	,55
28. Madde	84	30,0	67	23,9	60	21,4	69	24,6	2,41	1,16
GENEL ORTALAMA									3,32	

Tablo IV.60’da da görüldüğü gibi öğrencilerin bağımlı değişkenlerde (ifadelere) en çok katıldıkları ifadeler: "İnternet olmayınca bilgisayar benim için bir anlam ifade etmez." ifadesi (X=3,20 “Her zaman” düzeyinde), "Bilgisayarda, internet, sohbet, oyun, müzik vs. olmasa uzun süre başında kalmam." ifadesi

($X=3,03$ "Her zaman" düzeyinde) ve "Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm." ifadesi ($X=2,67$ "Bazen" düzeyinde) olarak bulunmuştur.

Tablo IV.60'da da görüldüğü gibi öğrencilerin bağımlı değişkenlerde (ifadelere) en az katıldıkları ifadeler: "Ücret Ödev Siteleri aracılığıyla ödevimi başkalarına yaptırdığım olur." ifadesi ($X=1,19$ "Hiçbir zaman" düzeyinde), "Oynadığım oyundaki karakteri model aldığım, onun gibi davrandığım olur." ifadesi ($X=1,22$ "Hiçbir zaman" düzeyinde) ve "Daha sonra internetten ya da CD den dersi dinleyebildiğim için okulu ihmal ettiğim olur." ifadesi ($X=1,23$ "Hiçbir zaman" düzeyinde) olarak bulunmuştur.

BÖLÜM V

V.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

V.1 TARTIŞMALAR

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen verilere ilişkin yapılmış olan tartışmalara yer verilmiştir.

V.1.1 Öğrenci Deneklerin Bağımsız Değişkenlerine Ait Tartışmalar

Tablo IV.1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 137'sinin (%48,9) kız öğrencilerden oluştuğu, 143'ünün ise (%51,1) erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- Cinsiyet bakımından sayılarının hemen hemen eşit olduğu düşünülebilir.

Tablo IV.2 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin araştırmaya katılanların öğrencilerden 70'inin (%25) 9. sınıf, 71'inin (%25,4) 10. sınıf, 70'inin (%25) 11. sınıf, 69'unun (%24,6) 12. sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- Sınıf değişkeni bakımından eşit sayılarda dağıldığı söylenebilir.

Tablo IV.3 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 7'sinin (%2,5) 1 yıldan az zamandır, 73'ünün (%26,1) 1- 4 yıl arası, 158'inin (%56,4) 5- 10 yıl arası, 42'sinin (%15,0) 10 yıldan fazla zamandır bilgisayar kullanıcısı olduğu görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- Çoğunlukla ilköğretimin ilk kademesinden itibaren bilgisayar kullanmaya başladıkları,
- Bilgisayar ve internet ortamında karşılaşılabilecekleri olumsuz içeriklere erken yaşta maruz kaldıkları,
- Sanal sosyalliğe daha yatkın oldukları, gerçek yaşamda iletişimsizlik sonucu topluma uyum problemleri yaşadıkları söylenebilir.

Tablo IV.4 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin bilgisayar kullanma düzeyleri ile ilgili olarak, 86'sının (%30,7) bilgisayar kullanmayı çok iyi bildiği,

183'ünün (%65,4) orta seviyede bildiği, 11'inin (%3,9) çok iyi bildiğini düşünmediği görüşlerine sahip olduğu görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- Bilgisayar kullanma düzeylerini genellikle orta seviyede buldukları söylenebilir.

Tablo IV.5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 269'unun (%96,1) evinde bilgisayarın olduğu, 11'inin (%3,9) ise olmadığı görülmektedir. Buna göre;

- Teknolojide üretim maliyetlerinin düşmesi ile birlikte bilgisayarın ev kullanıcıları için de yaygın hale geldiği,
- İletişim çağının temel gerekliliklerinden görüldüğü, söylenebilir.

Tablo IV.6 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 248'inin (%88,6) evinde internet bağlantısının olduğu, 32'sinin (%11,4) evinde internet bağlantısının olmadığı görülmektedir. Buna göre;

- İnternet bağlantı ücretlerinin düşük olmasının kullanıcı sayısını arttırdığı,
- Zaman ve mekan sınırlaması olmadan istenilen bilgiye ulaşılabildiği,
- İnternetin sunduğu sanal dünyada istenilen her şeye kolay ulaşılabilir olmasının gerçek hayatta da istenilen her şeyin kolay ulaşılabilir ve kolay tüketilebilir olması durumunu oluşturduğu,
- İnternette olumsuz içeriklerle karşılaşma ihtimalinin arttığı,
- İnternetin ortamının bağımlılık oluşturduğu,
- Gün içinde bilgisayar başında kalma süresinin arttığı söylenebilir.

Tablo IV.7 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 68'inin (%24,3) bilgisayarının evin ortak bir alanında, 171'inin (%61,1) kendi odasında, 5'inin (%1,8) anne- babasının odasında durduğu ve 36'sının (%12,9) diğer seçeneğini belirttiği görülmektedir. Buna göre;

- Öğrencilerin kendi odalarında bağımsız hareket edebiliyor olması ile beraber bilgisayar ve internetin öğrenciler tarafından daha fazla kontrol dışı kullandığı,
- Ailelerin; bilgisayar ve internet kullanımının çocukları üzerinde oluşturacağı olumsuz etkileri hakkında yeteri düzeyde farkındalığa sahip olmadığı, söylenebilir.

Tablo IV.8 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 134'ünün (%47,9) maillerini haftada bir, 104'ünün (%37,1) her gün, 32'sinin (%11,4) günde bir iki kez,

10'unun (%3,6) birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol ettiği görülmektedir.

Buna göre;

- Sanal iletişim ortamının hayatın bir parçası haline geldiği,
- Sanal ortamdaki gelen dönütlerin önemini yüksek olduğu, söylenebilir.

Tablo IV.9 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 18'inin (%6,4) haftada bir gün, 52'sinin (%18,6) haftada birkaç gün, 44'ünün (%15,7) günde bir saatten az, 111'inin (%39,6) günde 1- 3 saat arası, 55'inin (%19,6) günde 3 saatten fazla bilgisayar başında zaman geçirdikleri görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- Günün büyük bir kısmını bilgisayar başında geçirdiği,
- Günlük işlerini aksattığı ve sonucunda yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek konusunda sorunlarla karşılaştığı (düzenli uyku, yemek, dinlenme, sosyal aktiviteler, eğitime ayrılan zaman vb.)

söylenebilir.

V.1.2 Bağımlı Değişkenlerin Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Elde Edilen Bulgulara Dair Tartışmalar

Bu kısımda, bağımlı değişkenlerin bağımsız değişkenlere göre farklılaşım farklılaşmadığına ilişkin elde edilen bulgulara dair tartışmalara yer verilmiştir.

V.1.2.1 Öğrencilerin “Cinsiyet” Değişkenine İlişkin Tartışmalar

Tablo IV.10 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” ifadesini kız öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Erkek öğrencilerin internet ve bilgisayarı ödevlerini hazırlarken bilgi edinmek amacıyla değil sadece ödev sorumluluğunu yerine getirmek amacıyla kullandıkları,
- Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre sorgulamadan, anlamadan bilgilenmeye daha yatkın oldukları,
- Kız öğrencilerin ödev konusunda daha araştırmacı ve bilinçli davranış sergiledikleri

söylenebilir.

Tablo IV.11 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “İnternette bulduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” ifadesini kız öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Erkek öğrencilerin belli bir çaba ve zaman sarf edilerek geliştirilen ürünlere daha az saygı duydukları,
  - Erkek öğrencilerin daha az özgün çalışmalar yaptığı,
  - Kız öğrencilerin daha üretici olduğu,
- söylenbilir.

Tablo IV.12 incelendiğinde, kız öğrencilerin “Eğitim CD’ lerini seçerken uzman bir kişiden yardım alırım.” ifadesini erkek öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Kız öğrenciler için eğitsel konularda uzman görüşünün etkililik gösterdiği,
  - Kız öğrencilerin öğrenmede kullanacakları kaynakların kalitesine daha çok önem verdiği,
- söylenbilir.

Tablo IV.13 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesini kız öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Erkek öğrencilerin, sanal eğlence ortamını gerçek yaşama nispeten daha fazla tercih ettikleri söylenbilir.

Tablo IV.14 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesini kız öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Erkek öğrencilerin bilgisayarda geçirdikleri süreyi kontrol edemedikleri,
  - Erkek öğrencilerin gün içerisinde süreğen (kronik) yorgunluk yaşadıkları,
  - Gündelik yaşamı sürdürmede zorluklarla karşılaştıkları,
- söylenbilir.

Tablo IV.15 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” ifadesini kız öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Erkek öğrencilerin, sanal ortamda kurulan arkadaşlıkları daha çok tercih ettikleri,
  - Erkek öğrencilerin, sanal tutulmayı (popülariteyi) daha fazla önemsedikleri,
- söylenbilir.

Tablo IV.16 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” ifadesini kız öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre başkalarının özel hayatına daha saygılı olduğu,
- Erkek öğrencilerin bilgisayar ortamında kanunsuz (illegal) girişimlerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Tablo IV.17 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “Oyunlar derslerle ilgili olduğu zaman eğlenceli gelmiyor.” ifadesine kız öğrencilere göre daha çok katıldıkları görülmektedir. Buna göre;

- Erkek öğrencilerin eğitsel nitelik taşımayan oyunlardan hoşlandıkları,
  - Erkek öğrenciler tarafından bilgisayar oyunlarının ders dışı faaliyet olarak algılandığı,
- söylenebilir.

Tablo IV.18 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” ifadesine kız öğrencilere göre daha fazla katıldıkları görülmektedir. Buna göre;

- Kız öğrencilerin gerçek yaşamda arkadaşlarıyla vakit geçirmekten daha fazla zevk aldıkları,
  - Erkek öğrencilerin arkadaşlarıyla birlikte yaşadıkları gerçek süreç paylaşımlarından elde edecekleri kazanımlara olan farkındalıklarının düşük olduğu
- söylenebilir.

Tablo IV.19 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “Oynadığım oyundaki karakteri model aldığım, onun gibi davrandığım olur.” ifadesini kız öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Erkek öğrencilerin sanal oyunlardaki karakterleri daha fazla rol model aldıkları ve içselleştirdikleri,
  - Erkek öğrencilerin kendilerine özgü kişilik ve karakterlerinin bozulmaya uğradığı,
- söylenebilir.

Tablo IV.20 incelendiğinde, erkek öğrencilerin “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesini kız öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Erkek öğrencilerin bilgisayar ortamında telif haklarını korkusuzca ihlal edebildikleri,
  - Erkek öğrencilerin bilgisayarda dosya indirme ve paylaşmaya daha meraklı oldukları
- söylenbilir.

V.1.2.2 “Sınıf” Değişkenine İlişkin Tartışmalar

Tablo IV.21 ve Tablo IV.21A incelendiğinde, “Ailem bilgisayarda yaptığım, internette bakındığım şeyleri takip eder.” ifadesine 9. ve 11. sınıf öğrencilerinin 12. sınıf öğrencilerine göre daha çok katıldıkları görülmektedir. Buna göre;

- Öğrencilerin yaşları büyüdükçe aileleri tarafından daha az kontrol edildikleri,
  - 12. sınıf öğrencilerinin internette ve bilgisayarda daha özgür hareket ettikleri
- söylenbilir.

Tablo IV.22 ve Tablo IV.22A incelendiğinde, “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesindeki durum ile 9. sınıf öğrencilerinin 12. sınıf öğrencilerine göre daha sıklıkla karşılaştıkları görülmektedir. Buna göre;

- Yaşları arttıkça ailelerin, çocuklarına olan güveninin arttığı ve çocuklarının bilinçli hareket edeceklerini düşündükleri,
  - Son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavı ile ilgili yerine getirmeleri gereken sorumlulukları olmasına rağmen aileleri tarafından kontrol edilmedikleri
- söylenbilir.

Tablo IV.23 ve Tablo IV.23A incelendiğinde, “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” ifadesindeki durum ile 9. sınıf öğrencilerinin 12. sınıf öğrencilerine göre daha sıklıkla karşılaştıkları görülmektedir. Buna göre;

- Ailelerin 15 yaşın (yaklaşık 9.sınıfa denk gelen düzey) ergenlikte kişilik gelişimine ilişkin önemli bir dönem olduğunun farkında oldukları
- söylenbilir.

Tablo IV.24 ve Tablo IV.24A incelendiğinde, “Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.” ifadesine 10. sınıf öğrencilerinin 11. sınıf öğrencilerine göre daha çok katıldıkları görülmektedir. Buna göre öğrencilerin;

- Yaşadıkları çevreye uyumsuzluk sonucu sanal sosyalleşmeye yöneldiği,
  - Aileleri dışında arkadaşları ya da farklı çevrelerle iletişime geçmeleri gereken gelişim döneminde sanal ortamlarda daha aktif oldukları,
  - Arkadaş edinme ihtiyaçlarını internet üzerinde kurulu sosyal ağlar (facebook, msn...) ile gidermeye çalıştıkları,
- söylenbilir.

Tablo IV.25 ve Tablo IV.25A incelendiğinde, “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesini 12. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerine göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- 12. sınıf öğrencileri üzerinde sanal ortamda edinilen yanlış öğrenme etkilerinin kalıcı olduğu
  - Öğrencilerin yaşları büyüdükçe internet ortamında daha korkusuz hareket ettikleri
- söylenbilir.

V.1.2.3 “Bilgisayar Kullanım Yılı” Değişkenine İlişkin Tartışmalar

Tablo IV.26 ve Tablo IV.26A incelendiğinde “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” ifadesine en çok katılanların 1 yıldan az süredir bilgisayar kullananlar olduğu görülmektedir. Buna göre;

- Bilgisayar ve internette bulunan bilginin güvenilirliğine olan inancın bilgisayar kullanımına başlanılan ilk yıllarda daha yüksek olduğu,
  - İnternet ortamının sunduğu olanakların yanlış kullanılması sonucu sorgulama, analiz ve sentez becerisi olmayan bireylerin yetiştiği,
- söylenbilir.

Tablo IV.27 ve Tablo IV.27A incelendiğinde, “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesine en çok katılanların 10 yıldan fazla süredir bilgisayar kullananlar olduğu görülmektedir. Buna göre;

- Bilgisayar başında geçirilen süre arttıkça bilgisayarın verdiği zevkin daha fazla bağımlılık oluşturduğu,
- söylenbilir.

Tablo IV.28 ve Tablo IV.28A incelendiğinde, “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesindeki durumu bilgisayarı 10 yıldan fazla süredir kullananların 1- 4 yıl arası kullananlara göre daha sıklıkla yaşadıkları görülmektedir. Buna göre;

- Bilgisayar ve internetin uzun yıllar kullanımının bağımlılık oluşturmaları sonucu bilgisayar başında kaldıkları süreyi yaşadıkları sorunlara rağmen kontrol edemedikleri söylenebilir.

Tablo IV.29 ve Tablo IV.29A incelendiğinde, “Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.” ifadesine bilgisayarı 1 yıldan az süredir kullananların 10 yıldan fazla süredir kullananlara göre daha sıklıkla katıldıkları görülmektedir. Buna göre;

- Yeni internet kullanıcısı öğrenciler için ailelerinin kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo IV.30 ve Tablo IV.30A incelendiğinde “Boş zamanlarımda ödevim olmadığı halde kendi kendime, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaparım.” ifadesini bilgisayarı 10 yıldan fazla süredir kullananların 5- 10 yıl arası kullananlara göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Uzun yıllar bilgisayar kullananların bilgisayarda gerçekleştirdikleri etkinliklerde (sosyal ağları kullanma, zorunlu ödev araştırması...) doyum yaşamalarının getirisiyle farklı etkinliklere yöneldikleri söylenebilir.

Tablo IV.31 ve Tablo IV.31A incelendiğinde, “Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.” ifadesini bilgisayarı 5- 10 yıl arası kullananların 1- 4 yıl arası kullananlara göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- İnternetin yasal olmayan (illegal) amaçlar için kullanılmasına yönelik kişiler üzerinde yeterli düzeyde yaptırım ve cezaların bulunmadığı söylenebilir.

V.1.2.4 “Bilgisayar Kullanma Düzeyi” Değişkenine İlişkin Tartışmalar

Tablo IV.32 ve Tablo IV.32A incelendiğinde, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesini bilgisayarı çok iyi bildiğini düşünen öğrencilerin orta seviyede bildiğini düşünen öğrencilere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre ;

- Bilgisayar kullanım seviyesinin yüksek olduğunu düşünen öğrencilerin sürekli çevrim içi kalma ve sanal ortamda varlıklarını hissettirme isteği duydukları,
- Yüksek düzeyde bilgisayar kullanma seviyesine sahip olmanın oyun oynamak, msn e girmek, internette dolaşmak eylemleri ile algılandığı söylenebilir.

Tablo IV.33 ve Tablo IV.33A incelendiğinde, “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” ifadesini bilgisayarı çok iyi bildiğini düşünen öğrencilerin orta seviyede bildiğini düşünen öğrencilerine göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Bilgisayar bilgisinin yasal olmayan (illegal) kullanımının sanal ortamda güç gösterisi olarak algılandığı söylenebilir.

V.1.2.5 “Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer” Değişkenine İlişkin Tartışmalar

Tablo IV.34 ve Tablo IV.34A incelendiğinde “İnternette bulduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.” ifadesine en çok katılanların, bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmektedir. Buna göre bilgisayar başında kendi kendine daha özgür kalabilen, süre sınırı olmayanların;

- Ahlaki olmayan eylemlerde bulunabildiği,
  - Gerçekte yaptıkları etkinlikler ile çevresine söylediklerinin aynı olmadığı,
  - Kendi çalışmalarını yapmak için ayırmaları gereken zamanı başka etkinliklere ayırdıkları
- söylenebilir.

Tablo IV.35 ve Tablo IV.35A incelendiğinde “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesine en çok katılanların, bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmektedir. Buna göre bilgisayarı kişisel ortamda kullanabilenlerin;

- Daha rahat ve süresiz sanal ortamda bulunabildikleri,
  - Başında bulunmasalar bile bilgisayarı meşgul edebildikleri
- söylenebilir.

Tablo IV.36 ve Tablo IV.36A incelendiğinde “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” ifadesine en çok katılanların, bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmektedir. Buna göre;

- Kendi odasında bilgisayarı daha özgürce kullanabilenlerin bilgisayar başında geçirdikleri süreyi diğer işlerini aksatacak derecede çok tuttukları
- söylenebilir.

Tablo IV.37 ve Tablo IV.37A incelendiğinde “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesini bilgisayarı kendi odasında

bulunanların ortak bir kullanım alanında bulunanlara göre daha sıklıkla yaşadıkları görülmektedir. Buna göre;

- Kendi odasında daha özgürce bilgisayar kullanabilenlerin gece geç saatlere kadar bilgisayar başında kaldıkları söylenebilir.

Tablo IV.38 ve Tablo IV.38A incelendiğinde “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” ifadesine en çok katılanların, bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmektedir. Buna göre;

- Bilgisayarla çocuğunu baş başa bırakan ailelerin çocuklarının bilgisayar başında geçirdikleri süre ile ilgili endişe duydukları,
- Bilgisayarı kendi odasında olan çocukların bilgisayar başında kalma sürelerini uygun şekilde ayarlayamadıkları söylenebilir.

Tablo IV.39 ve Tablo IV.39A incelendiğinde “Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.” ifadesine en çok katılanların, bilgisayarı kendi odasında duranlar olduğu görülmektedir. Buna göre;

- Bilgisayar başında kendi kendine daha özgürce hareket eden kişilerin gizlice, ahlaki ve yasal olmayan eylemlerde bulunduğu söylenebilir.

V.1.2.6 “Mail Kontrol Etme Sıklığı” Değişkenine İlişkin Tartışmalar

Tablo IV.40 ve Tablo IV.40A incelendiğinde “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesine en çok katılanların, maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenler olduğu görülmektedir. Buna göre maillerini sıklıkla kontrol edenlerin;

- Sanal ortamdaki aktifliklerini önemsedikleri,
- Sanal ortam ilişkilerindeki değişiklikleri sürekli takip etmek istedikleri,
- Sanal ortamdaki gelecek uyarılara her an ihtiyaç duydukları,
- Eylemsel olarak kontrol edemeseler bile akıllarının hep orda olduğu, söylenebilir.

Tablo IV.41 ve Tablo IV.41A incelendiğinde “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesini maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenlerin; haftada bir, her gün, günde bir iki kez kontrol edenlere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenlerin;

- Sanal ortamdan kopmamak, değişiklikleri takip etmek adına uykularından fedakarlık ettikleri söylenebilir.

Tablo IV.42 ve Tablo IV.42A incelendiğinde “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs.)” ifadesine en çok katılanların, maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenler olduğu görülmektedir. Buna göre maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenlerin;

- Sanal yaşamlarındaki değişiklikleri sürekli takip etmek için bilgisayar başında sıklıkla ya da uzun süre kalanların çeşitli sağlık sorunları yaşadıkları söylenebilir.

Tablo IV.43 ve Tablo IV.43A incelendiğinde “Aileme bilgisayarda ders çalıştığımı söyleyip başka şeyler yaptığım olur.” ifadesini maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenlerin, haftada bir kez kontrol edenlere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenlerin;

- Bilgisayar başında daha uzun süreler kalabilmek için ailelerine durumu farklı yansıttıkları,
- Bilgisayar başında uzun süre kalma sebeplerini ailelerine kabul edilebilir göstermek için yalan söylemekten çekinmedikleri söylenebilir.

V.1.2.7 “Bilgisayarda Geçirilen Zaman” Değişkenine İlişkin Tartışmalar

Tablo IV.44 ve Tablo IV.44A incelendiğinde, “Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.” ifadesine en çok katılanların günde 3 saatten fazla zamanı bilgisayar başında geçirenler olduğu görülmektedir. Buna göre;

- Bilgisayar başında fazla zaman geçirenlerin ders dışı etkinliklere daha fazla zaman ayırdığı söylenebilir.

Tablo IV.45 ve Tablo IV.45A incelendiğinde, “Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.” ifadesini bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin haftada 1 gün, haftada birkaç gün, günde 1 saatten az, günde 1- 3 saat zaman geçirenlere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Öğrencilerin sanal ortamda olan bitenden sürekli haberdar olma isteğinde buldukları söylenebilir.

Tablo IV.46 ve Tablo IV.46A incelendiğinde, “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesini bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin günde 1 saatten az zaman geçirenlere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Bilgisayar ve internet ortamında fazla zaman geçirenlerin gerçek yaşamdan kopuk oldukları ve eğlence gereksinimlerini bilgisayar başında karşıladıkları söylenebilir.

Tablo IV.47 ve Tablo IV.47A incelendiğinde, “Günlük yaşamımda bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarıma ayırdığım zaman giderek azalıyor.” ifadesini bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin haftada birkaç gün zaman geçirenlere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin gerçek yaşamlarında ilgilendikleri sosyal uğraşlarının yerini zamanla bilgisayarda yaptıkları etkinliklerin aldığı söylenebilir.

Tablo IV.48 ve Tablo IV.48A incelendiğinde, “Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.” ifadesini bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin haftada birkaç gün zaman geçirenlere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Her gün, günün büyük kısmını bilgisayar başında geçirenlerin temel sorumluluklarını (uyku uyumak, yemek yemek, ödev yapmak gibi) aksattığı söylenebilir.

Tablo IV.49 ve Tablo IV.49A incelendiğinde “Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.” ifadesini bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin haftada birkaç, günde 1 saatten az ve günde 1- 3 saat zaman geçirenlere göre daha sıklıkla yaşadıkları görülmektedir. Buna göre;

- Uykusuzluk sonucu oluşan zihinsel ve bedensel yorgunlukla öğrencilerin okul içi ve dışı faaliyetlerde başarısızlık yaşadıkları söylenebilir.

Tablo IV.50 ve Tablo IV.50A incelendiğinde, “Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs).” ifadesini bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin haftada 1 gün, haftada birkaç gün, günde 1 saatten az, günde 1- 3 saat zaman geçirenlere göre daha sıklıkla yaşadıkları görülmektedir. Buna göre;

- Gelişim çağındaki öğrencilerin uyku düzenlerinin bozulması sonucu bedensel ve zihinsel gelişimlerinin olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir.

Tablo IV.51 ve Tablo IV.51A incelendiğinde, “Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.” İfadesi ile bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin haftada 1 gün zaman geçirenlere göre daha sıklıkla karşılaştıkları görülmektedir. Buna göre;

- Bilgisayar başında fazla zaman geçirenlerin ailesiyle fazla zaman geçirmemesi, ödevlerini ve işlerini aksatması gibi sebeplerle ailelerinin endişelendiği ve bilgisayar başında geçirilen zamanı kısıtlamak istedikleri söylenebilir.

Tablo IV.52 ve Tablo IV.52A incelendiğinde, “Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.” ifadesini bilgisayarda günde 3 saatten fazla zaman geçirenlerin günde 1 saatten az, günde 1- 3 saat zaman geçirenlere göre daha sıklıkla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre;

- Öğrencilerin gerçek yaşamda tatmaları zor olan heyecanları bilgisayarın sunduğu sanal ortamlarda yaşamalarının öğrencilere daha fazla zevk verdiği söylenebilir.

V.1.3 Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili Birden Fazla Seçeneği İşaretleyebildikleri Sorulara Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bulgulara Dair Tartışmalar

Tablo IV.53 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 258’i (%92,2) evden, 24’ü (%8,6) okuldan, 69’u (%24,6) internet kafeden, 65’i (%23,2) bir yakınının evinden, 15’i (%5,4) diğer olanaklarla bilgisayara ulaşabildiklerini belirtmişlerdir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- Bilgisayar ve internete en çok evden, en az ise okuldan ulaştıkları söylenebilir.

Tablo IV.54 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 150’sinin (%53,6) üniversiteye hazırlık, 126’sının (%45,0) derslerindeki başarının düşmesi, 76’sının (%27,1) ailenin koyduğu kurallar nedeniyle bilgisayar başında geçirdikleri zamanı kısaltabileceklerini belirtirken, öğrencilerin 25’i (%8,9) hiçbir şeyin bilgisayar başında geçirdiği süreye engel olmadığını, 32’si (%11,4) bilgisayar başında geçirdiği

süreyi azaltabilmek için diğer sebepleri belirtmişlerdir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- Okul başarısı ve üniversite sınavı gibi geleceklerini etkileyecek durumlar ile ilgili kaygı duydukları söylenebilir.

Tablo IV.55 incelendiğinde bilgisayarın eve alınma sebeplerini araştırmaya katılan öğrencilerin 208'i (%74,3) derslerine yardımcı olması, 31'i (%11,1) eğitim CD'lerini kullanmak, 89'u (%31,8) oyun oynamak, 69'u (%24,6) ofis programlarını kullanmak, 157'si (%56,1) müzik dinlemek, film izlemek, resim yapmak gibi etkinlikler, 238'i (%85,0) ihtiyaç duyulan anda bilgiye ulaşmak, 99'u (35,4%) internet servislerini kullanmak, 81'i (%28,9) çağa ayak uydurmak, 11'i (%3,9) diğer amaçlar olarak belirtmişlerdir. Buna göre;

- Bilgisayarın en çok derslere yardımcı olma, en az ise eğitim CD'lerini kullanma amacıyla eve alındığı söylenebilir.

Tablo IV.56 incelendiğinde bilgisayarı kullanma amaçlarını araştırmaya katılan öğrencilerin 185'i (%66,1) eğlenmek, 184'ü (%65,7) internette gezinmek, 140'ı (%50) sohbet etmek, 210'u (%75) ev ödevlerini yapmak, 122'si (%43,6) oyun oynamak, 25'i (%8,9) öğrenmek zorunluluğu, 135'i (%48,2) öğrenme isteği, 8'i (%2,9) diğer sebepler olarak belirtmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- Bilgisayarı en çok ev ödevlerini yapma, en az bilgisayar kullanmayı öğrenme zorunluluğu sebepleriyle kullandıkları söylenebilir.
- Tablo 55 ve 56 karşılaştırıldığında ise bilgisayar ve internetin eve alınma sebepleri özellikle derslere yardımcı olması, ihtiyaç duyulduğunda bilgiye ulaşılmasıyla, öğrencilerin bilgisayarı en çok ev ödevlerini yapmak, eğlenmek, internette gezinmek için kullandıkları söylenebilir.

Tablo IV.57 incelendiğinde internette karşılaştıkları uygunsuz içerikleri araştırmaya katılan öğrencilerin 219'u (%78,2) pornografik, 19'u (%6,8) uyuşturucu madde satışı, 121'i (%43,2) kumar, 71'i (%25,4) ırkçılık, etnik ayırım gibi düşünceler, terör örgütleri vs., 70'i (%25) çeşitli sapkın akımlar, tarikatlar (satanizm, UFO tarikatı vs.), 29'u (%10,4) diğer içerikler olarak belirtmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- İnternet ortamında en çok pornografik, en az ise uyuşturucu madde ile ilgili içerikle karşılaştıkları,
- Erken yaşta cinsellikle tanıştıkları,

- Kolay yoldan para kazanmak için kumar gibi alışkanlıklar edinebileceği, ders çalışıp, iş sahibi olmak yerine bu tür yasadışı ve zararlı eylemlere yönelebileceği,
- Yanlış, sapkın düşünce ve tarikatların, örgütlerin bilgilerine kolayca ulaşım, onlara yönelebileceği söylenebilir.

Tablo IV.58 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 42'sinin (%15) eğitim içerikli oyunları, 108'inin (%38,6) savaş, dövüş oyunlarını, 151'inin (%53,9) strateji oyunlarını, 111'inin (%39,6) bulmaca oyunlarını, 126'sının (%45) spor oyunlarını, 43'ünün (%15,4) diğer tür oyunları tercih ettiği görülmektedir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

- En çok spor oyunlarını, en az ise eğitim içerikli oyunları tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo IV.59 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 212'sinin (%75,7) oyunlarda görsellik, 62'sinin (%22,1) şiddet, 15'inin (%5,4) sevgi, 146'sının (%52,1) serüven, 126'sının (%45) keşif, 181'inin (%64,6) zeka kullanımı, 13'ünün (%4,6) derslerle olan ilgi, 13'ünün (%4,6) diğer öğelerin ilgilerini çektiği görülmektedir. Buna göre;

- Öğrencileri için oyunlarda en çok görselliğin, en az ise derslerle olan ilgisinin önemli olduğu,
- Oyunların dersle ilgili olmasının fazla ilgi çekmediği, oyunları daha çok eğlenmek amacıyla kullandıkları,
- Öğrencilerin, sanal ortamda zekasını kullanma, strateji geliştirme, keşif yapma ve serüvenlere atılma gibi etkinlikler ile kendisini psikolojik açıdan yeterli görme isteği duyduğu ,
- Gerçek yaşamda yaşaması zor olan etkinliklerle sanal ortamda kendini tatmin ettiği söylenebilir.

V.1.4 Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili İfadelere (Bağımlı Değişkenlere) Verdikleri Cevapların Frekans, Yüzde, Ortalama ve Standart Sapmasına İlişkin Bulgulara Dair Tartışmalar

Tablo IV.60'da da görüldüğü gibi öğrencilerin bağımlı değişkenlerde en çok katıldıkları ifadeler: “İnternet olmayınca bilgisayar benim için bir anlam ifade

etmez.” ifadesi (X=3,20 “Her zaman” düzeyinde), “Bilgisayarda, internet, sohbet, oyun, müzik vs. olmasa uzun süre başında kalmam.” ifadesi (X=3,03 “Her zaman” düzeyinde) ve “Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.” ifadesi (X=2,67 “Bazen” düzeyinde) olarak bulunmuştur.

Tablo IV.60’da da görüldüğü gibi öğrencilerin bağımlı değişkenlerde (ifadelere) en az katıldıkları ifadeler: "Ücretli Ödev Siteleri aracılığıyla ödevimi başkalarına yaptırdığım olur." ifadesi (X=1,19 “Hiçbir zaman” düzeyinde), "Oynadığım oyundaki karakteri model aldığım, onun gibi davrandığım olur." ifadesi (X=1,22 “Hiçbir zaman” düzeyinde) ve "Daha sonra internetten ya da CD den dersi dinleyebildiğim için okulu ihmal ettiğim olur." ifadesi (X=1,23 “Hiçbir zaman” düzeyinde) olarak bulunmuştur.

Bu bulgulara göre;

- Bilgisayarda en çok internetle yapılan etkinliklerin zevk verdiği, öğrencilerin sanal da olsa insanlarla iletişime geçmeyi, sadece kendi bulunduğu ortamlarla sınırlı kalmayan uçsuz bucaksız sanal dünyada gezinmeyi istediği,
- Bilgisayarda eğlenebileceği, sohbet, müzik, oyun gibi etkinlikleri tercih ettiği,
- Ödev sitelerinde ödeme sistemlerinin genellikle kredi kartı ile olması, öğrencilerin bu ödeme şekli için gereklilikleri yerine getirememeleri (yaş, kredi kartı sahipliği) nedeniyle bu sitelerden yararlanamadıkları,
- Eğitsel içerikli CD’ ler ve tanıtımlarının diğer içerikli CD’lere oranla daha az yaygın olduğu söylenebilir.

V.2 SONUÇLAR

Bu kısımda, araştırmaya ilişkin bulgulara dair sonuçlar özetlenerek aktarılmıştır.

V.2.1 Bağımsız Değişkenlere İlişkin Sonuçlar

Bu kısımda öğrencilerin kişisel bilgileri, bilgisayar ve internet sahiplikleri ve bunları genel kullanım alışkanlıklarına ait sorulara verdikleri cevaplara ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Sonuçlara göre araştırmaya katılan öğrencilerin;

1. 137’sini (%48,9) kız, 143’ünü (%51,1) erkek öğrenciler olduğu,

2. 70'inin (%25) 9. sınıf, 71'inin (%25,4) 10. sınıf, 70'inin (%25) 11. sınıf, 69'unun (%24,6) 12. sınıfta öğrencisi olduğu,
3. 7'sinin (%2,5) 1 yıldan az zamandır, 73'ünün (%26,1) 1- 4 yıl arası, 158'inin (%56,4) 5- 10 yıl arası, 42'sinin (%15,0) 10 yıldan fazla zamandır bilgisayar kullandığı,
4. 86'sının (%30,7) çok iyi, 183'ünün (%65,4) orta seviyede, 11'inin (%3,9) düşük seviyede bilgisayar bilgisine sahip olduğu,
5. 269'unun (%96,1) evinde bilgisayar bulunduğu, 11'inin (%3,9) ise bulunmadığı,
6. 248'inin (%88,6) evinde internet bağlantısı olduğu, 32 'sinin (%11,4) evinde internet bağlantısının olmadığı,
7. 68'inin (%24,3) bilgisayarının evin ortak bir alanında, 171'inin (%61,1) kendi odasında, 5'inin (%1,8) anne- babasının odasında ve 36'sının (%12,9) diğer alanlarda durduğu,
8. 134'ünün (%47,9) maillerini haftada bir, 104'ünün (%37,1) her gün, 32'sinin (%11,4) günde bir iki kez, 10'unun (%3,6) birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol ettiği,
9. 18'inin (%6,4) haftada bir gün, 52'sinin (%18,6) haftada birkaç gün, 44'ünün (%15,7) günde bir saatten az, 111' inin (%39,6) günde 1- 3 saat arası, 55'inin (%19,6) günde 3 saatten fazla bilgisayar başında zaman geçirdiği görülmektedir.

V.2.2 Bağımlı Değişkenlerin Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Elde Edilen Bulgulara Dair Sonuçlar

Bu kısımda, bağımlı değişkenlerin bağımsız değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

V.2.2.1 Öğrencilerin “Cinsiyet” Değişkenine İlişkin Sonuçlar

Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha çok

1. Ödevlerini hazırlarken internette bulduklarını okumadan kullandığı,
2. İnternette bulunduğu başkalarının çalışmalarını kendininmiş gibi gösterdiği,
3. Eğlence ihtiyacından dolayı bilgisayar başında zaman geçirdiği,
4. Bilgisayar başında çok vakit geçirdiği için uykusuz kaldığı,

5. Msn adresini herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyduğu,
6. Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunduğu,
7. Oyunları derslerle ilgili olduğu zaman eğlenceli bulmadığı
8. Bilgisayar oyunlarını gerçek hayatta arkadaşlarıyla oynadığı oyunlardan daha zevkli bulduğu,
9. Oynadığı oyundaki karakteri model aldığı, onun gibi davrandığı,
10. Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarıyla paylaştığı görülmektedir.

Kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha çok

1. Eğitim CD' lerini seçerken uzman bir kişiden yardım aldığı görülmektedir.

V.2.2.2 “Sınıf” Değişkenine İlişkin Sonuçlar

9. sınıf öğrenci ailelerinin 12. sınıf öğrenci ailelerinden daha sık olarak öğrencinin;

1. Bilgisayarda yaptığı, internette bakındığı şeyleri takip ettiği,
2. Bilgisayar başında kalma süresiyle ilgili bazı kurallar düzenlediği,
3. Girmemesi gereken siteler konusunda uyardığı görülmektedir.

11. sınıf öğrenci ailelerinin 12. sınıf öğrenci ailelerinden daha sık olarak öğrencinin;

1. Bilgisayarda yaptığı, internette bakındığı şeyleri takip ettiği görülmektedir.

10. sınıf öğrencilerinin 11. sınıf öğrencilerinden daha çok;

1. Msn adresini herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyduğu görülmektedir.

12. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerinden daha çok;

1. Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarıyla paylaştığı görülmektedir.

V.2.2.3 “Bilgisayar Kullanım Yılı” Değişkenine İlişkin Sonuçlar

10 yıldan fazla süredir bilgisayar kullananların;

1. Diğer sürelerde bilgisayar kullananlara göre daha çok, eğlence ihtiyacından dolayı bilgisayar başında zaman geçirdikleri,

2. 1- 4 yıl arası kullananlara göre daha sık bilgisayar başında çok vakit geçirmeleri sebebiyle uykusuz kaldıkları,

3. 5- 10 yıl arası kullananlara göre daha çok, boş zamanlarında ödevi olmadığı halde kendi kendine, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaptığı görülmektedir.

1 yıldan az süredir bilgisayar kullananların;

1. Diğer sürelerde bilgisayar kullananlara göre daha çok ödevlerini hazırlarken internette bulduklarını okumadan kullandığı,

2. 10 yıldan fazla süredir kullananlara göre ailelerinin girmemeleri gereken siteler konusunda daha çok uyardıkları görülmektedir.

5- 10 yıl arası bilgisayar kullananların;

1. 1- 4 yıl arası kullananlara göre daha sıklıkla korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarıyla paylaştığı görülmektedir.

V.2.2.4 “Bilgisayar Kullanma Düzeyi” Değişkenine İlişkin Sonuçlar

Bilgisayarı çok iyi bildiğini düşünen öğrencilerin orta seviyede bildiğini düşünen öğrencilere göre daha sıklıkla;

1. Bilgisayar başında olmasa bile bilgisayarının, msn inin açık kalmasını istediği,

2. Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunduğu görülmektedir.

V.2.2.5 “Evde Bilgisayarın Bulunduğu Yer” Değişkenine İlişkin Sonuçlar

Bilgisayarı kendi odasında bulunanların,

1. Diğer yerlerde bulunanlara göre daha çok;

▪ İnternette bulduğu başkalarının çalışmalarını kendininmiş gibi gösterdiği,

▪ Bilgisayar başında olmasa bile bilgisayarının, msn inin açık kalmasını istediği,

▪ Bilgisayarda geçirdiği zaman yüzünden işlerini aksattığı,

▪ Ailelerinin bilgisayar başında kalma süresi ile ilgili bazı kuralları düzenlediği,

▪ Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunduğu,

2. Ortak bir kullanım alanında bulunanlara göre daha sık

- Bilgisayar başında çok vakit geçirdikleri için uykusuz kaldıkları görülmektedir.

V.2.2.6 “Mail Kontrol Etme Sıklığı” Değişkenine İlişkin Sonuçlar

Maillerini birer saat aralıklarla ya da daha sık kontrol edenlerin;

1. Diğer sıklıklarda kontrol edenlerden daha çok;

- Bilgisayar başında olmasalar bile bilgisayarının, msn imin açık kalmasını istedikleri,
- Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs) yaşadıkları,

2. Haftada bir, her gün, günde bir iki kez kontrol edenlere göre daha sıklıkla

- Bilgisayar başında çok vakit geçirdiği için uykusuz kaldığı,

3. Haftada bir kez kontrol edenlere göre daha çok,

- Ailelerine bilgisayarda ders çalıştıklarını söyleyip başka şeyler yaptığı görülmektedir.

V.2.2.7 “Bilgisayarda Geçirilen Zaman” Değişkenine İlişkin Sonuçlar

Bilgisayar başında 3 saatten fazla zaman geçirenlerin,

1. Diğer sürelerde bilgisayar başında zaman geçirenlere göre daha sıklıkla ödevlerini hazırlarken internette bulduklarını okumadan kullandığı,

2. Haftada 1 gün, haftada birkaç gün, günde 1 saatten az, günde 1- 3 saat zaman geçirenlere göre daha sıklıkla,

- bilgisayar başında olmasa bile bilgisayarının, msn inin açık kalmasını istediği,
- bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs.) yaşadığı

3. Günde 1 saatten az zaman geçirenlere göre daha çok eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçirdiği,

4. Haftada birkaç gün zaman geçirenlere göre daha çok,

- günlük yaşamlarında bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarına ayırdığı zamanı giderek azalttığı,
- bilgisayarda geçirdiği zaman yüzünden işlerimi aksattığı,

5. Haftada birkaç, günde 1 saatten az ve günde 1- 3 saat zaman geçirenlere göre daha çok bilgisayar başında vakit harcadığı için uykusuz kaldığı,

6. Haftada 1 gün zaman geçirenlere göre ailelerinin bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kuralları daha çok düzenlediği,
7. 1 saatten az, günde 1- 3 saat zaman geçirenlere göre bilgisayar oyunlarının gerçek hayatta arkadaşlarıyla oynadığı oyunlardan daha zevkli geldiği görülmektedir.

V.2.3 Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili Birden Fazla Seçeneği İşaretleyebildikleri Sorulara Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzde Değerlerine İlişkin Bulgulara Dair Sonuçlar

Araştıramaya katılan öğrencilerin;

1. 258'inin (%92,2) evden, 24'ünün (%8,6) okuldan, 69'unun (%24,6) internet kafeden, 65'inin (%23,2) bir yakınının evinden, 15'inin (%5,4) diğer olanaklarla bilgisayara ulaşabildikleri,
2. 150'sinin (%53,6) üniversiteye hazırlık, 126'sının (%45,0) derslerindeki başarının düşmesi, 76'sının (%27,1) ailenin koyduğu kurallar nedeniyle bilgisayar başında geçirdikleri zamanı kısaltabileceği, 25'inin (%8,9) bilgisayar başında geçirdiği süreye hiçbir şeyin engel olmadığı, 32'sinin (%11,4) bilgisayar başında geçirdiği süreyi azaltabilmek için diğer sebepleri belirttiği,
3. 208'inin, (%74,3) derslere yardımcı olması, 31'inin (%11,1) eğitim CD' leri kullanma, 89'unun (%31,8) oyun oynama, 69'unun (%24,6) ofis programlarını kullanma, 157 'sinin (%56,1) müzik dinleme, film izleme, resim yapmak gibi etkinlikler, 238'i (%85,0) ihtiyaç duyulan anda bilgiye ulaşma, 99'u (35,4%) internet servislerini kullanma, 81'i (%28,9) çağa ayak uydurma, 11'i (%3,9) diğer amaçlarla bilgisayar ve interneti eve aldıkları,
4. 185'inin (%66,1) eğlenmek, 184'ünün (%65,7) internette gezinmek, 140'ının (%50) sohbet etmek, 210'unun (%75) ev ödevlerini yapmak, 122'si (%43,6) oyun oynamak, 25'inin (%8,9) öğrenme zorunluluğu, 135'i (%48,2) öğrenme isteği, 8'inin (%2,9) diğer nedenlerle bilgisayar ve interneti kullandıkları,
5. 219'unun (%78,2) pornografik, 19'unun (%6,8) uyuşturucu madde satışı, 121'inin (%43,2) kumar, 71'inin (%25,4) ırkçılık, etnik ayırım gibi düşünceler, terör örgütleri vs., 70'inin (%25) çeşitli sapkın akımlar,

tarikatlar (satanizm, UFO tarikatı vs.), 29'unun (%10,4) diğer olumsuz içeriklerle karşılaştığı,

6. 42'sinin (%15) eğitim içerikli oyunları, 108'inin (%38,6) savaş, dövüş oyunlarını, 151'inin (%53,9) strateji oyunlarını, 111'inin (%39,6) bulmaca oyunlarını, 126'sının (%45) spor oyunlarını, 43'ünün (%15,4) diğer tür oyunları tercih ettiği,
7. Oyunlarda, 212'sinin (%75,7) görsellik, 62'sinin (%22,1) şiddet, 15'inin (%5,4) sevgi, 146'sının (%52,1) serüven, 126'sının (%45) keşif, 181'inin (%64,6) zeka kullanımı, 13'ünün (%4,6) derslerle olan ilgi, 13'ünün (%4,6) diğer öğelerinin ilgilerini çektiği görülmektedir.

V.2.4 Öğrencilerin “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” İle İlgili İfadelere (Bağımlı Değişkenlere) Verdikleri Cevapların Frekans, Yüzde, Ortalama ve Standart Sapmasına İlişkin Bulgulara Dair Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin;

1. İnternette buldukları bilgilerin doğruluğuna başka bir kaynaktan kontrol etmeden bazen kullandığı,
2. Ödevlerini hazırlarken internette bulduklarını bazen okumadan kullandığı,
3. Ücretli Ödev Siteleri aracılığıyla ödevini başkalarına hiçbir zaman yaptırmadığı,
4. İnternette bulduğu başkalarının çalışmalarını kendininmiş gibi hiçbir zaman göstermediği.
5. Eğitim CD'lerini seçerken uzman bir kişiden bazen yardım aldığı,
6. Daha sonra internette ya da CD den dersi dinleyebildiği için hiçbir zaman okulu ihmal etmediği,
7. Bilgisayarda ders dinlemenin sınıfta ders dinlemekten hiçbir zaman daha zevkli gelmediği,
8. İnternet olmayınca bilgisayar her zaman anlam ifade etmediği,
9. Bilgisayar başında olmasa bile hiçbir zaman bilgisayarının, msn'inin açık kalmasını istemediği,
10. İnternette yazışırken Türkçe imla kurallarına bazen dikkat etmediği,
11. Eğlence ihtiyacından dolayı bazen bilgisayar başında zaman geçirdiği,

12. Günlük yaşamında bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarına ayırdığı zamanın bazen azaldığı,
  13. Bilgisayarda geçirdiği zaman yüzünden bazen işlerini aksattığı,
  14. Bilgisayar başında çok vakit geçirdiği için hiçbir zaman uykusuz kalmadığı.
  15. Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı hiçbir zaman sağlık problemleri yaşamadığı,
  16. Ya kendisi ya da ailesinden birileri bilgisayar başında olduğu için hiçbir zaman birbirlerini az görme durumunun olmadığı,
  17. Bilgisayarda, internet, sohbet, oyun, müzik vs. olmasa her zaman uzun süre başında kalmayacağı,
  18. Bazen ailesine bilgisayarda ders çalıştığını söyleyip başka şeyler yaptığı,
  19. Ailesinin hiçbir zaman bilgisayarda yaptığı, internette bakındığı şeyleri takip etmediği,
  20. Ailesinin bilgisayar başında kalma süresiyle ilgili bazen bazı kurallar düzenlediği,
  21. Ailesinin hiçbir zaman girmemesi gereken siteler konusunda onu uyarmadığı,
  22. Bazen boş zamanlarında ödevi olmadığı halde kendi kendine, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaptığı,
  23. Hiçbir zaman Msn adresini herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duymadığı,
  24. Hiçbir zaman başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunmadığı,
  25. Oyunlar derslerle ilgili olduğu zaman bazen eğlenceli gelmediği,
  26. Bazen bilgisayar oyunlarının gerçek hayatta arkadaşlarıyla oynadığı oyunlardan daha zevkli geldiği,
  27. Hiçbir zaman oynadığı oyundaki karakteri model almadığı, onun gibi davranmadığı,
  28. Hiçbir zaman korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarıyla paylaşmadığı
- görülmüştür.

V.3 ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında elde edilen bulgulardan hareketle, liselerde bilgisayar ve internet kullanımının eğitim öğretimdeki olumsuz etkilerini en aza indirmek yolunda alınabilecek önlemler için aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

1. Bilgisayar ve internet kullanımından öğrencilerin olumlu ya da olumsuz etkilenmelerinin temelinde, ailelerin, öğretmen ve öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanımı konusunda bilinç sahibi olmaları yatmaktadır. Özellikle aile ve öğretmenlerin;

- öğrencilerin bilgisayar ve internete nerelerden ulaştıklarını, bilgisayar başında ne kadar kaldıklarını, bilgisayar ve internette nelerle uğraştıklarını takip etmeleri,
- bilgisayar ve internette var olan içerik, oyun ve programlar hakkında bilgi sahibi olmaları,
- öğrencilerin de bu konuda bilinçli olmalarını sağlamaları

yararlı olacaktır. Böylece hem öğrencilerin zararlı etkilere maruz kalmamaları için gerekli tedbirleri alabilecek hem de öğrenciler aile ve öğretmenlerin gözetimi dışındayken de bilinçli davranmaya devam edeceklerdir.

2. Bilgisayar ve internet günümüzde birçok sebeple hemen hemen her evde bulunmaktadır. Ev ise bilgisayar ve internete her an ulaşabilme, istediği kadar başında kalabilme, istediği siteleri gezebilme gibi konularda daha özgür bir ortam sağlamaktadır. Bu anlamda ailelerin;

- bilgisayarı, çocuğun odasından ziyade, ortak bir alanda bulundurmaları, öğrencinin bilgisayar ve interneti nasıl kullandığını (amaç ve süre bakımından) kolay takip edebilmelerini sağlayacaktır.
- internetteki olumsuz içeriklere karşı filtre programları temin etmeleri öğrencinin isteğiyle ya da isteği dışında karşılaşılabileceği olumsuz içeriklerden korunmasına yardımcı olacaktır.
- bilgisayar ve interneti kullanırken fiziksel olarak uygun koşullarda çalışma ortamını sağlamaları, yanlış duruş ve hareketlerde çocuklarını uarmaları çocuklar için yol gösterici olacaktır.
- çocuklarıyla çatışmalarını amacıyla onlarla uygun bir şekilde, gerekçelerini de konuşarak ortak kurallar koymaları bu kuralların daha uyulabilir olmasını sağlayacaktır.

3. Öğrencilerin internette buldukları bilgilerden doğru bir şekilde faydalanabilmeleri için özellikle öğretmenlerin;

- öğrencilere internette ulaştıkları bilgilerin, doğru, güvenilir, güncel ve kapsamlı olup olmadığını, bu bilgileri nasıl sorgulamaları gerektiğini, yararlı ve yararsız bilgiyi nasıl ayırt edeceklerini öğretmenleri gerekmektedir.
- öğrencileri, internette buldukları bilginin doğruluğunu kitap ve ansiklopedi gibi diğer kaynaklardan karşılaştırarak kontrol etmeleri, bilgilerin sonunda kaynakça olup olmadığına, güncelliğine dikkat etmeleri, yazarı belli olmayan anonim bilgileri tercih etmemeleri, genellikle resmi kurumlara ait (.gov, .edu vb. uzantılı) web sitelerindeki bilgileri tercih etmeleri gibi konularda bilgilendirmeleri, öğrencilerin hem yanlış bilgiler öğrenmemeleri hem de doğru araştırma yapma yöntemlerini bilmeleri açısından faydalı olacaktır.
- öğrencilere, özgün bir çalışma yapmaya yönlendirici nitelikte ödevler vermeleri, öğrencilerin internette buldukları bilgileri kopyala yapıştır yapmalarına imkan vermeyecektir.

4. Okullarda bilgisayar laboratuvarlarının etkili ve doğru kullanımı ile ilgili öğrencilerin bilinçlendirilmesi adına öğrencilerle birlikte laboratuvar kullanım sözleşmesinin yapılması faydalı olacaktır. Bu sözleşmede;

- bilgisayarda kendilerine ait olmayan bilgileri silmeyeceği,
- interneti ve öğrendiği bilgileri başkalarına zarar verecek amaçlarla kullanmayacağı, başkalarının kişisel haklarını suiistimal etmeyeceği,
- internette doğru ve güvenilir olmayan bilgi ve dosyaları yaymayacağı,
- başkalarının hazırladığı çalışmalarını kendininmiş gibi sunmayacağı,
- internette elde ettiği bilgilerin kaynaklarını yazacağı,
- internet ortamında kimlik ve aile bilgilerini vermeyeceği,
- internette zararlı içeriklerin bulunduğu sitelere girmeyeceği,
- okulda bilgisayarı ders dışı etkinlikler için kullanmayacağı,

gibi kuralların bulunması öğrencilerin hem okul laboratuvarlarında hem de günlük hayatlarında bilgisayar ve interneti daha bilinçli olarak kullanmalarını sağlayacaktır.

5. İnternet kafelerin topluma hizmet etmesine yönelik yeterli düzenlemeler ve kontroller yapılarak; internet kafelere giden öğrencilerin kendi öğrenme

profillerine yönelik araştırma, sorgulama, eleştiri yapabileceği, bilgiyi etkin olarak kullanabileceği, iletişim kurabileceği ve bilgi paylaşımına girebileceği mekanlara dönüştürülmesi sağlanabilir. Böylece internet kafelerin şu an sahip oldukları olumsuz ortam tam tersine faydalı bir ortama dönüşecektir.

6. Okullarda, ders saatleri dışında öğrencilerin olumlu davranışlara yönlendirildikleri bilgisayar laboratuvarlarından faydalanmalarının sağlanması, internet kafeye gitmek durumunda olan öğrenciler için bir çözüm olacaktır.

KAYNAKÇA

ABC News: “A Cheating Crisis in America's Schools” (2006) URL: <http://abcnews.go.com/Primetime/story?id=132376&page=1>, Erişim Tarihi: 01.02.2011

Adam, A.: “Cyberstalking and Internet Pornography: Gender and gaze”, *Ethics and Information Technology*, 4(2) (2002) 133.

Akbaş, O.; Usta, E.; Çakır, R.: “Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sınıf İçi Güven Algılarının Bilgisayar Oynama Durumlarına Göre İncelenmesi”, *Aile Ve Toplum Eğitim Kültür Ve Araştırma Dergisi*, 5(18) (2009) 8.

Akbey, F.; Başer, N. E.; Candan, E.: “Bilgi Ekonomisi ve Birikim Sürecinin Mekandan Kopması”, 3. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, (2004) 341, URL: <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/08-03.pdf>, Erişim Tarihi: 18.02.2010.

Aktaş, C.: “Türkiye’de Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Yaygınlaştırılmasında İnternet Kafelerin Rolü”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (27) (2007).

Akyay, S.: “İnternet Kafelerin Çocuklar Üzerine Etkileri”, *Çağın Polisi Dergisi*, 3(32) (2004) 7.

Alkan, N.: “Terör Örgütlerinin İnternet Ortamında Yürüttüğü Faaliyetler”, *Çağın Polisi Dergisi*, (20) (2009), URL: <http://www.caginpolisi.com.tr/v1/terör-örgütlerinin-İnternet-ortamında-yürüttüğü-faaliyetler-938-1.html>, Erişim Tarihi: 08.02.2011.

Anderson, C. A.; Dill, K. E.: “Video Games And Aggressive Thoughts, Feelings And Behavior İn The Laboratory And İn Life”, *Journal Of Personality And Social Psychology*, 78 (4) (2000), URL: <http://web.clark.edu/mjackson/anderson.and.dill.html>, Erişim Tarihi: 18.12.2010.

Arnas, Y.: “3-18 Yaş Grubu Çocuk Ve Gençlerin İnteraktif İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi”, *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(4) (2005) 59, URL: <http://www.tojet.net/articles/449.pdf>, Erişim Tarihi: 21.11.2009.

ATO: “ATO’dan Sanal Tuzak: İnternet Kumarhaneleri Raporu”, *Ankara Ticaret Odası*, (2010) URL: <http://www.atonet.org.tr/turkce/bulten/bulten.php3?sira=281>, Erişim Tarihi: 26.02.2011.

Balak, İ.: “Yasa Dışı Bahis Ve Oyunlarla Mücadelede Milli Piyango İdaresinin Rolü”, *Çağın Polisi Dergisi*, (52) (2009), URL: <http://www.caginpulisi.com.tr/v1/yasa-di%C5%9Ei-bah%C4%B0s-ve-oyunlarla-m%C3%9Ccadelede-m%C4%B0ll%C4%B0-p%C4%B0yango-1629-1.html>, Erişim Tarihi: 27.02.2011.

Baron, M. E.; Broughton, D.D.: “Media Violence”, *Pediatrics*, 108(5) (2001) 1222.

Becker, H. J: “Who’s wired and Who’s Not: Children’s Access to and Use of Computer Technology”, *The Future Of Children: Children And Computer Tecnology*, 10(2) (2000) 44, URL: http://www.futureofchildren.org/futureofchildren/publications/journals/journal_details/index.xml?journalid=45, Erişim Tarihi: 15.02.2011.

Canbek, G.; Sağıroğlu, Ş.: “Çocukların Ve Gençlerin Bilgisayar Ve İnternet Güvenliği”, *Politeknik Dergisi*, 10(1) (2007) 33.

Cantor, J. : “Media Violence”, *Journal of Adolescent Health*, 27(2) (2000) 30.

Cengizhan, C.: “Öğrencilerin Bilgisayar ve İnternet Kullanımında Yeni Bir Boyut : Bağımlılık” VIII. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, (2005) URL: <http://mimoza.marmara.edu.tr/~cahit/yayinlar.php>, Erişim Tarihi: 20.02.2011.

Coughlan, S.: “Google Bans Essay Writing Adverts”, BBC News, (2007), URL: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/6680457.stm, Erişim Tarihi: 01.02.2011

Çakır, H.; Topçu, H.: “Bir İletişim Dili Olarak İnternet”, *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, (19) (2005) 71.

Dündar, U.; Erbaş, E.: “İnternette Atatürk ve Kuran’la Porno Tuzağı”, *Hürriyet Gazetesi*, (2006), URL: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5509050.asp>, Erişim Tarihi: 22.02.2011.

Ekici, A.: “Aziz Antonius'un Baştan Çıkarılması: Bir Kötü Alışkanlık Olarak İnternet”, URL: http://home.ku.edu.tr/yavaslan/public_html/turk%20100/INTERNET.doc, Erişim Tarihi: 18.02.2011.

Facer, K.; Furlong J.; Furlong R.; Sutherland R.: “*ScreenPlay: Children and computing in the home*”, RoutledgeFalmer, London, (2003) 26.

Gökçearslan, Ş.: “İlk Ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Evde Bilgisayar Kullanımına İlişkin Öğrenci Ve Veli Görüşleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye (2005) 4.

Gümüş, Ç.: “İnternet Kafelerin (Dijital Kütüphaneler) Denetlenmesi ve Eğitim Amaçlı Kullanımının Teşviki”, *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, (2003) 4.

Gürol, N.: “(:)slm.. Ben ‘chat’ sapıgımız”, *Milliyet Gazetesi*, (2001), URL: <http://www.milliyet.com.tr/2001/02/11/yasam/ayas.html>, Erişim Tarihi: 18.02.2011.

Güven, N: “Sanal Alemde Mafya Okulu”, *Sabah Gazetesi*, (2006), URL: <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/02/05/gun101.html>, Erişim Tarihi: 17.02.2011.

Güvenli Web: “İnternet İçerik İstatistikleri, Türkiye’ de İnternet İçerik Düzenlemesi”, (2009), URL: <http://www.guvenliweb.org.tr/istatistikler/content/t%C3%BCrkiye%E2%80%99de-internet-i%C3%A7erik-d%C3%BCzenlemesi>, Erişim Tarihi: 12.02.2011

Halis, İ.: “*Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*”, Nobel Yayınları, Ankara, (2002) 106.

Harris, S.: “Secondary school students’ use of computers at home”, *British Journal of Educational Technology*, 30 (4) (1999) 331.

Healy, J. M.: “*Bağlantı Doğru mu? Bilgisayarlar Çocuklarımız Olumlu ve Olumsuz Yönden Nasıl Etkiliyor?*”, BDZ Yayıncılık, İstanbul, Türkiye, (1999) 121.

Hesapçioğlu, M.: “*Öğretim İlke ve Yöntemleri*”, Nobel Yayınları, Ankara, Türkiye, (2008) 43.

ITU: “Key Global Telecom Indicators for the World Telecommunication Service Sector”, *International Telecommunication Union*, (2010), URL: http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/at_glance/KeyTelecom.html, Erişim Tarihi: 03.03.2011.

ITU: “The World in 2010: ICT Facts and Figures”, *International Telecommunication Union*, (2010), URL: <http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/>, Erişim Tarihi: 03.03.2011.

İnal, Y.; Kiraz, E.: “Bilgisayar Oyunları İdeoloji İçerir Mi? Eğitsel ve Ticari Oyunlara Bakış”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3) (2008) 528.

İnan, A.: “*Chat: İnternette Muhabbet Kullanım Kılavuzu*”, Sistem Yayınevi, İstanbul, Türkiye, (2000) 338.

Klein J.D.; Brown J. D.; Childers K. W.; Oliveri J.; Porter C.; Dykers C.: “Adolescents’ Risky Behavior and Mass Media Use”, *Pediatrics*, 92(1) (1993) 24.

Koç, M.: “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17) (2004) 234, URL: http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_12/sayi_12_18_m_koc_287_304.pdf, Erişim Tarihi: 14.02.2011.

Kurt, Y.; Beyhan, C.: “İnternet Wwve..”, *T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma Ve Etütler Merkezi Kitapları*, Pozitif Matbaacılık, Ankara, Türkiye, (2007) 5.

Kulaksızıoğlu, A.: “*Ergenlik Psikolojisi*”, Remzi Kitabevi, İstanbul, (1999) 18.

Livingstone, S., “Online Freedom & Safety for Children”, *Institute for Public Policy Research, IPPR/Citizens Online Research Publication*, (3) (2001) 1, URL: www.infoamerica.org/documentos_pdf/livingstone06.pdf, Erişim Tarihi: 01.12.2010

Milli Eğitim Bakanlığı, “Milli Eğitim Bakanlığı Bilgi ve İletişim Teknolojileri Araçları ve Ortamlarının Eğitim Etkinliklerinde Kullanım Yönergesi”, Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat Bankası, (2003), URL: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2554_0.html, Erişim Tarihi: 25.02.2011.

Milli Eğitim Bakanlığı, “Milli Eğitim Temel Kanunu”, *Milli Eğitim Yayınları*, Ankara, (1983).

Milli Eğitim Bakanlığı, “MEB İnternete Erişim Projesi”, URL: http://www.meb.gov.tr/ADSL/adsl_index.html, Erişim Tarihi: 25.02.2011.

Moore, K.D: “*Öğretim Becerileri*”, Altıntaş, E. Editör; Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul, Türkiye, (2003) 1.

Odabaşı, H. F.; Kabakçı, I.; Çoklar, A. N.: “*İnternet, Çocuk ve Aile*”, Nobel Yayınları, Ankara, Türkiye, (2007) 54.

Odabaşı, H. F.; Uysal, Ö.: “Bilgisayar Etiği İle İlgili Konular”, *The Proceedings of 7th International Educational Technology Conference*, Near East University, Kuzey Kıbrıs, (2007), URL: <http://fodabasi.home.anadolu.edu.tr/doc/ty19.swf>, Erişim Tarihi: 30.02.2011.

ODTÜ: “İnternet Ve İlgili Konularda Çokça Sorulan Sorular ”, (1997), URL: <http://www.po.metu.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 17.02.2011.

Özben, ř.: “Medyanın Çocuklar Ve Ergenler Üzerindeki Etkileri”, *Yaşadıkça Eğitim Dergisi* (105) (2009) 18.

Özcan, M.: “Yeni Milenyumda Yeni Tehdit: Siber Terör”, *Polis Dergisi* (34) (2003) 173.

Uzunay, Y.; Koçak, M.: “İnternet Üzerinden Çocuk Pornografisi ve Mücadelede Yaşanan Sıkıntılar”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 7(1) (2005) 23.

Pastore, M.: “Third of UK Children Use İnternet”, (1998), URL: <http://www.clickz.com/150351> , Erişim Tarihi: 28.10.2009.

Pelit, Z.: “Eğitimde Teknoloji Kullanımı” (2005), URL: <http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eky/eky/zpelit.doc>, Erişim Tarihi: 21.02.2011.

Roberts D. F.; Foehr U. G.; Rideout V. J.; Brodie M.: “Kids & Media The New Millennium”, *A Kaiser Family Foundation Report*, (1999) 10.

Ropelato, J.: “Internet Pornography Statistics”, URL: <http://www.internet-filter-review.toptenreviews.com/internet-pornography-statistics.html>, Erişim Tarihi: 18.02.2011.

Specht, J., Wood, E.; Willoughby T.: “What Early Childhood Educators Need to Know About Computers in Order to Enhance the Learning Environment”, *Canadian Journal of Learning and Technology*, 28(1) (2002), URL: <http://www.cjlt.ca/index.php/cjlt/article/viewArticle/1/1>, Erişim Tarihi: 11.10.2010.

Strasburger, V.C.; Donnerstein E. : “Children, Adolescents and the Media: Issues and Solutions”, *Pediatrics*, 103(1) (1999) 129.

Sutherland, R.; Facer, K.; Furlong, R.; Furlong, J.: “A new environment for education? The computer in the home”, *Computers & Education*, 34(3- 4) (2000) 195.

Talim Terbiye Kurulu: “Talim Terbiye Kurulu Program Geliştirme Çalışmaları”, *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı*, URL: http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prg_giris.pdf, Erişim Tarihi: 09.11.2009.

Tarhan, N.: “Psikolojik Savaş Gri Propaganda”, Timaş Yayınları, İstanbul, Türkiye, (2002) 34.

Tekeli, H. : “*Bilgi Çağı: Bilgi Çağının Sosyal, Kültürel Ve Ekonomik Etkileri*”, Simavi Yayınları, İstanbul, (1994) 5.

Tezcan, M.: “Eğitim Sosyolojisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, Türkiye, (1985) 4.

TİB: “İhbar İstatistikleri”, *Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı*, (2010) URL: http://www.guvenliweb.org.tr/istatistikler/files/pdf/ihbar_istatistikleri_01.03.2010.pdf, Erişim Tarihi: 12.02.2011.

Torun, Ö.: “Resmi Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin İnternet Etiğine İlişkin Algılarının İncelenmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (2007), 34.

TUBİM: “Türkiye Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılık ile Mücadele 2010 Yılı Ulusal Raporu”, *Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi*, (2010) 10, URL: <http://www.tubim.gov.tr/HaberDetay.asp?HKey=176>, Erişim Tarihi: 27.02.2011.

TUİK: “Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”, *Türkiye İstatistik Kurumu*, (2010), URL: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=60&ust_id=2, Erişim Tarihi: 16.02.2011.

Uysal, Ö.: “Bilgisayar Öğretmenlerinin Bilgisayar Etiğine İlişkin Görüşleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, (2006) 72.

Wartella, E. A.; Lee, J. H.; Caplovitz, A.G.: “Children and Interactive Media”, (2002) 3, URL: http://www.markle.org/downloadable_assets/cimcomp_update.pdf, Erişim Tarihi: 25.10.2009.

Woodard, E. H.; Gridina, N.: “Media İn The Home. The Fifth Annual Survey Of Parents And Children”, (2000) 8, URL: <http://www.annenbergpublicpolicycenter.org/NewsDetails.aspx?myId=21>, Erişim Tarihi: 14.02.2011.

Vatan Gazetesi: “Katil Yetiştiren Oyun”, (2009), URL:
http://haber.gazetevatan.com/Katil_yetistiren_oyun/227625/30/Gundem, Erişim
Tarihi: 17.02.2011.

Vikipedi: “İnternetin Tarihsel Gelişimi”, (2011), URL:
http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nternetin_tarihsel_geli%C5%9Fimi, Erişim
Tarihi: 19.02.2011.

Yalçın, C.: “Sosyolojik Bir Bakış Açışıyla İnternet”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (1) (2003) 77.

Yavuzer, H.: “Psiko-Sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, İstanbul, Türkiye, (1986) 27.

EKLER

EK-1- ARAŞTIRMA ANKETİ

ANKET FORMU

Değerli Öğrenciler;

Bu araştırma Genel Liselerde yapılmakta olup, Öğrencilerin Bilgisayar Ve İnternet Kullanımının Eğitim Ve Öğretim Üzerindeki Olumsuz Etkilerini ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

Sizden istenen, ankette yer alan ifadeleri dikkatle okuyarak size en uygun seçeneği ya da seçenekleri işaretlemenizdir. Önemli olan cevaplarınızın sizin kendi gerçek durumunuzu yansıtmasıdır. Araştırmada elde edilecek bulguların geçerliliği, anketi yanıtlamadaki içtenliğinize bağlıdır. Vereceğiniz yanıtlar yalnızca bilimsel amaçlı ve toplu olarak değerlendirilecektir. **Ankette adınızı yazmanıza gerek yoktur.** Lütfen, ankette yer alan ifadelerin tümünü yanıtlayınız.

Araştırmaya sağlayacağınız katkı için şimdiden teşekkür ederiz.

Saygılarımla.
Yasemin AYDIN

Danışman
Prof. Dr. Semra ÜNAL

BÖLÜM I

1- Cinsiyetiniz:

- a) Kız   b) Erkek

2- Sınıfınız:

- a) 9. sınıf   c) 11. sınıf
b) 10. sınıf   d) 12. sınıf

3- Kaç yıldır bilgisayar kullanıyorsunuz?

- a) 1 yıldan az   c) 5-10 yıl arası
b) 1-4 yıl arası   d) 10 yıldan fazla

- 4- Bilgisayar kullanma düzeyiniz?
a) Çok iyi biliyorum. c) Çok iyi bildiğim söylenemez.
b) Orta seviyede biliyorum.
- 5- Bilgisayar ve internete nerelerden erişebiliyorsunuz? (**Birden fazla seçenek işaretlenebilir**)
a) Evden d) Başka bir yakınımın evinden
b) Okuldan e) Diğer (belirtiniz).....
c) İnternet Kafeden
- 6- Evinizde bilgisayar var mı?
a) Var b) Yok
- 7- Evinizde internet bağlantısı var mı?
a) Var b) Yok
- 8- Evinizde bilgisayar nerede duruyor?
a) Ortak kullanılan bir alanda c) Anne- babamın odasında
b) Kendi odamda d) Diğer (belirtiniz) .....
- 9- Maillerinizi kontrol etme sıklığınız nedir?
a) Haftada bir c) Günde bir iki kez
b) Her gün d) Birer saat aralıklarla ya da daha sık
- 10- Bilgisayar başında geçirdiğiniz zaman ortalama ne kadardır?
a) Haftada 1 gün d) Günde 1- 3 saat
b) Haftada birkaç gün e) Günde 3 saatten fazla
c) Günde 1 saatten az
- 11- Bilgisayar başında geçirdiğiniz süreyi azaltabilme nedenleriniz nelerdir? (**Birden fazla seçenek işaretlenebilir.**)
a) Üniversiteye hazırlık d) Hiçbir şey bilgisayar başında geçirdiğim süreye engel değil
b) Derslerimdeki başarının düşmesi
c) Ailemin koyduğu kurallar e) Diğer (belirtiniz) .....

12- Bilgisayar ve internetin evinize alınma sebepleri nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

a) Derslere yardımcı olması için	f) İhtiyaç duyulan anda bilgiye ulaşmak için
b) Eğitim CD' leri kullanmak için	g) İnternet servislerini kullanmak için
c) Oyun oynamak için	h) Çağa ayak uydurmak için
d) Ofis programlarını kullanmak için	i) Diğer (belirtiniz).....
e) Müzik dinlemek, film izlemek, resim yapmak gibi etkinlikler için	

13- Siz bilgisayarı hangi amaçlarla kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

a) Eğlenmek için	e) Oyun oynamak için
b) İnternette gezinmek için	f) Öğrenmek zorunda olduğum için
c) Sohbet etmek için	g) Öğrenmek istediğim için
d) Ev ödevlerini yapmak için	h) Diğer (belirtiniz).....

14- İnternette, kendi isteğinizle ya da isteğiniz dışında uygunsuz ne tür sayfalarla karşılaştınız? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

- a) Pornografik
- b) Uyuşturucu madde satışı
- c) Kumar
- d) Irkçılık, etnik ayırım gibi düşünceler, terör örgütleri vs.
- e) Çeşitli sapkın akımlar, tarikatlar (satanizm, ufo tarikatı vs.)
- f) Diğer (belirtiniz) .....

15- Tercih ettiğiniz oyun türleri nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

a) Eğitim içerikli oyunlar	d) Bulmaca oyunları
b) Savaş, Dövüş oyunları	e) Spor oyunları
c) Strateji oyunları	f) Diğer (belirtiniz) .....

16- Oyunlarda ilginizi çeken şey nedir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

a) Görsellik	e) Keşif
b) Şiddet	f) Zeka kullanımı
c) Sevgi	g) Derslerimle olan ilgisi
d) Serüven	h) Diğer (belirtiniz) .....

BÖLÜM II

Bu bölümde, her bir ifade ile ilgili olarak duygularınızı ve tepkilerinizi en iyi şekilde belirten kolondaki kutucuğa “X” işareti koyunuz. İfadeler üzerinde fazla düşünmeden mümkün olduğunca hızlı cevaplayınız.

	Hiçbir zaman	Bazen	Genellikle	Her zaman
1. İnternette bulduğum bilgilerin doğruluğuna başka bir kaynaktan kontrol etmeden güvenirim.				
2. Ödevlerimi hazırlarken internette bulduklarımı okumadan kullandığım oluyor.				
3. Ücretli Ödev Siteleri aracılığıyla ödevimi başkalarına yaptırdığım olur.				
4. İnternette bulduğum başkalarının çalışmalarını kendiminmiş gibi gösterdiğim olur.				
5. Eğitim CD' lerini seçerken uzman bir kişiden yardım alırım.				
6. Daha sonra internette ya da CD den dersi dinleyebildiğim için okulu ihmal ettiğim olur.				
7. Bilgisayarda ders dinlemek sınıfta ders dinlemekten daha zevkli geliyor.				
8. İnternet olmayınca bilgisayar benim için bir anlam ifade etmez.				
9. Bilgisayar başında olmasam bile bilgisayarımın, msn imin açık kalmasını isterim.				
10. İnternette yazışırken Türkçe imla kurallarına dikkat etmediğim olur.				
11. Eğlence ihtiyacımdan dolayı bilgisayar başında zaman geçiririm.				
12. Günlük yaşamımda bilgisayar ve internet dışındaki uğraşlarıma ayırdığım zaman giderek azalıyor.				
13. Bilgisayarda geçirdiğim zaman yüzünden işlerimi aksattığım oluyor.				
14. Bilgisayar başında çok vakit geçirdiğim için uykusuz kalıyorum.				
15. Bilgisayar başında uzun süre kalmaktan dolayı sağlık problemleri yaşadığım oluyor. (bel ağrısı, uykusuzluk, göz yanması vs)				
16. Ya ben ya da ailemden birileri mutlaka bilgisayar başında olduğundan birbirimizle az görüşüyoruz.				

	Hiçbir zaman	Bazen	Genellikle	Her zaman
17. Bilgisayarda, internet, sohbet, oyun, müzik vs. olmasa uzun süre başında kalmam.				
18. Aileme bilgisayarda ders çalıştığımı söyleyip başka şeyler yaptığımı olur.				
19. Ailem bilgisayarda yaptığım, internette bakındığım şeyleri takip eder.				
20. Ailem bilgisayar başında kalma süremle ilgili bazı kurallar düzenler.				
21. Ailem girmemem gereken siteler konusunda beni uyarır.				
22. Boş zamanlarımda ödevim olmadığı halde kendi kendime, bilimle, sanatla vs. ile ilgili araştırmalar yaparım.				
23. Msn adresimi herkese yayma, facebook da herkesle arkadaş olma isteği duyuyorum.				
24. Başkalarından gizli olarak onların bilgilerine ulaşma, şifrelerini kırma girişimlerinde bulunurum.				
25. Oyunlar derslerle ilgili olduğu zaman eğlenceli gelmiyor.				
26. Bilgisayar oyunları gerçek hayatta arkadaşlarımla oynadığım oyunlardan daha zevkli geliyor.				
27. Oynadığım oyundaki karakteri model aldığım, onun gibi davrandığım olur.				
28. Korsan müzik, film ve program gibi dosyaları arkadaşlarımla paylaşıyorum.				

ÖZGEÇMİŞ

YASEMİN AYDIN

Kişisel bilgiler:

Doğum Tarihi : 30.06.1985
Doğum Yeri : Merzifon/AMASYA
E-posta Adresi : ysmnaydin@gmail.com

Eğitim Durumu:

İlkokul : 1991–1995 Merzifon Mehmetçik İlkokulu
Lise : 1995–2003 Merzifon Anadolu Lisesi
Lisans : 2003–2007 Ege Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim
Teknolojileri Öğretmenliği
Yüksek Lisans : 2008-2011 Marmara Üniversitesi Teknoloji Eğitimi

Çalıştığı Kurum: Sarıyer Firuzan- Kemal Demironaran Teknik ve Endüstri
Meslek Lisesi

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KABUL ve ONAY BELGESİ

Yasemin AYDIN' ın **Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim ve Öğretimdeki Olumsuz Etkileri** başlıklı Lisansüstü tez çalışması, M.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 21.03.2011 tarih ve 2011/07-03 sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından Teknoloji Eğitimi Anabilim Dalı Teknoloji Eğitimi Programında YÜKSEK LİSANS Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Semra ÜNAL Marmara Üniversitesi .....
1. Üye : Prof. Dr. Semra ÜNAL Marmara Üniversitesi .....
2. Üye : Doç. Dr. Fevzi BABA Marmara Üniversitesi .....
3. Üye : Yrd. Doç. Dr. Mustafa MERAL Marmara Üniversitesi .....

Tezin Savunulduğu Tarih : 15.04.2011

ONAY

M.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 16.05.2011 tarih ve 2011/10-02 sayılı kararı ile Yasemin AYDIN' ın Teknoloji Eğitimi Anabilim Dalı Teknoloji Eğitimi Programında Y.Lisans (MSc.) derecesi alması onanmıştır.

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü Y.

Doç. Dr. M. Vezir KAHRAMAN
Müdür Yardımcısı

